

ΤΟ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ ΤΗΣ
ΣΑΜΑΡΙΝΑΣ
ΦΩΝΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ
ΠΟΥ ΥΠΟΒΛΗΘΗΚΕ ΣΤΟ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟ
ΤΜΗΜΑ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΚΩΝ/ΝΟΣ Δ. ΝΤΙΝΑΣ

Αρ. Εξαγωγής: 87/462.

ΤΟ ΚΟΥΤΣΟΒΑΛΑΧΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ ΤΗΣ
ΣΑΜΑΡΙΝΑΣ
ΦΩΝΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

ΔΙΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΠΟΥ ΥΠΟΒΑΛΗΘΗΚΕ ΣΤΟ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟ
ΤΜΗΜΑ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Επίθετος Μιχαήλ	Βιβλίων κατηγορία
Κατσάνης Νικόλαος	Βιβλίο
Καραλαμπόπουλος Αγαθωαλής	"
Βελοπόδη Ιωάννης	"
Μαργαρίτη-Ρόγκα Μαρίνα	"

Ημερομηνία προφορικής υποστήριξης: 28-II-1986

Η έγκριση της διδακτορικής διατριβής από το Φιλολογικό Τμήμα της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης δεν υποδηλώνει ότι αποδέχεται τις γνώμες του συγγραφέα.

Ν. 5543/32 άρθρο 202 παρ. 2.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η επιλογή του θέματος της διατριβής έγινε για δυο σημαντικούς λόγους: Η ελληνική βιβλιογραφία που αναφέρεται στη μελέτη της λειτουργικής ενώ τα τελευταία χρόνια πλουτίζεται με επιστημονικά έργα δεν περιλαμβάνει καμιά φωνολογική ανάλυση ΚΒ ιδιώματος. Δεύτερον το ιδίωμα της Καμαρίνας, όπως και τα υπόλοιπα ΚΒ ιδιώματα βρίσκεται σε παρακμή και οδηγείται στην εξαφάνιση παρόμοια με τα τοπικά γλωσσικά ιδιώματα του ελληνικού χώρου.

Η εργασία αυτή οφείλει πολλά στα μέλη της Συμβουλευτικής Επιτροπής: τον κ. Μ.Κατρίτσο του οποίου η ευρύτατη επιστημονική κατάρτιση βοήθησε αποφασιστικά στην ολοκλήρωση της εργασίας' τον κ. Η.Κατσώνη του οποίου η βαθιά γνώση των προβλημάτων που παρουσιάζει η μελέτη της ΚΒ συνέβαλε στη διεύρυνση του προβληματισμού και την αναζήτηση πρόσφορων λύσεων' τον κ. Α. Χαριλαμπίδου του οποίου η ευρεία ενημέρωση σε θέματα της λειτουργικής φωνολογίας υπήρξε πολύτιμη. Ευχαριστίες ακόμα οφείλονται στα υπόλοιπα δύο μέλη της Εισηγητικής Επιτροπής: τον κ. Ι.Βαλασόη και την κ. Μ.Μαργαρίτη-Ρόζμα η οποία έκανε σημαντικότερες παρατηρήσεις στο τελικό κείμενο της διατριβής.

Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Θεολογικό Σύλλογο Καμαρίνας και τον Σύλλογο Καμαρινών Αθηνών για την οικονομική τους συνδρομή στην έκδοση αυτή.

Φωτογραφική Διερεύνηση - Βιβλιοθεσία

«Μέλιττα» Ασπροβάλτα (0397) 22 193 - Θεσ/νίκη (001) 731 552

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

1.	ΕΙΣΑΓΩΓΗ	σελ. 1
	1.1. Γενικά	1
	1.2. Η Κουρτοβλαχική γλώσσα	1
	1.3. Η Σομαρία	2
	1.4. Προηγούμενη έρευνα	8
	1.5. Έρευνα - συλλογή υλικού - πληροφορίες	13
	1.6. Η φωνητική καταγραφή	16
	1.7. Μεθοδολογικά	16
2.	ΦΩΝΗΜΑΤΙΚΗ	23
	2.0. Η φωνολογική ανάλυση	23
	2.1. Τα φωνήματα	24
	2.2. Τα σύμφωνα	24
	(Το φώνημα /r/, /b/, /t/, /z/, /m/, /n/, /l/, /d/, /θ/, /β/, /h/, /ɲ/, /tʃ/, /dʒ/, /s/, /z/, /tʂ/, /dʒ/, /ʃ/, /ʒ/, /r/, /k/, /g/, /dʰ/, /dʰ/, /tʃ/)	
	2.3. Τα συμφωνικά φωνήματα: Διακριτικά χαρακτηριστικά και διαφωνηματικές σχέσεις	53
	2.4. Τα φωνήεντα	66
	(Το φώνημα /a/, /a/, /a/, /a/, /i/, /o/, /u/)	
	2.5. Φωνηεντικές ακολουθίες και φωνολογική τους αξία	72
	2.6. Φωνολογικός ορισμός των φωνηεντικών φωνημάτων	73
	2.7. Λειτουργία του φωνηματικού συστήματος	76
	2.8. Συνδυασμοί συμφώνων	88
	2.9. Συνδυασμοί φωνηέντων	121

3. ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΣΥΜΠΡΟΦΟΡΑΣ	σελ.133
3.1. Η εκτίτηση του άρθρου	133
3.2. Συνάντηση τελικών φωνημάτων με αρχικό	138
3.3. Ουθετεροποίηση του βαθμού ανόγματος στα ενδιό- μοση και τα κλάισιτθ	146
3.4. Πραγματώσεις του συστήματος των υαδλοικων δίτο- νων τελικών φωνημάτων στο εσωτερικό της φράσης	147
4. ΕΚΦΡΑΣΗ - ΑΠΟΦΩΝ	149
4.1. Εξφωνη	150
4.2. Αποβολή	152
5. ΜΕΤΑΦΟΡΑ	155
6. ΠΡΟΪΦΑΙΛΑ	158
6.1. Γενικό	158
6.2. Δυναμικό τόνιστικό	158
7. ΟΡΟΘΕΚΙΑ	162
7.1. Θετικό οροθετικό σημάδι	162
7.2. Αρνητικό οροθετικό σημάδι	167
8. Η ΕΥΑΛΕΣΗ	168
8.1. Γενικό	168
8.2. Η συλλαβή στο εδάμω	169
9. ΜΟΡΦΟΛΟΓΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	178
10. ΔΕΙΓΜΑ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ΑΠΟ ΤΑ ΚΕΕ	189
ΕΙΜΑΚΑΣ ΑΝΙΣΩΝ	201
ΕΙΜΑΚΑΣ ΟΡΩΝ	222
ΕΙΒΑΙΟΓΡΑΦΙΑ	230

I.1. Γενικά

Ο 20ός αιώνας θα είναι ο αιώνας της εξοφώσεως των Κοινοβλαχικών(ΚΒ)* βαθμιαία θα χαθεί η γλώσσα αυτού του ρομανικού πληθυσμού ο οποίος-χωρίς τυμπανόκρουστές-έπαιξε αρκετά σημαντική ρόλο στην ανάπτυξη των λαών της Βαλκανικής Χερσονήσου¹. Μ' αυτήν την απειροδύοση όσο και ρεαλιστική επισήμανση αρχίζει την εισαγωγή του.Λαϊκού² του ο Tache Parahagi, Γενικά είναι η διαπίστωση ότι με την εξέλιξη του πολιτισμού γλώσσας με μικρό αριθμό ομιλητών και μικρή επιρροή μοιραία εξαφανίζονται³. Αυτή η διαπίστωση κάνει ίσως ακόμα πιο επιτακτική την ανάγκη για έρευνα και επιστημονική ανάλυση των γλωσσών αυτών όσο το δυνατό πιο έγκαιρα.

I.2. Η Κοινοβλάχικη γλώσσα

I.2.1. Ιστορική αναδρομή

Αντικείμενο αυτής της εργασίας είναι η σύγχρονη ανάλυση ενός ΚΒ ιδιώματος, του ιδιώματος της Επαρίνιας. Η ΚΒ είναι ένα νεολατινικό ιδίωμα* όπως όλες οι Νεολατινικές γλώσσες ανήκει την προέλευσή της στη "λαϊκή λατινική" η οποία διαφέρει από την κλασική (γραπτή) λατινική στη φωνητική, τη μορφολογία, το λεξιλόγιο και τη σύνταξη. Του ανατολικού κλάδου της λαϊκής λατινικής μια πιο εξελιγμένη μορφή αποτελεί η πρωτορομανική⁴ (πολλές είναι τα προβλήματα που αφορούν τη σχέση της με τη βαλκανική λατινική, τον τόπο και το χρόνο ανάπτυξής της⁴) από την οποία κατάγονται τα τζουραρομανικά ιδιώματα δομορομανική,

Ευρωπαϊκή, μογγολοειδή και ιατρορομανική. Μετά την αυτοτελή διαμόρφωσή τους τα τέσσερα αυτά ιδιώματα ακολουθούν ανεξάρτητη εξελικτική πορεία και σήμερα οι διαφορές μεταξύ τους είναι σημαντικές⁵.

1.2.2. Η σημερινή κατάσταση - Διαλεκτολογία

Η ΚΒ μιλιέται⁶ από πληθυσμούς που είναι εγκαταστημένοι σχεδόν σ' ολόκληρη τη Βαλκανική Χερσόνησο⁷. Στον ελληνικό χώρο οι ΚΒ είναι εγκαταστημένοι κυρίως στη Θεσσαλία και την Ήπειρο και ιδιαίτερα στην ορεινή της Εύβοια. Στην Αλβανία κατοικούν κυρίως στη Μουζακιά. Στη Γιουγκοσλαβία είναι εγκαταστημένοι στο ορεινό κέντρο των Σκοπίων και κυρίως γύρω από το Μοναστήρι. Τέλος στη Βουλγαρία είναι διασκορπισμένοι σε πολλά μέρη. Υπάρχει πρόβλημα στον ακριβή καθορισμό του ΚΒ πληθυσμού γιατί οι διάφοροι ερευνητές έδωσαν κατά καιρούς ανάλογα με τις προθέσεις τους διαφορετικούς αριθμούς⁸.

Την ΚΒ τη διαίρουν⁹ συνήθως σε δυο διαλεκτικές ομάδες: τη βόρεια και τη νότια. Στην πρώτη ομάδα ανήκουν οι διάλεκτοι που μιλιούνται σ' ολόκληρη τη Μακεδονία και στην Αλβανία· στη δεύτερη κυρίως οι διάλεκτοι της Θεσσαλίας και της Ηπείρου. Το ιδίωμα της Σαρμαρίνας (ΚΒΚ) είναι νότιο.

1.3. Η Σαρμαρίνα

1.3.1. Τοπική και χρονική κατατάξιση

Η Σαρμαρίνα, πολύ παλιός οικισμός στους πρόποδες του Σμόλικα (σε απόσταση 1650 μ.), χτισμένη αμφιθεατρικά στην πλαγιά του βουρλάου¹⁰, είναι σήμερα κωμόπολη του νομού Γρεβενών. Βρίσκεται 50 περίπου χι-

λιμενικά δυτικά της ομώνυμης πρωτεύουσας του νομού και στα σύνορα Ηπειρού - Μακεδονίας (παλιότερα αναφερόταν ως Σαμαρίνα της Ηπειρού¹¹). Γειτονικά μ' αυτήν χωριά είναι η Ζαίξη (Ζαίκαα), οι Φιλιππικοί (Φίλιξι) και το Δοτσικό (Ούκαα) του νομού Γρεβενών, ο Πεντάλοφος (Πυρήνα), ο Βυθός (Ούβου) του νομού Κοζάνης, το Εκταχάρι (Ουτ-ο-βίκα) και η Σούζουλα (Σούβουλα) του νομού Καστοριάς, το Δίστρατο (Ουτίκα), τα Άρματα (Αρεάτα), η Αγία Παρασκευή Κορίνθου (Κιθήουνα) και η Φούρκα (Φούκα) του νομού Ιωαννίνων. Πολλά κοντά επίσης βρίσκονται και τα άλλα σπουδαία βλαχοχώρια Περιβόλι και Αβδήλλα.

Η Σαμαρίνα βρίσκεται μακριά από κεντρικές οδικές αρτηρίες κι έτσι η προσέλευσή της παλιότερα ήταν πολύ δύσκολη¹². Είχε τότε δυο μόνο εξόδους¹³: η πρώτη προς τα ανατολικά (Μακεδονία), από την τοποθεσία Μυτιλίδα *μυτήμα¹⁴ και η δεύτερη προς την Ήπειρο, στη θέση Λα Γράκκια *στον *Βάληνα¹⁵.

Η Σαμαρίνα κατοικείται από το Μάιο ως τις αρχές Νοεμβρίου το αργότερο και ανήκει από την άποψη αυτή στα μέρη εκείνα που οι κάτοικοί τους τα εγκαταλείπουν για ένα χρονικό διάστημα του έτους, για να εγκατασταθούν αλλού αλλού (transhumance) - Το ίδιο άλλωστε συμβαίνει και με άλλα χωριά της περιοχής (Περιβόλι, Ζαίξη, Αβδήλλα) καθώς και της ευρύτερης περιοχής της Ήνθου(π.χ. Λετομηλίτσα). Κατά τη χειμερινή περίοδο οι κάτοικοι διασκορπίζονται σε περιοχές της Θεσσαλίας κυρίως και της Μακεδονίας. Και στον τόπο όμως της χειμερινής τους διαμονής (που τη θεωρούν προσωρινή) οι Σαμαριναίοι αποτελούν συμπαγή γλωσσική ενότητα, γιατί δημιουργούν-όπου κι αν εγκατασταθούν - ζωντανούς πολιτισμικούς και γλωσσικούς πυρήνες.

Ο Α. Βασιλόπουλος¹⁶ θεωρεί την ίδρυση της Σαμαρίνας χαρακτηριστικό φαινόμενο "αποφυγής του αρδοταχτού τουρκεϊκού ζυγού και συμμείσης των πληθυσμών στα ορεινά". Το σημερινό χωριό προέρχεται από συν-

οικισμοί 3-4 χωριών που βρίσκονταν περιφερειακά του σημερινού. Μεγάλες και δυνατές πατριαρχικές οικογένειες κτηνοτρόφων (επίλοιπικάδου) αποτελούσαν τους πυρήνες των οικισμών· γύρω τους υπήρχαν πολλές άλλες οικογένειες που τις υπηρετούσαν. Ένας απ' τους οικισμούς¹⁷ ήταν στη θέση όπου σήμερα είναι τα υπολείμματα του παλιού μοναστηριού της Αγίας Παρασκευής (La Mpanastitu¹⁸), ο άλλος στην περιοχή Le pwllite "στη δαρυμένη(+)"¹⁹, πολύ κοντά στα νότια του σημερινού χωριού. Ο πρώτος είναι αμφισβητούμενος, τοποθετείται όμως γενικά ανατολικά της Σαμαρίνας. Τέλος ο τρίτος βρίσκεται μάλλον στη θέση του σημερινού χωριού και κοντά στην εκκλησία της "Μεγάλης Παναγιάς (Κοίμηση της Θεοτόκου)", Σταματία σταίη Μάρια. Οι φάρες αυτές με την απόλυτη εξουσία των αρχηγών ενόσω στα άλλα μύλη και με την ιδιότυπη γενική κοινωνική οργάνωση και ζωή ένωσαν την ανάγκη να συσπειρωθούν και να συγκροτηθούν σε ένα μεγαλύτερο και ισχυρότερο χωριό, ικανό να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τους διάφορους κινδύνους. Η ένωση αυτή των οικισμών, που δεν έγινε βεβαίως χωρίς προβλήματα και διαφωνίες²⁰, πρέπει να πραγματοποιήθηκε στις αρχές του 16. αιώνα, γιατί σε χάρτη του 1560 μνημονεύεται το χωριό ως Santa Maria de Prastoria²¹.

Από την εποχή της ίδρυσής της και ως το τέλος του 18. αιώνα, οπότε έχουμε τις πρώτες ιστορικές αναφορές²², γνωρίζει δύο και μεγαλύτερη αυθάτεια και ευημερία. Αυτή η ευημερία ίσως προσέδινε τις επιδρομές των Αλβανών, οι οποίοι λεηλατούσαν τις κλοδοσίες περιοχές που ήταν γειτονικές μ' αυτούς. Παρ' όλες όμως τις συντονισμένες προσπάθειές τους δεν κατάφεραν ποτέ να τη λεηλατήσουν. Το 1745 αναδείχτηκε και ο πρώτος επάνυμος ήρωας του χωριού ο Γιάνης ει Ρεβήτνι (Γιάννης Πρέφτης) * Γιάννης του παπ²³.

Οι σχέσεις της Σαμαρίνας με τον Αλβανισό των Ιωαννίνων (1788-1822) ήταν άλλοτε λιγότερο κι άλλοτε περισσότερο φιλικές. Με την

έγερσή του οι Σαμαριναίοι προσάρτησαν το βουλγάρικο²⁴ χωριό Κιλιά-
θε²⁵, μετά από προσιτιβές με τους κατοίκους του που οδήγησαν τελικά
στο διόρισμό τους. Την ίδια εποχή (1803) μαρτύρησε στα Γιάννενα ο Ερ-
ομάρτυρας Δημήτριος "ο εκ Σαμαρίνης της Ηπείρου"²⁶. Μολονότι οι Σα-
μαριναίοι περνούσαν γενικά καλά την περίοδο αυτή της αμφίς του Αλβη-
πασα, κέρρασαν δύσκολες στιγμές κατά τα γεγονότα μετά το 1770 και κυ-
ρίως μετά την καταστροφή της Μοσχόπολης. Τότε αρχίζει η μετακίνηση
των Σαμαριναίων προς πιο ήσυχα και λιγότερο επικίνδυνα μέρη: Σιδιτσία,
Βόουσα, Κατερλίη²⁷.

Κατά τη διάρκεια του Κριμαϊκού πολέμου (1853-1856) μια προσπά-
θεια για αποτίναξη του τουρκικού ζυγού, σε συνεργασία και με τους κα-
τοίκους των γύρω περιοχών, αποτυγχάνει. Την ίδια εποχή μια διαφωνία
για σοβαρό εσωτερικό ζήτημα²⁸ διχάζει τους κατοίκους· η νικημένη τε-
λική μερίδα (κατόταξι "οι θαρμένοι, οι χτυπημένοι") αναγκάζεται να
εγκαταλείψει το χωριό· περί τις διακρίσεις οινογενέσιες τότε μοιρά-
ζονται ανάμεσα σε Βέροια και Κατερλίη. Τα επόμενα χρόνια ακολουθεί
μεγάλη ανέπτυξη και στα 1877 το χωριό εμφανίζεται να έχει 1200 κε-
ρίπου σείτια με τάση να μεγαλώσει κι άλλο, και 80000 γιδοπρόβατα²⁹.

Καινούργια αναστήσιμη γινώσκει η περιοχή κατά το ρωσοτουρκικό
πόλεμο του 1875-1878 και την προσάρτηση (1881) της Θεσσαλίας από το
ελληνικό κράτος. Τότε τα βλαχοχώρια χωρίζονται στη μάζη: άλλα ανή-
κουν στην ελληνική και άλλα στην οθωμανική επικράτεια. Οι Σαμαριναί-
οι μάλιστα που το χειμώνα κατέβαιναν στα χειμαδιά της Θεσσαλίας, δέ-
πρεπε να περνούσε δυο φορές το χρόνο τα ελληνοτουρκικά σύνορα. Το γε-
γονός αυτό τους δημιουργούσε το κέρσο αρραβής των νοσημάτων τους και
πολλά άλλα προβλήματα. Αυτό στάθηκε αιτία ώστε πολλοί κτηνοτρόφοι
να μείνουν στα χειμαδιά και να μην ξαναεναβούν στη Σαμαρίνα, αλλά να
στραφούν προς άλλες κατευθύνσεις³⁰.

Εις τελευταίες δεκαετίες του 19. αιώνα, όταν η Μακεδονία γίνεται το μήλο της έριδας της εθνικής πολιτικής όλων των βαλκανικών κρατών και εξαπολύεται τρομαρική προπαγάνδα σ' όλη τη Μακεδονία, η Επαρχία, όπως κι όλα τα άλλα βλαχοχώρια, γίνεται στόχος της ρουμανικής. Οι Σαρματάνοι τότε χωρίζονται σε δυο παραθξείεις: τους ελληνοφίλους (που ήταν και οι περισσότεροι) και τους ρουμανοφίλους. Γρήγορα όμως συνειδητοποιήσαν τους απάτερους σκοπούς των Ρουμάνων προπαγανδιστών και απομακρύνθηκαν απ' αυτούς χωρίς μάλιστα να σημειωθούν ταραχές όπως συνέβη σ' άλλα βλαχοχώρια³¹.

Μετά τους βαλκανικούς πολέμους του 1912-1913 λήθηκε οριστικά το πρόβλημα που είχε δημιουργήσει η προέβρτηση της Θεσσαλίας, καθώς η Σαρμάρνα περιλήφθηκε πια στο ελληνικό κράτος και στο ελεύη η τόχη της κοιτίζεται με την τόχη και του υπόλοιπου ελληνοισμού.

1.3.2. Οι ασχολίες των κατοίκων

Οι κότεισμοι του χωριού ήταν και είναι στην πλειοψηφία τους κτηνοτρόφοι. Για τη δική μας έρευνα η ασχολία αυτή των κατοίκων αποτελεί θετικό στοιχείο καθώς η κοινωνία τους ήταν κλειστή και οι επιβρσεις από άλλες γλωσσικές κοινότητες ήταν πολύ περιορισμένες. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι, αν και τα γύρω χωριά είναι αμαγή βλαχοφωνε, δεν υπήρχαν ιδιαίτερα αναπτυγμένες σχέσεις μ' αυτά³². Η απομόνωση αυτή των Σαρματάνων ενισχύεται και από δυο ακόμη γεγονότα: το δυσπρόσιτο του χωριού και τη συνήθεια να μην έρχονται σε επιταμίες με τα άλλα χωριά.

Παλιότερα - πριν από το δεύτερο μεγάλο πόλεμο - τα γίδοπρβρατα ξεπερνούσαν τις 50000 με τάση να μειώνονται συνεχώς καθώς συντελείται προοδευτικά η αστικοποίηση των κατοίκων. Γύρω από την κτηνο-

τροφία και τα προϊόντα της αναπτόχτηκαν και άλλες αξιόλογες σχολές. Σοβαρή ήταν η απασχόληση των γυναικών με την επεξεργασία του μαλλιού³³ τα παραγόμενα προϊόντα προσεζίζονταν και για δική τους χρήση και για πώληση. Τέλος αναμασάει και περιζήτητα είναι τα γαλακτονομικά προϊόντα.

Αξιοσημείωτη ήταν και η εμπορική κίνηση³⁴ που αναπτύσσονταν με την εξαγωγή των προϊόντων που πλεονάζαν. Οι Σαμαρίνοι αγωγίτες (κίρσιτζήδες - κίρσισάτι) οργανωμένοι σε μεγάλα παραβάνια έφταναν ως τή πιο μακρινά εμπορική κέντρα της εποχής (Κωνσταντινούπολη, Βελιγράδι, Μπερλίτι, Αιόλωνα, Πρέβεζα).

Πολύ αξιόλογη ήταν ακόμα η απασχόληση των κατοίκων με τη βιοτεχνία και την καλλιτεχνία. Οι Σαμαρίνοι ήταν υφαντές, ράβτες, σμυρβέδες, μαχαϊράδες³⁵, κουδουνέδες, τακουαδέδες, σιδεραδέδες, οπλοποιεί, υλοτόμοι, βαρελοποιεί, αργυροχόι, χρυσοχόι, αγιογράφοι³⁶ και επιδέξιοι νοθευτές νομισμάτων(κίβδηλοποιεί)³⁷.

Αξιοσημείωτη τέλος είναι η αγάπη των κατοίκων για την πολιτιστική ανάπτυξη³⁸ που μπορεί να τη συναντήσει κανείς στις όμορφες εκκλησίες, στα τραγούδια, στα παραμύθια και γενικά στα ήθη και έθιμα των Σαμαριτών.

1.3.3. Η Σαμαρία σήμερα - προοπτικές

Η Σαμαρία σήμερα δεν είναι παρά ένα τουριστικό θέρετρο. Οι κάτοικοι που ασχολούνται με την κτηνοτροφία ή τα άλλα συναφή επαγγέλματα μειώνονται συνεχώς και είναι περισσότερο εκείνοι που πάνε στη Σαμαρία για παραθερισμό.

Μετά τη δεκαετία του '50 η τεχνολογία δόρασε την τραχύτητα του εδάφους και δημιούργησε τον πρώτο αμαξιτό δρόμο. Το γεγονός αυτό έβγα-

λε τη Σαμάρια από την απομόνωση και έγινε πολύ εύκολη η μετάβαση στο και περισσότερων επισκεπτών. Αν αυτό για την οικονομική της ανάπτυξη είναι θετικό στοιχείο, για την εξέλιξη του ιδιώματος και την πολιτιστική της ιδιαιτερότητα στάθηκε καταστροφικό. Η κλειστή κοινωνία άνοιξε σε ποικίλες επιδράσεις.

Οι νέες ανάγκες επικοινωνίας σε συνδυασμό και με το αίσθημα μειονεξίας που δημιουργήθηκε από το γεγονός ότι η γλώσσα δεν είχε πια "έδραση" οδήγησαν στον τόπο της, οδήγησαν το ιδίωμα σε παρακμή. Η κατάσταση επιδεινώθηκε από τις δύο και περισσότερες επιμειξίες με μη βλαχόφωνους. Σήμερα οι πιο πολλοί - κυρίως οι νέοι - έχουν παθητική μόνο γνώση του ιδιώματος (καταλαβαίνουν αλλά δεν μπορούν να μιλήσουν).

Όλες οι παραπάνω διαπιστώσεις οδηγούν στο συμπέρασμα ότι το ιδίωμα εμφανίζει πολύ σημαντική κωμή σήμερα και ότι οδηγείται προς μια βαθμιαία εξαφάνιση, αφού οι συνθήκες που επικρατούν δεν ευνοούν τη χρησιμοποίησή του.

1.4. Προηγούμενη έρευνα

1.4.1. Γενικά για τα Κουτροβλάχικα

Ο Μικίσιβιτς ξεκίνησε πρώτος τη συστηματική έρευνα για τα ΚΒ. Μελέτησε τα λεξικά του Θεοδώρου Καβαλλιώτη³⁹ και του Δανιήλ Μοσχολίτου⁴⁰ και τα αναδημοσίευσε στο Russische Untersuchungen, I, B. Macedo-slavonische Sprachdenkmäler, Wien, 1882. Στη συνέχεια (1894-1895) ο G. Weigand ασχολείται με το ιδίωμα των ΚΒ του Ολόμπου. Τα περίοματά των ερευνών του βρίσκονται στο δίτομο έργο του Die Aromunen, ethnographisch - philologisch-historische Untersuchungen, I (1895), II (1894). Άλλο έργο του Weigand σχετικά με τους ΚΒ είναι τοι Die Aromunen in

Word Albanien, Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache, XVI, Ethnographie von Makedonien, Leipzig, 1924.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έδειξαν για τα ΚΒ οι Ρουμάνοι, οι οποίοι άμας από την αρχή τα αντιμετώπισαν ως ρουμανική διάλεκτο. Στην αντίληψη αυτή η Ελλάδα σιγήχτηκε και η ρουμανική προσηγόνοια στη Μακεδονία. Πολύ αξιόλογος μελετητής των ΚΒ και της γλώσσας τους είναι ο Evariste με σημαντικό έργο του το: *Aroneñii, Dialectul aroneñ, Bucuresti, 1932* άλλα έργα του: "*Aroneñii romani*" στο περιοδικό *Basarabolia IV (1927)* και *Elementul Slav in Dialectul aroneñ, Bucuresti, 1925*. Άλλοι σημαντικοί μελετητές των ΚΒ και της ΚΒ γλώσσας είναι οι Parahagi. Ο Valeriu Parahagi ασχολείται με το εμπόριο των ΚΒ με τη Βενετία στο: *Aroneñii Romacopolimii și comertul venețian in secolile al IV-lea și al 18-lea, 1935*. Ο Petric Parahagi ασχολήθηκε με τους ΚΒ συγγραφείς Καθβαλιώτη, Δονιζή και Ουκοϊτά στο: *Scritorii Aroneñii sec. al XVIII, Bucuresti 1909* άλλα έργα του σχετικά με τους ΚΒ: "*Quelques influences sur le dialecte aroneñain*", *Revue historique du Sud-Est Europeen, II (1925)*, και "*Un trecut cultural al Aroneñilor*", *Analele Academiei Române, 35 (1912)*. Τέλος ο Tache Parahagi ασχολήθηκε με τη γλώσσα και την εθνογραφία των ΚΒ στα *Aroneñii, Crai și folklor-Ethnografie, Bucuresti 1932, Macedoniaroneñii sau Aroneñii, Bucuresti 1927* και *Dictionarul dialectului aroneñ, Bucuresti, 1974*².

Από τους σύγχρονους μελετητές της ιστορίας και της γλώσσας των ΚΒ πρέπει να αναφέρουμε τους: Δχ. Αελζόρου, Η Άρμουνική και οι μετά της ελληνικής σχέσεις αυτής, Αθήνα 1976* Ν. Κατσώνη, Ελληνικές επιδράσεις στα ΚΒ (φωνητική-μορφολογία), Θεσ/νίκη 1977* Α. Κουκουμούδη, Το ρήμα της Άρμουνικής, Μορφολογική ανάλυση, Αθήνα, 1982 * Matilda Caragiu-Burulescu και στο έργο της *Forma-morfologie aroneñă, Bucuresti, 1968* τέλος τον Ν. Saracandiu που ασχολείται με την ΚΒ διαλεκτολογία. Για τη θέση της ΚΒ ανάμεσα στις

νεολατινικής γλώσσας κατατοπιστικά είναι το έργο του Carlo Tagliavini, *Le Origini della Lingua neolatina*, Bologna, 1977.

Λεξιλόγιο είναι και το λεξικογραφικό έργο γύρω από τα ΚΒ. Έχουν κυκλοφορήσει τα παρακάτω λεξικά: St. Mihailescu, *Dictionar macedono-român*, Bucuresti , 1901. I. Balasoiu, *Dictionar macedono-român*, Bucuresti , 1906. Κων/νου Νικολαΐδη, *Ετυμολογικόν Λεξικόν της Κουτσουβλαχικής Γλώσσας*, Αθήναι, 1909. G. Poesu, *Dictionnaire etymologique macedon-roumain*, Iasi, 1925. Tache Parahaci, *Dictionarul Dialectului aroabe, general si etymologic* (δΐγλωσσοι στα ρουμανικά και γαλλικά) Bucuresti, 1963, 1974².

Η Matilda Catajia-Mariorescu εφαρμόζοντας τη στρουκτούραλιστική μέθοδο ανάλυσης δημοσίευσε στα Βουκουρέστι στα 1968 τη συστηματικότερη ως τότε ονολογική ανάλυση της ΚΒ. Η M. Catajia-Mariorescu ανήκει στους βλαχόφωνους του ελληνικού χώρου. Όπως λέει η ίδια (Catajia M. 1968:18, σημ. II) κατάγεται από το Άργος Ορεστικό, μια όχι απλή βλαχόφωνη περιοχή, και από γονείς ΚΒ: ο πατέρας της κατάγεται από την Αιτωμηλίτσα και η μητέρα της από το Άργος Ορεστικό. Έδση για τη μελέτη της αποτέλεσε το ιδιόλεκτό της (Catajia M. 1968:18). Στηριγμένη σ' αυτό ανήγεται στο θεωρητικό προσέδιοισμό ενός ιδιώματος που το ονομάζει οδότημα Α, χωρίς όμως να καθορίζει ποιο συγκεκριμένο ΚΒ ιδίωμα αντιπροσωπεύει και σε ποια βλαχόφωνη περιοχή είναι δυνατό να μιλιέται. Στη συνέχεια (Catajia M. 1968:19) αναγνωρίζει πως η περιγραφή του δισυστήματος της ΚΒ προβλεπόμενους την ύπαρξη φωνομορφολογικών αναδόσεων των κυριότερων επιμέρους ΚΒ ιδιωμάτων. Αντιθέτοντας όμως προς την παραδοχή αυτή προχωρεί στην περιγραφή του δισυστήματος της ΚΒ παρ'ότι τις επιφυλάξεις που σφαιρίζει και η ίδια και η κριτική που της ασκήθηκε (Avram A. 1970:597).

Αντίθετα η παροδική φωνολογική ανάλυση του ΚΒ ιδιώματος της Σαμαρίνας στηρίζεται όχι μόνο στο ιδιόλεκτο του συγγραφέα, αλλά σε ένα κοίτρο (πβ. I.5.) που εκπροσωπεί όλους τους ομιλητές του ιδιώματος αυτού. Πιστεύουμε ότι παρόμοιες αναλύσεις πρέπει να γίνουν για τα κυριότερα ΚΒ ιδιώματα του ελληνικού χώρου ώστε να αποτελέσουν τη βάση για μια μελλοντική περιγραφή του διακουστήματος της ΚΒ. Η μελέτη αυτή σε σχέση με την ανάλυση της Μ. Καταγιού-Πατιόρτσου περιλαμβάνει επιπλέον τα κεφάλαια:

- α) φαινόμενα συμπεφορδία
- β) κώφωση - αποβολή
- γ) μεταφωνία δ) προσωδία
- ε) ορθοταξία, και

στοιχισμένα μορφοφωολογικά φαινόμενα.

Επιπλέον από την ανάλυση του ΚΒ ιδιώματος της Σαμαρίνας και τη γενικότερη επαφή με τα ΚΒ του ελληνικού χώρου διαπιστώνονται βασικές αντιρρήσεις σε επιμέρους σημεία ορισμένων κεφαλαίων της ανάλυσης της Μ. Καταγιού-Πατιόρτσου, όπως π.χ.

Στο κεφάλαιο του φωνηεντισμού υπάρχει ριζική διαφωνία στη διαπίστωση της Καταγιού Μ. (1968:35-36) ότι το ημίφωνο (βραχύ φωνήεν) /^h/ είναι αλλόφωνο του /^h/ στο διασυστήμα της ΚΒ, όταν προηγείται το και σε. Από την ανάλυσή μας προκύπτει ότι ο περιορισμός αυτός δεν ισχύει για το διασυστήμα, όπως δείχνουν τα ελάχιστα ζεύγη στα ΚΒΕ:

/vútau/(πληθ. του /vúta/ "βαράκι")- /vútai/(πληθ. του /vúhə/"μπούτι").
/vútau/(πληθ. του /vúhita/"πόδα")- /vútai/(πληθ. του /vúhə/"γουραότι"
(βλ. και Παπαθωρί Γ. (1974) στα αντίστοιχα λήμματα).

Στο κεφάλαιο του συμφωνισμοῦ όπως διαπιστώνεται από την ανάλυση του ΚΕΕ ο νόμος για την αφορολόγηση ηχηρότητας στα συμφωνικά συμπλέγματα είναι απαράβατος. Στη φωνομορφολογία όμως της Catacui (1960:52, 54, 55, 56) συναντούμε συμφωνικά συμπλέγματα όπως:

ap : kápu	-	ap : lipá
ap' : aḗdiku	-	ap' : aḗbu
ap : epuláku	-	ap : epiláku
aká : aká' idátri	-	apá : apá' itátri

για τα οποία η αμφιβολία μας είναι βεβαιή.

1.4.2. Ειδικότερα για τη Σμαρτίνα

Στις αρχές του 20. αιώνα δυο Άγγλοι, ο H. I. B. Macca και ο H. S. Thompson επισκέφτηκαν την Ελλάδα σε μια προσπάθεια να ερευνηθούν τη ζωή των νομαδών των Βαλκανίων. Ειδικότερα παρακολούθησαν από πολύ κοντά τη νομαδική ζωή των Σμαρτινών, τα ήθη και έθιμά τους, τις ασχολίες τους, τη γλώσσα τους και προσπάθησαν να ανασυνθέσουν την ιστορία της Σμαρτίνας. Το 1914 κυκλοφόρησαν στο Λονδίνο το έργο τους *The Nomads of the Balkans* με τα πορτραίτα των ερευνητών τους.

Χρήσιμες ακόμα πληροφορίες για το εμπόριο, τις ασχολίες, τις τέχνες και τον πολιτισμό γενικότερα των Σμαρτινών βρίσκει κανείς στο βιβλίο του Anastase Hăciu, *Arcehivul*, (comert, industrie, arte, εκπαιδευση, civilizatie), 1936, σσ. 82-90 και στο έργο του Χρ. Βενιολέδη, *Η Πίνδος και τα χωριά της Σηθλίου-Γραβανά-Σμαρτίνα*, Αθήνα, 1951.

Για τις προσπάθειες ετυμολογησης του ονόματος Σμαρτίνα βλ. Συμεωνίδης Χαρ., "Σμαρτίνα", *Μακεδονικά* 7 (1966), σσ. 200-209.

1.5. Έρευνα-συλλογή υλικού-πληροφορητές

1.5.1. Γενικά

Η συλλογή του γλωσσικού υλικού (εστρώσε) πάνω στο οποίο θα στηριχτεί η ανάλυση είναι ένα από τα πρώτα προβλήματα που καλείται να αντιμετωπίσει ο ερευνητής και μελετητής μιας γλώσσας. Από την ποιότητα και την έκταση του υλικού εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό και η ποιότητα της εργασίας που θα προκύψει. Το γεγονός αυτό καθιστά τη συλλογή του υλικού και τον καταρτισμό του εστρώσε πολύ σπουδαία υπόθεση για τον μελετητή· α' αυτό οφείλεται και η ευρύτητα συζήτησης⁴¹ γύρω από τα θεωρητικά και πρακτικά προβλήματα που σχετίζονται με το εστρώσε.

Απαραίτητη πάντως προϋπόθεση για την αξιόπιστη μελέτη μιας γλώσσας είναι η άμεση επαφή και γνωριμία μ' αυτήν. Αυτή μπορεί να γίνει μόνο στον τόπο όπου μιλιέται, χωρίς βέβαια να παραγνωρίζει κανείς το γεγονός ότι αυτή η προσέγγιση δεν είναι πάντα τόσο εύκολη κυρίως λόγω της προκατάληψης που υπάρχει συχνά απέναντι στους ερευνητές. Στη δική μου περίπτωση βέβαια δεν υπήρξε κανένα πρόβλημα επαφής με τους πληροφορητές μου, γιατί είμαι ο ίδιος Σαμαρινός και τα ΕΒ είναι η μητρική μου γλώσσα. Εξάγουσα θα συναντάει κανείς πρόβλημα επικοινωνίας γιατί όλοι οι κωτικοί είναι διγλωσσικοί (ΕΒ και ελληνικά). Γίνεται όμως πολύ πιο εύκολα αποδεκτός από τους συνομιλητές του αν τους κολάκευσει μιλώντας στη δική τους γλώσσα.

Στις περιπτώσεις που το ίδιο πρόσωπο είναι μελετητής και πληροφορητής μαζί υπάρχουν κερδοθέτα προβλήματα, όπως επισημαίνει ο Lyons⁴². υπάρχει κίνδυνος ο μελετητής να προβάλλει κάθε στιγμή τη γνώση του

για τη γλώσσα και, με βάση την άποψή του για τη δομή της, να προδικάζει τις αποδεκτές προτάσεις και να ελέγχει σαν "λανθασμένες" όσες δε συμφωνούν με τη δική του αντίληψη. Έτσι όμως παράγεται ένα σύστημα που απηχεί τις απόψεις του μελετητή και μόνο. Έχοντας υπόψη μου αυτό τον κίνδυνο προσπάθησα να είμαι όσο γίνεται πιο πιστός σ' αυτό που μου έλεγαν οι πληροφορητές μου χωρίς να προτρέχω στην καταγραφή. Τη γνώση μου τη χρησιμοποίησα μόνο για τον καταρτισμό των ερωτηματολογίων.

Όπως και παραπάνω είπαμε οι κάτοικοι της Σαμαρίνης είναι δόλοι δίγλωσσοι. Αυτό όμως δε σημαίνει ότι οι ομιλητές έχουν δυο εντελώς διαφορετικά αρθρωματικά συστήματα⁴³, ένα για τα ΚΒ και ένα για τα ελληνικά. Οι διαφορές εντοπίζονται μόνο στην δόρωση φωνημάτων που δεν είναι κοινή στις δυο γλώσσες. Έτσι το κ π.χ. αρθρώνεται σκληρά με τον ίδιο τρόπο από τους ομιλητές και στην ελληνική λέξη "κάντι" και στην ΚΒ λέξη κήπου "κανένος".

1.5.2. Συλλογή-επιμετάλλευση του υλικού

Αρχικά μαγνητοφώνησα ένα βασικό ερωτηματολόγιο με τους: Δ.Ν. 75 χρονών αγριόκλητη, Ε.Ν. 65 χρονών νοικοκυρά, Β.Μ. 82 χρονών κλειδίμο, Γ.Π. 78 χρονών κτηνοτρόφος, Β.Κ. 50 χρονών νοικοκυρά και Γ.Ν. 25 χρονών κτηνοτρόφος. Επίσης μαγνητοφώνησα μια συντομή ομιλίας δέκα περίπου ωρών με το βασικό μου πληροφορητή, την Α.Μ.(1.5.3.). Αυτό το υλικό το χρησιμοποίησα για τον εντοπισμό των ελαχίστων ζευγών και τον καθορισμό των φωνημάτων.

Στη συνέχεια - και ανάλογα κάθε φορά με την πορεία της ανάλυσης και τα προβλήματα που ανέκυπταν - σχημάτισα κατάλληλα ερωτηματολόγια κίνω στα οποία συζητούσα με τους πληροφορητές μου.

Τέλος κατέγραφα πολλές ακόμα συνομιλίες των γονιών μου(βλ.1.5.3.)

καθώς και των άλλων ομιλητών-πληροφορητών. Το υλικό αυτό το χρησιμοποίησα για τη μελέτη των φαινόμενων συμπεφορμής (β.), για την επιλογή του διαλεκτικού κειμένου που παρατίθεται στο παράρτημα αυτής της εργασίας καθώς και για έναν τελικό έλεγχο των πορισμάτων μου.

1.5.3. Πληροφορητές

Είναι γνωστό σε όσους έχουν ασχοληθεί με παρόμοιο αντικείμενο έρευνας πόσο δύσκολο είναι να βρει κανείς κατάλληλους πληροφορητές και πόσο αυτό είναι καθοριστικό για την πορεία και την επιτυχία της έρευνας. Οι "αρετές" που επιδίωξα να έχουν οι κώριοι πληροφορητές μου ήταν α) μεγάλη ηλικία: οι μεγάλοι στην ηλικία άνθρωποι έχουν κατασταλαγμένο μέσα τους το φωνολογικό σύστημα και δύσκολα δέχονται επιρροές από διάφορες πηγές, β) η κλειστή ζωή: οι άνθρωποι που έχουν περάσει τη ζωή τους σε ένα κλειστό περιβάλλον είναι πολύ πιο "γνήσιοι" και έχουν δεχτεί πιο λίγες ξένες επιρροές, και γ) η φλυαρία: διευκολύνει τον ερευνητή να δημιουργεί συζήτηση με τον πληροφορητή του χωρίς πολύ κόπο. Η ευχέρεια του πληροφορητή στο χειρισμό της γλώσσας και η διδασχία του να λέει πολλά είναι στοιχεία που διευκολύνουν την έρευνα, με την προϋπόθεση βέβαια ότι κανένα από τα όργανα της άρθρωσης δεν παρουσιάζει κάποιο ελάττωμα.

Μετά από δοκιμή πολλών ομιλητών της γλώσσας κατάλαβα στην Α.Μ., η οποία συγκεντρώνει όλα τα παραπάνω προσόντα. Είναι 82 χρονών σήμερα (1986) και πέρασε τη ζωή της ανέμελα στη Σαμαρίνα και τα Γρεβενά. Πολλούς από τους χειμάνες της τους πέρασε στη Σαμαρίνα, κότε που σπάνια συναντάει κανείς σε άλλους ομιλητές της γλώσσας. Είναι τίλος πολύ "φλύαρη" και δε συναντάει κανείς κανένα πρόβλημα να ανοίξει μια συζήτηση μαζί της.

Άλλοι κύριοι πληροφορητές και πολύ πιο προσιτοί σε μένα ήταν οι δυο γονείς μου, Α.Ν. και Β.Ν. Στη βοήθειά τους προσέτρεχα κάθε φορά που συναντούσα πρόβλημα ή αδιέξοδο. Ήταν πολύ χρήσιμη η συμβολή τους στην επαλήθευση διαφόρων τύπων ή σημασιών που μου ήταν κάθε φορά απαραίτητα.

Κατά καιρούς και κατά περιστάσεις χρησιμοποιούσα-κυρίως για επαλήθευση στοιχείων-και άλλους οικιακούς, όχι όμως τόσο συστηματικά, όσο την Α.Ν. και τους γονείς μου.

1.6. Η φωνητική καταγραφή

Για τη φωνητική καταγραφή χρησιμοποιήσα τα σύμβολα του Διεθνούς Φωνητικού Αλφαβήτου, όπως μπορεί να τα βρεί κανείς στο: The principles of the International Phonetic Association, London, 1949. Το σύμβολο j δηλώνει μόνο το ουρανικό ημίφωνο, ενώ για το ουρανικό ηχηρό τριβόμενο χρησιμοποιήσα το σύμβολο $ç$. Όσο αφορά τα φωνήεντα χρησιμοποιήσα τα $a:$ για το πιο ανοιχτό φωνήεν του ιδιώματος.

$i, u, u:$ για τα πιο κλειστά φωνήεντα (μεροστινό, κεντρικό, πεισινό αντίστοιχα), και

$e, e:, o:$ για τα μοναδικά ενδιάμεσα τμήτρα μεταξύ των κλειστών και του ανοιχτού φωνήεντος αντίστοιχα.

Για τον τονισμό χρησιμοποιήσα το σύμβολο $^$ πάνω από το τονιζόμενο φωνήεν.

1.7. Μεθοδολογική

1.7.1. Γενικά

Η φωνολογική αυτή ανάλυση του ΚΒ ιδιώματος της Επαρτίας είναι

μια συγχρονική ανάλυση με την έννοια⁴⁴ ότι περιγράφει το συγκεκριμένο υβίωμα όπως αυτό λειτουργεί σε ένα χώρο δεδομένο (Σαρκεννα) και σε ένα χρόνο επίσης δεδομένο (1982-84). Τα διαχρονικά χαρακτηριστικά δεν ενδιαφέρουν άμεσα αυτή την έρευνα. Χρησιμοποιούνται όμως στο βαθμό που κρίνεται κάθε φορά ότι βοηθούν στην πληρέστερη κατανόηση των συγχρονικών μορφών.

1.7.2. Η λειτουργική φωνολογία (Σχολή της Πράγας)

Η φωνολογική ανάλυση που ακολουθεί έγινε με τη μέθοδο της λειτουργικής φωνολογίας (Linguistique Fonctionnelle) ή - όπως είναι πιο γνωστή - της φωνολογίας της Πράγας, που είναι ένα από τα ρεύματα της νεότερης γλωσσολογικής έρευνας που πήρασαν από το στρουκτουραλισμό (strukturalisme), τη γλωσσική θεωρία που θεμελίωσε ο Γ. de Saussure⁴⁵. Εισηγητής αυτής της θεωρίας είναι ο Ν.Σ. Trubetzkoy και οι γενικές αρχές της Σχολής διατυπώθηκαν στο έργο του G. L. Trubetzkoy des Phonologie. Συνεχιστές του Trubetzkoy, προς διαφορετική όμως κατεύθυνση ο καθένας, είναι ο Ν. Jakobson και ο Α. Martinet. Εκείν ακολουθούμε τις απόψεις του Martinet πιο πολύ, όπως αυτές είναι διατυπωμένες στα έργα του:

α) Ετοιχεία Γενικής Γλωσσολογίας (μετφ. Αγ. Χαράλαμδπούλου) [Επιστητοδίο Έκδολληνικών Εκουδών, Θεσ/νίκη, 1976.

β) La linguistique synchronique, Etudes et Recherches, P. U. F., Paris, 1966,

γ) La description phonologique, avec application au parler franco-provençal d' Hauteville (Savoie), Genève-Paris, 1956, που είναι εφαρμογή από τον ίδιο (Martinet) της φωνολογικής του θεωρίας, και

δ) Essai sur les changements phonétiques. La phonologie diachronique, A. Francke, Bern, 1952, έργο για τη διαχρονική φωνολογία, πολύ χρήσιμο όμως

και για τη συγχρονική ανάλυση.

1.7.3. Το κριτήριο της εναλλαγής και το πλαίσιο εφαρμογής του

Για τη διαπίστωση και τον καθορισμό των φωνημάτων και των διακριτικών τους χαρακτηριστικών στη συνέχεια θα χρησιμοποιήσουμε το κριτήριο της εναλλαγής (coarticulation), όπως αυτό καθορίζεται από τον Martinet (1956:40-41, 1968:63). Κατά τη διαδικασία της εναλλαγής η σύγκριση θα γίνεται κατά ζεύγη (ελάχιστα ζεύγη) σημασιωδών τα οποία θα έχουν όλα τα τμηματικά και υπερτμηματικά τους στοιχεία ίδια εκτός από ένα. Αν αυτή η διαφορά σημαίνει και αλλαγή σημασίας (αλλαγή στο σημαζόμενο), αυτό δηλώνει ότι πρόκειται για δυο ξεχωριστά φωνήματα. Τότε γίνεται λόγος για μια φωνολογική αντίθεση (opposition).

Θεωρητικά θα έπρεπε να αντιθέσουμε κάθε φώνημα προς όλα τα άλλα για να φανερώσει η ιδιαιτερότητά του. Πρακτικά όμως περιοριζόμενα να δείξουμε -αν και αυτό δεν είναι πάντα εύκολο- ότι ένα φώνημα διαφέρει από αυτά που η πραγματικότητα τους πλησιάζει τη δική του, δεν αρκεί επίσης να εξετάσουμε τη φωνηματική αξία κάποιου φωνητικού στοιχείου σε μια μόνο θέση και σε ένα μόνο φωνητικό περιβάλλον. Ει αυτό γιατί κατά θέσεις και περιβάλλοντα μπορεί να ποικίλλει η φωνηματική αξία των διαφόρων φωνητικών στοιχείων (π.χ. ουδαιοποίηση), θα ήταν κέρτι σκόνη να βρούσαμε για κάθε θέση και περιβάλλον ιδανικά ελάχιστα ζεύγη (που να διαφέρουν μόνο κατά ένα στοιχείο). Αυτό όμως δεν είναι πάντα δυνατό. Γι αυτό το λόγο στις περιπτώσεις αυτές αρκούμεστε να βρούμε σημαίνοντα πολύ διαφορετικά μεταξύ τους, όπου όμως τα υπό εξέταση φωνητικά τμήματα βρίσκονται στο ίδιο δέμα περιβάλλον⁴⁶.

Ως πλαίσιο για τις εναλλαγές θα χρησιμοποιηθούν οι σημασιολογικές μονάδες που παραδοσιακά ονομάζονται λέξεις (words). Αυτό πρέπει

να πούμε ότι τα ΚΕΣ είναι γλώσσα με ένα δυναμικό τόνο που η θέση του εκφράζει την εμφάνιση των διακριτικών μονάδων (πθ. 3.3.,4.) Γι αυτό έγινε προσπάθεια τα ελάχιστα ζεύγη να είναι δίκωτα και ως προς τη θέση του τόνου⁴⁷.

Τέλος πρέπει να σημειώσουμε ότι το συμφωνικό σύστημα ελεγχόταν με μόνο σε αρχική και κωτική θέση καθώς τα σημαίνοντα του ιδιόμοτος τελειώνουν σε ανοιχτές συλλαβές.

Σημειώσεις-παραπομπές καφ. I

1. Παπαθωγί Γ.(1974:5).
2. Maillet A.(1929:3,7).
3. Οι Ρουμάνοι προτιμούν τον όρο Πρωτορουμανική, πθ.
S.Purcariu,"Essai de reconstruction du Roumain Primitif"
στον τόμο του Purcariu, Etudes de linguistique roumaine,
Cluj, 1937, 64-120.
4. Κατσώνης Ν.(1977:14-15).
5. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Tagliavini C. (1972:279 κ.ε.)
Κατσώνης Ν.(1977:1-2), Λαζάρου Α.(1976:117).
6. Wace-Thompson(1914:Char.1).
7. Tagliavini C.(1972:288).
8. Αβέρωφ Ε. (1948:19-20).
9. Κατσώνης Ν.(1977:24).
10. Ντενάς Ε.(1980:322).
11. Ιερή Μητρόπολις Γρεβενών, Ήθος και Ακολουθία του Αγίου Θεοφιλέτου
Διακόνου του Ήθου του εκ Καμαρίνης, Γρεβενά 1984, 40.
12. Wace-Thompson(1914:144).
13. Μόσιου Α.(1936:83).
14. Ντενάς Ε.(1980:332).
15. Ντενάς Ε.(1980:311, 313).
16. Βακαλόπουλος Α.(1969:102).
17. Wace-Thompson(1914:146-148).
18. Ντενάς Ε.(1980:331).
19. Ντενάς Ε.(1980:334).

20. Wace-Thomason(1914:145).
21. Σαρδντης θ.(1961:29).
22. Η παλιότερη ίσως ιστορική μαρτυρία πρέπει να είναι αυτή που μνημονεύει ο Ηάσιυ Α.(1936:85),δηλ."1200 και πάνω" που βρέθηκε από τον Η.Διάσανδη,έμπορο καπνών,στο Μοναστήρι της Αγίας Παρασκευής.
23. Wace-Thomason (1914:148) και Βασιλόπουλος Α.(1969:295-297).
24. Wace-Thomason (1914:151-152).
- 25.Βτίνας Κ.(1980:523).
26. Ιερά Μητρόπολις Γρεβενών (1984:40)
27. Wace-Thomason(1914:154).
28. Wace-Thomason(1914:158-159).
29. Wace-Thomason(1914:158).
30. Wace-Thomason(1914:167-168).
31. Wace-Thomason(1914:169-170).
32. Ηάσιυ Α.(1936:82).
33. Ηάσιυ Α.(1936:85-86).
34. Βασιλόπουλος Α.(1969:402).
35. Βνισαεζής Κ.(1951:95).
36. Βασιλόπουλος Α.(1969:402).
37. Wace-Thomason(1914:145-150) , Ηάσιυ Α.(1936:88).
38. Ηάσιυ Α.(1936:90).
39. Ασζόρου Α.(1976:143).
40. Ασζόρου Α.(1976:147).
41. Βλ. ενδεικτικώς Lyons J.(1968:138-139),Martinet(1976:29-30).
42. Lyons J.(1968:138).
43. κβ. και Martinet Α.(1956:53).

44. Για εκτενέστερη συζήτηση σχετικά με το θέμα συγχρονία-διαχρονία καθώς και για τη σημασία της συγχρονιακής ανάλυσης βλ. F.de Saussure(1979:136-138).
45. F.de Saussure(1979).
46. Martinet A.(1956:41).
47. Martinet A.(1976:71).

2. Φ Ο Ν Η Μ Α Τ Ι Κ Η

2.0. Η φωνολογική ανάλυση

"Σκοπός της φωνολογικής ανάλυσης είναι να αναγνωρίσει τα φωνη-
τικά στοιχεία μιας γλώσσας και να τα κατατάξει σύμφωνα με τη λει-
τουργία τους μέσα σ' αυτή τη γλώσσα"¹.

Η φωνολογική ανάλυση περιλαμβάνει: α) τη φωνηματική που "ασχολεί-
ται με την ανάλυση του εκφωνήματος σε φωνήματα, με την ταξινόμηση αυ-
τών των φωνημάτων και με το πώς συνδυάζονται για να σχηματίσουν τα
σημαίνοντα της γλώσσας"². Τα φωνήματα είναι μονάδες της δεύτερης δρ-
θμωσης που έχουν διακριτική λειτουργία, εμφανίζονται σε μια διαδοχή
μέσα στην αλυσίδα του λόγου και αναλύονται σε διακριτικά χαρακτηρι-
στικά, τις μικρότερες φωνολογικές μονάδες, που έχουν επίσης διακριτι-
κή λειτουργία, αρθρώνονται όμως όλες μαζί και όχι σε διαδοχή. Τέλος
η φωνηματική εξετάζει και τις σχέσεις μεταξύ των φωνημάτων: ι) τις
συνταγματικές σχέσεις (ορίζονται σχέση), τον τρόπο δηλαδή που το ένα
φώνημα συνδυάζεται με το άλλο μέσα στην αλυσίδα του λόγου, και ιι) τις
παράδοξοιγμιακές σχέσεις (κάθετη σχέση), τη δυναμότητα δηλαδή εμφάνισης
ενός φωνήματος στο ίδιο περιβάλλον με ένα άλλο (ως μονάδες ενός συστή-
ματος), και
β) την προσωδία, όπου "κατατάσσουμε όλα τα φαινόμενα της ομιλίας που δεν
περιλαμβάνονται στο φωνηματικό πλαίσιο, με άλλα λόγια καθότι που λαμβάνει
σπουδαιότερο από τη δεύτερη δρθμωση"³.

2.1. Τα φωνήματα

2.1.0. Γενικά

Αρχικά εφαρμόζεται το κριτήριο της εναλλαγής (πβ. 1.7.3.) για να εντοπιστούν τα φωνήματα, οι ελάχιστες εναλλάξιμες αλληλοεξίσοχες μονάδες με διακριτική λειτουργία. Στη συνέχεια -στην ίδια παράγραφο- δίδεται μια φωνητική περιγραφή του κάθε φωνήματος. Τέλος (στο 2.5.1.) δίνεται η φωνολογική ταυτότητα κάθε φωνήματος, εκείνα δηλ. μόνο από τα φωνητικά χαρακτηριστικά που είναι διακριτικά και συμβάλλουν στο να ξεχωρίζουν το φώνημα από όλα τα άλλα του ιδιώματος. Για την επιλογή των ελάχιστων ζευγών βλ. 1.5.2. Για την κατανομή, τις ουδέτεροποιηθείσες και τη συνδυαστικότητα των φωνημάτων βλ. 2.7., 2.8. και 2.9.

2.2. Τα σύμφωνα

2.2.1. Το φώνημα /p/

<i>/p/-/b/</i>	: /páti/	"καθαίνει"	- /páti/	"χτυπάει"
	/títri/	"αόμα"	- /títri/	"κουσούρι"
	/ei ríápa/	"να κλαίει"	- /bíkoti/	"αναφυλαξία"

<i>/p/-/ʔ/</i>	: /páti/	"επιρρίπτω"	- /páti/	"νακνίζω"
	/páti/	"νουβαλίδει"	- /páti/	"έξι"
	/páti/	"καμωμένος"	- /páti/	"νέκρω"

<i>/p/-/v/</i>	: /páti/	"σκαρφάλω"	- /páti/	"αρεβάτι"
	/páti/	"πάλι"	- /páti/	"κοιλίδα"
	/páti/	"γυριμίζει"	- /páti/	"πύρνη"

<i>/o/-/e/</i>	<i>/ekɛru/</i>	"τελειώνα"	-	<i>/ekɛu/</i>	"εκαμπί"
	<i>/ɛrɛnɛ/</i>	"έρισι"	-	<i>/ɛrɛnɛ/</i>	"έρσιο"
	<i>/ɛvɛrɛ/</i>	"εούνα"	-	<i>/ɛvɛnɛ/</i>	"έθροισμα"
<i>/o/-/ɛ/</i>	<i>/kɛrɛnɛ/</i>	"κοπέδι"	-	<i>/kɛvɛnɛ/</i>	"κουτί"
	<i>/ɛvɛrɛ/</i>	"εούνα"	-	<i>/ɛvɛtɛ/</i>	"εκατοντάδα"
	<i>/ɛrɛkɛ/</i>	"έρχο"	-	<i>/ɛrɛkɛ/</i>	"έρβω"
<i>/o/-/tɛ/</i>	<i>/tɛkɛru/</i>	"τακούς"	-	<i>/tɛkɛru/</i>	"τραγί"
	<i>/tɛkɛnɛ/</i>	"τάσι"	-	<i>/tɛkɛnɛ/</i>	"κρατάει"
	<i>/tɛkɛrɛ/</i>	"τατάρι"	-	<i>/tɛkɛtɛnɛ/</i>	"κρόος"
<i>/o/-/tɛk/</i>	<i>/rɛkɛtɛtɛ/</i>	"έρτα"	-	<i>/tɛkɛvɛtɛ/</i>	"γατίδι"
	<i>/tɛkɛrɛ/</i>	"χωρδα"	-	<i>/tɛkɛrɛtɛkɛ/</i>	"μαλώνα"
	<i>/rɛkɛnɛrɛ/</i>	"κουγγί"	-	<i>/tɛkɛvɛnɛrɛ/</i>	"κουλά"
<i>/o/-/kɛ/</i>	<i>/kɛtɛru/</i>	"σχιζω"	-	<i>/kɛtɛkɛ/</i>	"φίχνα"
	<i>/tɛkɛrɛ/</i>	"μετά"	-	<i>/tɛkɛkɛ/</i>	"πηγεμάς"
	<i>/rɛkɛnɛ/</i>	"κεδίδα"	-	<i>/kɛkɛnɛ/</i>	"πέρτσι"

Το φώνημα /ɛ/ πραγματώνεται φωνητικά ως ένα δίχτυλινο, κλει-
στό, άσχο, σιγμικό σύμφωνο.

2.2.2. Το φώνημα /v/

/v/-/θ/ : βλ. φώνημα /θ/

/v/-/τ/	: /βαθίτσα/	"φίλημα"	- /βαθίτσα/	"φδοκιωμα"
	/υάθη/	"καλός"	- /ύθη/	"τριχιδή"
	/υεθίτσα/	"οξύς"	- /τεθίτσα/	"αδερφία"

/v/-/υ/	: /υάρα/	"βδέτσι"	- /υάκα/	"αγαλίδι"
	/αυθίτσα/	"εκθουσία"	- /αυθίτσα/	"αναβρόζι"
	/υεύα/	"αδχνη"	- /υεύα/	"αγαπητή"

/v/-/σ/	: /υάσα/	"γιαγιά"	- /υάσα/	"ψόχο"
	/τεύα/	"λυσοβέτσι"	- /υεύα/	"αδχνη"
	/υάσα/	"πλοκάμι μαλλί"	- /υάσα/	"μύσα"

/v/-/ά/	: /υάσα/	"ζωή"	- /υάσα/	"αυρός"
	/υάκα/	"μυρός"	- /υάκα/	"πηγεμύς"
	/αυθίτσα/	"εκθουσία"	- /αυθίτσα/	"υθόρας"

/v/-/άι/	: /υάσα/	"πίνουμε"	- /υάσα/	"ανασιενόζι"
	/υάσα/	"χορτάρι"	- /υάσα/	"λάχνα"
	/υάσα/	"γιαγιά"	- /υάσα/	"ζουμί"

<i>/v/-/av/</i>	<i>/vãka/</i>	"η γιαγιά"	-	<i>/avãka/</i>	"ευφραν"
	<i>/vavãtãtãka/</i>	"καλωσόνη"	-	<i>/avãvãtãtãka/</i>	"μιοδς"
<i>/v/-/ãv/</i>	<i>/ããtãka/</i>	"φουτά"	-	<i>/ããtãka/</i>	"ολόκληρος"
	<i>/vãka/</i>	"γιαγιά"	-	<i>/ãka/</i>	"βάζει"
	<i>/vãka/</i>	"γροθιά"	-	<i>/ãka/</i>	"λαιμός"

Το φώνημα */v/* πραγματώνεται φωνητικά ως ένα διχειλινό, αλει-
στό, ηχηρό, στιγμιαίο μη έρρινο σύμφωνα.

2.2.5. Το φώνημα */t/*

/t/-/at/ : βλ. φώνημα */a/*

/t/-/ãt/ : βλ. φώνημα */ã/*

<i>/t/-/ãt/</i>	<i>/ãtãka/</i>	"να κάνει"	-	<i>/ãka/</i>	"αγγελίδα"
	<i>/tãka/</i>	"χωρίς"	-	<i>/ãka/</i>	"καμιά"
	<i>/tãka/</i>	"κείνα"	-	<i>/ãka/</i>	"κάνει εμετό"

<i>/t/-/ãt/</i>	<i>/ãtãka/</i>	"να κάνει"	-	<i>/ãka/</i>	"α"
	<i>/tãka/</i>	"φάσκιασε"	-	<i>/ãka/</i>	"μιασίδ"
	<i>/tãka/</i>	"φάλα"	-	<i>/ãka/</i>	"μουσακίδα"

<i>/r/-/θ/</i>	<i>/rθoa/</i>	"φθoi"	-	<i>/θθoa/</i>	"θθoi"
	<i>/rθeu/</i>	"φθρος"	-	<i>/θθeu/</i>	"θθρος"
	<i>/rθuoa/</i>	"φθιλω"	-	<i>/θθiua/</i>	"θθιλι"
<i>/r/-/θ/</i>	<i>/rθku/</i>	"κθου"	-	<i>/θθku/</i>	"κακι"
	<i>/rθgu/</i>	"κθγω"	-	<i>/θθgu/</i>	"κουθ"
	<i>/rθiθu/</i>	"θειθφι"	-	<i>/θθiθu/</i>	"αθιθφι"
<i>/r/-/θ/</i>	<i>/rθrta/</i>	"κθιαθρας"	-	<i>/θθrta/</i>	"κθι"
	<i>/rθla/</i>	"κθλα"	-	<i>/θθla/</i>	"αθλα"
	<i>/rθiθu/</i>	"κθιθως"	-	<i>/θθiθu/</i>	"κθιθι"
<i>/r/-/x/</i>	<i>/rχθu/</i>	"κθθρας"	-	<i>/χθu/</i>	"κθχι"
	<i>/rχθiθku/</i>	"κθθιθκι"	-	<i>/χθiθku/</i>	"κθθιθκι"
	<i>/rθuoa/</i>	"κθιθλι"	-	<i>/χθuoa/</i>	"κθθιθλι"

Το φθόγγημα /r/ πραγματώνεται φωνητικά ως ένα χειλοδοντικό, τριβόμενο, θηχο, ελακωλουθητικό σύμφωνο.

2.2.4. Το φώνημα /v/

/v/-/p/ : βλ. φώνημα/p/

/v/-/b/ : βλ. φώνημα/b/

/v/-/t/ : βλ. φώνημα/t/

/v/-/m/	: /vka/	"αγκλδα"	- /pka/	"αν"
	/vkaυ/	"υτδνω"	- /pkaυ/	"κερυδα"
	/vkaυα/	"αδρυα"	- /vkaυα/	"χωρίζει"

/v/-/θ/	: /vθυ/	"θελουθ"	- /θθυ/	"θδρα"
	/θka/	"φασαρία"	- /aθiθka/	"φυλλδα"
	/aiθka/	"κατασταλαγή"	- /aiθka/	"αλουδα"

/v/-/z/	: /vka/	"η αγκλδα"	- /zkaυα/	"αποσκυδζ"
	/vθυ/	"θελουθ"	- /zθυ/	"αυθγη"

/v/-/θ/	: /vθka/	"καυδα"	- /θka/	"αδθος"
	/vθυ/	"θδρος"	- /θkaυ/	"αναμυθνο κδρθουα"

/v/-/y/	: /ανίνα/ "αυτογάδι"	- /αγίρα/ "αυγάδι"
	/ανίνα/ "το έχει"	- /αγίρα/ "αφήμα"
	/νέτα/ "μαθαίνα"	- /γέτα/ "ζυμτανεά"

Το φώνημα /v/ πραγματώνεται φωνητικά ως ένα χειλοδόντιο, τριβόμενο, ηχηρό, ελασκολοβητικό σύμφωνο.

2.2.5. Το φώνημα /σ/

/σ/-/s/ : βλ. φώνημα /s/

/σ/-/ʃ/ : βλ. φώνημα /ʃ/

/σ/-/t/ : βλ. φώνημα /t/

/σ/-/ʎ/ : βλ. φώνημα /ʎ/

/σ/-/r/	: /ρε/ "έχω"	- /ρε/ "χρόνος"
	/ρέα/ "αν"	- /ρέα/ "μήπως"
	/ρέα/ "έτσι"	- /ρέα/ "είδος χυμού"

/σ/-/r/	: /ρέα/ "μαγδάλος"	- /ρέα/ "μέλι"
	/ρέα/ "μήλο"	- /ρέα/ "αργί"

Το φώνημα /σ/ πραγματώνεται φωνητικά ως ένα βιχειλικό, κλειστό, ηχηρό, ελασκολοβητικό, έρρινο σύμφωνο.

2.2.6. Το φώνημα /τ/

<i>/τ/-/d/</i>	<i>/phta/</i> "παθαίνει"	-	<i>/phta/</i> "περιόδο"
	<i>/dhta/</i> "δοσμένη"	-	<i>/dhta/</i> "μητέρα"
	<i>/tinda/</i> "απλώνει"	-	<i>/dinda/</i> "έδουτε"
<i>/τ/-/θ/</i>	<i>/tka/</i> "τέλιμο"	-	<i>/tka/</i> "τούμα"
	<i>/htieu/</i> "έτοιμος"	-	<i>/hθieu/</i> "έθιμο"
	<i>/tikaa/</i> "απλωμένη"	-	<i>/θikaa/</i> "λίγο"
<i>/τ/-/δ/</i>	<i>/aflhta/</i> "ευρημένη"	-	<i>/aflhta/</i> "φολιάδα"
	<i>/taphku/</i> "αχόρταγος"	-	<i>/taphku/</i> "δομάτι"
	<i>/tika/</i> "τόχη"	-	<i>/dika/</i> "όλιγο"
<i>/τ/-/ρ/</i>	<i>/treta/</i> "νήμα"	-	<i>/treta/</i> "γυρνά"
	<i>/ei thta/</i> "να χτυπήσει"	-	<i>/thta/</i> "ζωή"
	<i>/ei tka/</i> "να σπάζει"	-	<i>/tka/</i> "μήτρα"
<i>/τ/-/l/</i>	<i>/akhtu/</i> "βγάξω"	-	<i>/akhtu/</i> "σηκώνω"
	<i>/akta/</i> "εκατοσάδα"	-	<i>/kula/</i> "σούβλα"
	<i>/tinda/</i> "απλώνει"	-	<i>/linda/</i> "φακή"
<i>/τ/-/τ/</i>	<i>/takte/</i> "κουμπά"	-	<i>/takte/</i> "εφαγαν"
	<i>/akta/</i> "θιμάς σου"	-	<i>/akta/</i> "κακός"
	<i>/akthta/</i> "φτιαγμένος"	-	<i>/akthta/</i> "φτιάξιμο"
<i>/τ/-/ρ/</i>	: βλ. φώνημα /ρ/		

/λ/-/λε/ :	/τιθήσθ/	"δειδρι"	-	/ταιθήσθ/	"φόχησθ"
	/τινδου/	"απλδνω"	-	/ταινιγμ/	"ταίγιμος"
	/ατιθήσθ/	"βαρθδτος"	-	/ατήσθ/	"κρύος"

/λ/-/λε/ :	/τόσθ/	"τόρη"	-	/τέθρησθ/	"η βελδνιζα"
	/ρίσθ/	"ρίτες"	-	/ρίτθσθ/	"αιθοφο"

/λ/-/λ/ :	/τόσθ/	"νήμα"	-	/τόσθ/	"γνέσθ"
	/τέθ/	"κδβρις"	-	/νέθ/	"δλογα"
	/τεύσθ/	"οδμα"	-	/νέσθ/	"δοχιζο"

Το φώνημα /ε/ πραγματοποιείται φωνητικώ ως ένα ακρογλωσσό-δοντικώ, κλειστό, άηχο, στιγμικώ σύμφωνα.

2.2.7. Το φώνημα /δ/

/δ/-/ε/ : βλ. φώνημα /ε/

/δ/-/θ/ :	/αδθου/	"ιδνω"	-	/αθου/	"εδρρος"
	/ατθου/	"ζδνω"	-	/αιθου/	"λδθος"

/δ/-/θ/ :	/αθου/	"ηδνος"	-	/αθου/	"δδρω"
	/αι ατθου/	"να ζδσαι"	-	/ατθου/	"σειρδ"
	/ααθου/	"εθδς, οδ"	-	/ααθου/	"δωρδλα"

/ά/-/α/ : /άναα/ "αυτός" - /άναα/ "είλεος χόρτου"
/αα άάαα/ "αγαλίνα" - /άάαα/ "καρυδιά"
/αάάαα/ "ιερώνυα" - /αάάαα/ "ηχώ(ρφήμα)"

/ά/-/ι/ : /άάαα/ "όόόίωα" - /ίάάαα/ "αλάσιωα"
/άάάάα/ "όόόάτι" - /ίάάάάα/ "φακή"
/άάάάα/ "αάάαα" - /ίάάάάα/ "άλογο"

/ά/-/ι/ : /αάάαα/ "αάάάα" - /αάάάα/ "αάάάα"
/αάάάα/ "αααάάα" - /αάάάα/ "αααάάα"
/αάάάα/ "αααάάάα" - /αάάάα/ "αααάάάα"

/ά/-/ο/ : βλ. φώνημα /ο/

/ά/-/οα/ : /άάάα/ "αααάάα" - /άάάάα/ "αααάάα"
/αάάάα/ "αααάάάα" - /αάάάάα/ "αααάάάα"
/αάάάα/ "αααάάάα" - /αάάάάα/ "αααάάάα"

/ά/-/ά/ : /άάά/ "άάά" - /άάά/ "άάά"
/άάά/ "άάάάάά" - /άάά/ "άάάάάά"
/άάά/ "άάάάάά" - /άάά/ "άάάάάά"

/ά/-/α/ : /αάά/ "αααάάά" - /αάά/ "αααάάά"
/αάά άάά/ "ααα αααάάά" - /αάά/ "αααάάά"
/αάά/ "αααάάά" - /αάά/ "αααάάά"

Το φώνημα /θ/ πραγματούμεται φωνητικῶς ὡς ἓνα ἀπρογλωσσό-
δοντικῶδες, κλειστό, γαστρῶδες, σιγνικῶδες μὴ ἐξαιρετικὸν σύμφωνα.

2.2.8. Το φώνημα /θ/

/θ/-/ι/ : βλ. φώνημα /ι/

/θ/-/α/ : βλ. φώνημα /α/

/θ/-/ε/	: /θῆκε/ "θήκη"	- /θῆκε/ "πήγη"
	/αἰθήρου/ "αἶθερος"	- /αἰθήρου/ "αἰθέρας"
	/θῆκα/ "θήκη"	- /θῆκα/ "θήκη"

/θ/-/ο/	: /θῆκε/ "θήκη"	- /θήκη/ "θήκη"
	/θῆμα/ "θήμα"	- /θήμα/ "θήμα"

/θ/-/ι/	: /θῆκε/ "θήκη"	- /θήκη/ "θήκη"
	/θῆμα/ "θήμα"	- /θήμα/ "θήμα"

/θ/-/ε/	: /θῆκε/ "θήκη"	- /θήκη/ "θήκη"
---------	-----------------	-----------------

/θ/-/τ/ : βλ. φώνημα /τ/

<i>/θ/-/θ/</i>	: <i>/θήτευ/</i>	"θάβρος"	- <i>/θήτευ/</i>	"θαλατίζω"
	<i>/αίθηου/</i>	"λάθος"	- <i>/αίθηου/</i>	"αφήνω"
<i>/θ/-/θ/</i>	: <i>/θήσο/</i>	"καύμα"	- <i>/θήρτε/</i>	"εφιά"
<i>/θ/-/θ/</i>	: <i>/θήτευ/</i>	"θάβρος"	- <i>/θήτευ/</i>	"χάβρος"

Το φώνημα */θ/* πραγματώνεται φωνητικά ως ένα μεσοδοντικό, τριβόμυνο, άπχο, ετεροκαλουθητικό σύμφωνο.

2.2.9. Το φώνημα */θ/*

/θ/-/θ/ : βλ. φώνημα */τ/*

/θ/-/θ/ : βλ. φώνημα */θ/*

/θ/-/θ/ : βλ. φώνημα */θ/*

<i>/θ/-/θ/</i>	: <i>/θήκω/</i>	"θήκη"	- <i>/θήκω/</i>	"ποιώ"
	<i>/θήκω/</i>	"κουλάρι"	- <i>/θήκω/</i>	"σύννεφο"
	<i>/θήκω/</i>	"αρκά"	- <i>/θήκω/</i>	"άμμος"

<i>/θ/-/θ/</i>	: <i>/θήκω/</i>	"θήκη"	- <i>/θήκω/</i>	"ποιώ"
	<i>/θήκω/</i>	"κουλάρι"	- <i>/θήκω/</i>	"σύννεφο"
	<i>/θήκω/</i>	"αρκά"	- <i>/θήκω/</i>	"άμμος"

<i>/θ/-/τ/</i>	: <i>/θήκω/</i>	"θήκη"	- <i>/θήκω/</i>	"ποιώ"
	<i>/θήκω/</i>	"κουλάρι"	- <i>/θήκω/</i>	"σύννεφο"
	<i>/θήκω/</i>	"αρκά"	- <i>/θήκω/</i>	"άμμος"

/ε/-/α/ : βλ. φώνημα /α/

/ε/-/ι/ : /έβου/ "εἶδος"
- /έβου/ "ανδραγαθία"

/ε/-/η/ : /βουτῆκου/ "βαρῆμα"
- /βουτῆκου/ "κεντράρι"

/ε/-/υ/ : /έβου/ "εἶδος"
- /έβου/ "έρχεται"
/έβου/ "εἶδος"
- /έβου/ "εἶδος"

Το φώνημα /ε/ πραγματώνεται φωνητικῶς ὡς ἓνα μεσοβουκτικῶν, τριβόμενον, ἡχηρῶν, εὐκατακολουθητικῶν ἀμόφωνον.

2.2.10. Το φώνημα /ι/

/ι/-/ι/ : βλ. φώνημα /ι/

/ι/-/ά/ : βλ. φώνημα /ά/

/ι/-/ε/ : βλ. φώνημα /ε/

/ι/-/η/ : βλ. φώνημα /η/

/ι/-/υ/ : /έβου/ "κεντράρι"
- /έβου/ "λόγος"
/έβου/ "μύθημα"
- /έβου/ "εὐδοκία"
/έβου/ "εἶδος χέρου"
- /έβου/ "θεῖος"

<i>/o/</i> - <i>/z/</i> :	<i>/oθhua/</i> "ο' κωδς"	-	<i>/oθhua/</i> "κααζ"
	<i>/oθha/</i> "ελδος χδφτου"	-	<i>/oθha/</i> "ρωγαθ"
	<i>/oθhaa/</i> "φτααθ"	-	<i>/oθhaa/</i> "κωρυαθ στο γδλα"

/o/-*/a/* : βλ. φδνυμα */o/*

<i>/o/</i> - <i>/p/</i> :	<i>/oθhu/</i> "θαχτυαζου"	-	<i>/pθhu/</i> "αρυζ"
	<i>/oθhuu/</i> "γαλαζιουα"	-	<i>/pθhuu/</i> "θρβατα"
	<i>/oθha/</i> "μδτα"	-	<i>/pθha/</i> "μδλι"

Το φδνυμα */o/* πρσγαταδνεται φωνητικδ ως ένα ακρωγλωσσοντικδ, κλεισιτδ, ηχηρδ, ελτακολουθητικδ, ερρινο σδμφωνο.

2.3.II. Το φδνυμα */l/*

/l/-*/v/* : βλ. φδνυμα */v/*

/l/-*/a/* : βλ. φδνυμα */a/*

/l/-*/θ/* : βλ. φδνυμα */θ/*

/l/-*/b/* : βλ. φδνυμα */b/*

/l/-*/o/* : βλ. φδνυμα */o/*

$/\lambda/ - /r/$:	$/\lambda\lambda\iota\sigma/$ "φαίλος"	-	$/\lambda\lambda\sigma\omega/$ "έπλυσας"
	$/\kappa\lambda\lambda\iota\sigma/$ "όδερμα"	-	$/\kappa\lambda\lambda\iota\sigma\omega/$ "χθόνι, αυθλασ"
$/\lambda/ - /h/$:	$/\lambda\lambda\upsilon/$ "αλένω"	-	$/\lambda\lambda\upsilon/$ "παίρνω"
	$/\sigma\eta\lambda\lambda\iota\sigma\tau\omega/$ "μουλάρι"	-	$/\sigma\eta\lambda\lambda\iota\sigma\tau\omega/$ "γυναίκα"
	$/\lambda\lambda\theta\eta\sigma\tau\omega/$ "ελασθός"	-	$/\lambda\lambda\iota\sigma\tau\omega/$ "είδος σήματος"

Το φώνημα $/\lambda/$ πραγματοποιείται φωνητικά ως ένα οδοντικό, πλευρικό, εξακολουθητικό, ηχηρό σύμφωνο.

2.2.12. Το φώνημα $/r/$

$/r/ - /r/$: βλ. φώνημα $/r/$

$/r/ - /d/$: βλ. φώνημα $/d/$

$/r/ - /θ/$: βλ. φώνημα $/θ/$

$/r/ - /β/$: βλ. φώνημα $/β/$

$/r/ - /v/$: βλ. φώνημα $/v/$

$/r/ - /z/$: βλ. φώνημα $/z/$

Το φώνημα $/r/$ πραγματοποιείται φωνητικά ως ένα οδοντικό, παλλόμενο με πολλούς κραδασμούς, εξακολουθητικό, ηχηρό σύμφωνο.

2.2.13. Τα προτριβόμενα (/tə/,/tɛ/,/tɪθ/,/dɪ/)

Σε όλες τις γλώσσες όπου υπάρχουν προτριβόμενα σύμφωνα υπάρχει το πρόβλημα της μονοφωνηματικής ή διφωνηματικής ερμηνείας τους.

Τα προτριβόμενα είναι σύνθετες αρθρώσεις. Στα ΕΚΕ αποτελούνται από ένα οδοντικό κλειστό ([t,d]) και ένα συριστικό τριβόμενο ([p,s]) ή ένα παχύ συριστικό τριβόμενο ([ʃ,ʒ]) σε μια άρθρωση. Στην προκειμένη περίπτωση υπάρχουν επιχειρήματα και για τις δυο παραπάνω πιθανές ερμηνείες.

Από τη μια μεριά τα μέλη των σύνθετων αυτών αρθρώσεων μπορούν να εμφανίζονται σε οποιαδήποτε θέση, είτε μαζί είτε χωριστά, γιατί η εμφάνιση του ενός δεν προϋποθέτει αναγκαστικά την εμφάνιση και του άλλου, π.χ.

/tətrə/	"χότρα"	-	/tətrə/	"αλατίζει"
/tɛktɛu/	"θηλιό"	-	/tɛktɛu/	"αφήνω"-διυκτώ /"ζυμώφει"

(εναλλαγή του /t/ με το θ).

/tɛtʃtə/	"φόχρα"	-	/tɛtʃtə/	"θεϊσμός"
/tɛtʃnɛu/	"τοιγνάς"	-	/tɛtʃnɛu/	"αυλώνας"

(εναλλαγή του /t/ με το θ).

/tɛtʃtɛtɛu/	"στέλος"	-	/tɛtʃtɛtɛu/	"φύλι"
-------------	----------	---	-------------	--------

(εναλλαγή του /θ/ με το θ).

/tɛtʃtɛtɛ/	"θαύς"	-	/tɛtʃtɛtɛ/	"μητέρα"
------------	--------	---	------------	----------

(εναλλαγή του /t/ με το θ).

/paθh/	"παθός"	-	/paθh/	"παθός"
/tθhru/	"ηθός"	-	/liθhru/	"ελαφρός"
/tθhátθu/	"εξθός χορού"	-	/θhpta/	"εφτά"

(εναλλαγή του /ι/ με το θ).

/tθhtrθ/	"η θελόντρα"	-	/tθra/	"τόρα"
/rítθu/	"αιθός"	-	/rítθu/	"είτε"

(εναλλαγή του /θ/ με το θ).

/dθhru/	"ιθός"	-	/θhru/	"ένθος"
---------	--------	---	--------	---------

(εναλλαγή του /d/ με το θ).

/dθhí/	"έθμη"	-	/dθhí/	"θύο"
/dθhru/	"ιθός"	-	/dθhru/	"αέθρος"

(εναλλαγή του /θ/ με το θ).

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι τα προστριβόμενα μπορούν να θεωρηθούν συμπλέγματα ως εξής: $te^z/t/*s/$, $θe^z/d/*s/$, $tθe^z/t/*θ/$, $dθe^z/d/*θ/$.

Από την άλλη μεριά τα προστριβόμενα και ως προς την κατανομή και ως προς τη συχνότητα εμφάνισης δε διαφέρουν από τα άλλα συμφωνικά φωνήματα του ιδιώματος.

Προτιμούμε να θεωρήσουμε ότι τα προστριβόμενα έχουν μονοφωνηματική αξία και για τους παραπάνω λόγους⁴:

α) από μια άποψη τα προστριβόμενα είναι κλειστά, όπως προκύπτει από τις εναλλαγές τους με τα τριβόμενα. Για το λόγο αυτό μπορούν να καταλάβουν τις κενές θέσεις των κλειστών (βλ. και 2.3.1.) στις τήξεις

των συριστικών (τα /tə/ και /dɛ/) και των καχίων συριστικών (τα /tʃ/και /dʒ/). Μ'αυτή την επιλογή συμπληρώνεται η συστοιχία των κλειστών στις τήξεις των συριστικών και των καχίων συριστικών. Μ' αυτό τον τρόπο λειτουργεί σε όλες τις τήξεις η αντίθεση κλειστό-τριβόμενο που είναι βασική στο ιδίωμα (2.3.).

β) Τα έρρινα ακολουθούνται πάντα από πχηρή κλειστά του ίδιου τόπου έθρωσης στα δισυμφωνικά συμπλέγματα (πβ. 2.8.1.1. και 2.8.1.2). Στα τρισυμφωνικά συμπλέγματα το /pə/ έχει το /p/ άηχο, γιατί ακολουθείται από άηχο συριστικό (πβ. 2.8.2). Αν υπάρχει σύμπλεγμα /ntə/,θα μπορούσε να θεωρηθεί ως ακολουθία /n/•/t/•/ə/ όπως και το /pə/. Εφόσον δεν υπάρχει /ntə/ αυτό είναι μια ένδειξη ότι το /ndz/ είναι ακολουθία /n/•/dʒ/ (πβ. 2.8.1.) που είναι το πχηρό αντίστοιχο του /tə/.

Επομένως για λόγους κατανομής,συχνότητας εμφάνισης,συνδυαστικότητας των συγκεκριμένων φωνημάτων,αλλά και για την αρμονία του συστήματος των συμφώνων,θεωρούμε ότι τα προστριβόμενα έχουν μονοφωνηματική αξία. Για λόγους τεχνικούς χρησιμοποιούμε δυο γραφήματα για την παράστασή τους.

2.2.14. Το φώνημα /tə/

/tə/-/dɛ/ :	/tɛtɛtɛ/	"φάρτοι"	-	/tɛtɛdɛtɛ/	"φάρτικες"
	/tʃtɛtɛtɛ/	"κάντικες"	-	/tʃtɛdɛtɛtɛ/	"οξυδέες"
	/vɛtɛtɛdɛtɛ/	"ωυχθιμηταν"	-	/vɛtɛdɛtɛtɛ/	"ϊότασαν"

/tə/-/ə/ :	/tɛtɛtɛ/	"χάμα"	-	/tɛtɛtɛ/	"αλατζιτσι"
	/tɛtɛtɛtɛ/	"αερί"	-	/tɛtɛtɛtɛ/	"θρόνον"
	/tɛtɛtɛtɛv/	"σουλιά"	-	/tɛtɛtɛtɛv/	"σφίγυ"

/τσ/-/ς/ : /τῆσσι/ "χόμα" - /τῆσι/ "ζάρα"
/τσασηῆσσι/"τσασηῆσσις" - /σαῖσσι/ "ζαγάρσι"

/τσ/-/σ/ : βλ. φώνημα /σ/

/τσ/-/τ/ : βλ. φώνημα /τ/

/τσ/-/τθ/ : /τῆτθσι/ "φονή" - /τῆτθσι/ "κανόντες"
/καταθ/ "γιατί" - /κατθθ/ "κατοδός"

/τσ/-/κ/ : /τῆκσι/ "κρῶμα" - /αὶ κῆσι/ "να κῆσι"
/τῆκσι/ "τραγί" - /κῆσι/ "κεφάλι"
/ταῖκσι/ "κροί" - /αὶ κῆσι/"να κῆσι"

Το φώνημα /τσ/ πραγματοποιείται φωνητικά ως ένα προστριβόμενο, συριστικό, ἄηχο, σιγμιακό σύμφωνο.

2.2.15. Το φώνημα /σσι/

/σσι/-/τσ/ : βλ. φώνημα /τσ/

/σσι/-/σ/ : /σῆσσι/ "γελός" - /σῆσι/ "γέλιο"
/σῆσσι/ "ζουσί" - /σῆσι/ "ελασίσι"

<i>/αι/-/ι/</i>	: / <i>αιτιότις</i> / "αιτία"	- / <i>αιτία</i> /	"αίτι"
	/ <i>αίθερα</i> / "αίθρα"	- / <i>αίθερα</i> /	"ζάρα"

/αι/-/υ/ : βλ. φώνημα/*υ*/

/άι/-/ά/ : βλ. φώνημα/*ά*/

<i>/αι/-/αι/</i>	: / <i>αίθερα</i> / "αιθία"	- / <i>αίθερα</i> /	"αίθρα"
	/ <i>αίθερα</i> / "αίθρα"	- / <i>αίθερα</i> /	"αίθρα"

<i>/αι/-/υ/</i>	: / <i>αίθερα</i> / "αίθρα"	- / <i>αίθερα</i> /	"αίθρα"
	/ <i>αίθερα</i> / "αίθρα"	- / <i>αίθερα</i> /	"αίθρα"
	/ <i>αίθερα</i> / "αίθρα"	- / <i>αίθερα</i> /	"αίθρα"

Το φώνημα /*αι*/ πραγματώνεται φωνητικά ως ένα προσφριβδμένο συριστικό, ηχηρό, στιγμικό σύμφωνο.

2.2.16. Το φώνημα /*α*/

/α/-/τα/ : βλ. φώνημα/*τα*/

/α/-/α/ : βλ. φώνημα/*α*/

<i>/α/-/α/</i>	: / <i>ακατάστατος</i> / "ακατάστατος"	- / <i>ακατάστατος</i> /	"ακατάστατος"
	/ <i>ακατάστατος</i> /	- / <i>ακατάστατος</i> /	"ακατάστατος"
	/ <i>ακατάστατος</i> /	- / <i>ακατάστατος</i> /	"ακατάστατος"

/α/-/α/ : βλ. φώνημα/*α*/

/α/-/θ/ : βλ. φώνημα /θ/

/α/-/θ/ :	/αἵτου/	"βγαλμένος"	-	/αἵθου/	"έβγαλα"
	/ἄτου/	"καμένος"	-	/ἄθου/	"έκατα"
	/αἵθεται/	"απόθα"	-	/αἵθεται/	"βοήθησαν"

/α/-/κ/ :	/αἵκτου/	"βράδυ"	-	/κἵκτου/	"οἴκερα"
	/αἵκται/	"παντορεύει"	-	/κἵκται/	"χωριό"
	/αἵκται/	"αλλάει"	-	/κἵκται/	"χάρι"

Το φώνημα /α/ πραγματώνεται φωνητικά ως ένα συριστικό, τριβόμενο, άηχο, ελακτοκολουθητικό σύμφωνο.

2.2.17. Το φώνημα /κ/

/κ/-/κα/ : βλ. φώνημα /κα/

/κ/-/κα/ : βλ. φώνημα /κα/

/κ/-/α/ : βλ. φώνημα /α/

/κ/-/α/ : βλ. φώνημα /α/

/κ/-/θ/ : βλ. φώνημα /θ/

/z/-/ʒ/ : /zúra/ "ζάρεις" - /ʒéia/ "ζένθος"

/z/-/ʒ/ : /kétru/ "κιδούω"
/ruzúra/ "ροζάρι" - /agúra/ "αγάπη"
- /tagúra/ "ταγάρι"

Το φώνημα /z/ πραγματώνεται φωνητικά ως ένα συριστικό, τριβόμενο, ηχηρό, εζανακολουθητικό σύμφωνα.

2.2.10. Το φώνημα /tʃ/

/tʃ/-/dʒ/ : /tʃúru/ "τσούι" - /dʒúra/ "αλληλοζάρι"

/tʃ/-/ʒ/ : /patʃh/ "πατσός"
/tʃúru/ "τσούι" - /iʃúra/ "ελαφρός"

/tʃ/-/ʒ/ : /tʃuikéku/ "κλαβέου" - /ʒuikéku/ "κοντό"

/tʃ/-/r/ : βλ. φώνημα /r/

/tʃ/-/r/ : βλ. φώνημα /r/

/tʃ/-/tu/ : βλ. φώνημα /tu/

/tʃ/-/u/ : /tʃúru/ "τσούι" - /uúru/ "χορός"
/tʃuikéku/ "κλαβέου" - /uikéku/ "σουκιά"
/tʃuikéku/ "κλαβέου χορός" - /uikéku/ "αποπατώ"

Το φώνημα /tʃ/ πραγματώνεται φωνητικά ως ένα προσπριβόμενο,

παχό σφριστακό, άηχο, στιγμικό σύμφωνα.

2.2.19. Το φώνημα /dʒ/

/dʒ/-/tʃ/ : βλ. φώνημα /tʃ/

/dʒ/-/ʃ/ : /tʃdʒu/ "μπότζιου" - /tʃdʒu/ "φιλάω"
/dʒhka/ "γυαλί" - /nɪdʒhka/ "σημάδι,συμφορά"

/dʒ/-/ʒ/ : /dʒhka/ "γυαλί" - /ʒhɪo/ "αένθος"

/dʒ/-/b/ : βλ. φώνημα /b/

/dʒ/-/d/ : βλ. φώνημα /d/

/dʒ/-/dʒ/ : βλ. φώνημα /dʒ/

/dʒ/-/g/ : /tʃdʒu/ "μπότζιου" - /tʃgɪu/ "βόζω"
/nɪdʒhka/ "βότζε" - /nɪgʒka/ "στο στόμα"

Το φώνημα /dʒ/ πραγματώνεται φωνητικά ως ένα προστριβόμενο, παχό σφριστακό, άηχο, στιγμικό σύμφωνα.

2.2.20. Το φώνημα /ʃ/

/ʃ/-/tʃ/ : βλ. φώνημα /tʃ/

/ʃ/-/dʒ/ : βλ. φώνημα /dʒ/

/β/-/β/ : /ατυβήκευ/ "νοσηλεύω" - /ατυβήκευ/ "χαλιμαντρέω"
/βήκευ/ "εφτά" - /βήκευ/ "αένθος"

/β/-/β/ : βλ. φώνημα /β/

/β/-/β/ : βλ. φώνημα /β/

/β/-/β/ : βλ. φώνημα /β/

/β/-/β/ : /βύβη/ "σκουπιδάκια" - /βύβη/ "χορδή"

Το φώνημα /β/ πραγματώνεται φωνητικά ως ένα παχύ ουριστικό, τριβόμενο, άηχο, ελακτολουθητικό σύμφωνο.

2.2.21. Το φώνημα /β/

/β/-/ββ/ : βλ. φώνημα /ββ/

/β/-/ββ/ : βλ. φώνημα /ββ/

/β/-/β/ : βλ. φώνημα /β/

/β/-/β/ : βλ. φώνημα /β/

/β/-/β/ : βλ. φώνημα /β/

/β/-/β/ : βλ. φώνημα /β/

/ʒ/-/tʃ/ : /tʃeʊ/ "αναμμένο κάρβουνο" - /tʃeʊ/ "τυρβόπαλο"

Το φώνημα /ʒ/ πραγματώνεται φωνητικά ως ένα κλειστό συριστικό, τριβόμενο, αχτηρό, εξακολουθητικό σύμφωνο.

2.2.22. Το φώνημα /r/

/r/-/l/ : /rʌte/ "μύλι" - /lʌte/ "καρβυλάς"
/rɪteʊ/ "αρνοθεί" - /lɪteʊ/ "είδος νέματος"

/r/-/w/ : βλ. φώνημα /w/

/r/-/v/ : βλ. φώνημα /v/

Το φώνημα /r/ πραγματώνεται φωνητικά ως ένα ουρανικό, κλειστό, ηχηρό, εξακολουθητικό, έρρινο σύμφωνο.

2.2.23. Το φώνημα /k/

/k/-/p/ : βλ. φώνημα /p/

/k/-/t/ : βλ. φώνημα /t/

Το φώνημα /k/ πραγματώνεται φωνητικά ως ένα ουρανικό, αλικορικό, αχτηρό, εξακολουθητικό σύμφωνο.

2.2.24. Το φώνημα /κ/

/κ/-/ω/	: /κῆκου/ "συνιά"	- /κῆου/ "χόνα"
	/κῆκῆου/ "παλιός"	- /κῆκῆου/ "φολδάρα"
	/κῆκουῖο/ "χαρτί"	- /κῆκῆο/ "αβεία"

/κ/-/ε/	: /κῆτου/ "χόνα"	- /κῆτου/ "οἶνορο"
	/κῆκου/ "οτδζω"	- /κῆκου/ "συνιά"
	/κῆκῆο/ "δρδμορ"	- /κῆκῆο/ "συμφορδ"

/κ/-/γ/	: /κῆτου/ "κῆρο"	- /κῆτου/ "κωρδγαλα"
	/κῆκῆου/ "λουκοῖομι"	- /κῆκῆου/ "λαγοῖομι"
	/κῆκου/ "χόνα"	- /κῆκου/ "σκούλημι"

/κ/-/ρ/ : βλ. φώνημα /ρ/

/κ/-/λ/ : βλ. φώνημα /λ/

/κ/-/τκ/ : βλ. φώνημα /τκ/

/κ/-/τκκ/ : βλ. φώνημα /τκκ/

Το φώνημα /κ/ πραγματοποιείται φωνητικῶς ως ένα υπερμικρό, κλειστόδ, ῥηχο, στιγμικῶς σύμφωνα.

2.2.25. Το φώνημα /α/

/α/-/α/ : βλ. φώνημα /α/

/α/-/α/	: /αβία/	"άβεια"	= /αυία/	"αυιά"
	/αυία/	"αυία"	= /αυία/	"αυία"

/α/-/α/	: /αβία/	"άβεια"	= /αβία/	"άβεια"
	/αβία/	"άβεια"	= /αβία/	"άβεια"

/α/-/α/ : βλ. φώνημα /α/

/α/-/α/ : βλ. φώνημα /α/

/α/-/α/ : βλ. φώνημα /α/

/α/-/α/ : βλ. φώνημα /α/

Το φώνημα /α/ πραγματοποιείται φωνητικά ως ένα υποκωδικό, κλειστό, ηχηρό, σιγμικό σύμφωνο.

2.2.26. Το φώνημα /α/

/α/-/α/ : βλ. φώνημα /α/

/κ/-/α/ : βλ. φώνημα /α/

/κ/-/ε/ : βλ. φώνημα /ε/

/κ/-/θ/ : βλ. φώνημα /θ/

/κ/-/ο/ : βλ. φώνημα /ο/

/κ/-/φ/ : βλ. φώνημα /φ/

/κ/-/γ/ : /κάτου/ "χάρος"	- /γῆτου/ "τυρδγαλο"
/κλίτου/ "είμαι"	- /γίλιου/ "κροσσί, έρχομαι"

Το φώνημα /κ/ πραγματώνεται φωνητικά ως ένα υπερικτικό,τρι-βόμικο,δύηχο,εξακολουθητικό σύμφωνο.

2.2.27. Το φώνημα /γ/

/γ/-/φ/ : βλ. φώνημα /φ/

/γ/-/α/ : βλ. φώνημα /α/

/γ/-/α/ : βλ. φώνημα /α/

/γ/-/υ/ : βλ. φώνημα /υ/

/γ/-/ε/ : βλ. φώνημα /ε/

/γ/-/ι/ : βλ. φώνημα /ι/

/γ/-/η/ : βλ. φώνημα /η/

Το φώνημα /γ/ πραγματοποιείται φωνητικά ως ένα υπερμικρό, τριβόμενο, ηχηρό, ετακολουθητικό σύμφωνο.

2.2.28. Όλα τα υπερμικρά (/κ/,/ρ/,/σ/,/γ/) πραγματοποιούνται ως ουρανικά πριν από τα μπροστινά φωνήεντα /ε/ και /ι/: [ε, ε, ρ, γ] αντίστοιχα. Υπάρχουν περιπτώσεις όπου τα ε, ρ, σ, γ εναλλάσσονται με τα κ, ρ, κ, γ πριν από τα α, α, υ π.χ. [κήια] "όδρομα" - [κήια] "όρδομος". Οι εναλλαγές αυτές δεν αποτελούν απόδειξη ότι τα ε, ρ, σ, γ είναι πραγματώσεις ιδιαίτερων φωνημάτων (ουρανικών), γιατί οι ακολουθίες [ε, ε, ρ, γ] + /α, α, υ/ μπορούν να αναλυθούν φωνολογικά ως /κ, ρ, κ, γ/ + /ι/ + /α, α, υ/.

2.3. Τα συμφωνικά φωνήματα: Διακριτικά χαρακτηριστικά και διαφωνηματικές σχέσεις

2.3.1. Διακριτικά χαρακτηριστικά

*Όταν η φωνηματική απομονώσει δια τα φωνήματα μιας γλώσσας (περιγραφική στάθμη της $\kappa \alpha \tau \alpha \tau \mu \eta \sigma \eta \varsigma$), δεν έχει τελειώσει ακόμα το έργο της⁵. *Η καλύτερη φροντίδα του γλωσσολόγου είναι να δώσει στις λειτουργικές μονάδες που έχει απομονώσει, έναν αυστηρό φωνολογικό ορισμό⁶, "να περιγράψει την ταυτότητά τους (στάθμη της $\tau \alpha \delta \tau \iota \sigma \eta \varsigma$ των φωνημάτων)"⁷.

Κατά τη διαδικασία της αναγνώρισης των φωνημάτων δόθηκε ήδη μια λεπτομερειακή φωνητική περιγραφή τους. Αυτή όμως δεν είναι αρκετή για τον καθορισμό των φωνημάτων. Ει αυτό γιατί "δύο φθόγγοι όμοιοι φωνητικά δεν είναι αναγκαστικά το ίδιο φώνημα και δυο φθόγγοι διαφορετικοί φωνητικά δεν είναι και αυτοί αναγκαστικά δύο διαφορετικά φωνήματα"⁸. Πρέπει να καθοριστούν επομένως εκείνα τα στοιχεία που μέσα στο φωνητικό περιβάλλον διακρίνουν το συγκεκριμένο φώνημα από όλα εκείνα που θα μπορούσαν να εμφανιστούν στη θέση του⁹. Έτσι για τη φωνολογική περιγραφή του φωνήματος είναι απαραίτητη η απομόνωση "εκείνων των σταθερών άρθρωσιμικών χαρακτηριστικών που είναι διακριτικά, δηλαδή εκείνων που τα διακρίνουν ουσιαστικά από δια τα φωνήματα του συστήματος"¹⁰. Ο καθορισμός των διακριτικών χαρακτηριστικών των φωνημάτων είναι απαραίτητος, γιατί η βασική φωνολογική μονάδα είναι το διακριτικό χαρακτηριστικό και όχι το φώνημα¹¹. Από την άποψη αυτή "η ιδιαιτερότητα ενός φωνήματος δεν μπορεί να οριστεί παρά ως το σύνολο των διακριτικών χαρακτηριστικών που προ-

γιοτούνται συγχρόνως για να αποτελέσουν το φώνημα αυτό και μόνον αυτό.¹²

Επίσης απαραίτητο να δοθούν τα διακριτικά χαρακτηριστικά των φωνημάτων όλα μαζί σ' αυτό το κεφάλαιο, να δώσω αμέσως μετά την αναγνώρισή τους, για να φανούν καλύτερα οι σχέσεις μεταξύ των φωνημάτων μιας των διακριτικών τους χαρακτηριστικών.

Τα διακριτικά χαρακτηριστικά των συμφωνικών φωνημάτων είναι (χειλικός ή χειλικότητα, άηχο ή σπηχδότη, έρρινος ή ρινικότητα...):

/p/ ή χπειλικός, διακρίνεται έτσι από τα μη χειλικά κλειστά κλειστό
κλειστό, διακρίνεται έτσι από τα χειλικά τριβόμενα
άηχο, διακρίνεται έτσι από το ηχηρό /b/.

/b/ ή χπειλικός, διακρίνεται έτσι από τα μη χειλικά κλειστά
κλειστό, διακρίνεται έτσι από τα χειλικά τριβόμενα
άηχο, διακρίνεται έτσι από το άηχο /p/.

Τα /p/ και /b/ είναι διχειλικά χωρίς αυτό να έχει διακριτική αξία, γιατί δεν υπάρχουν στο ιδίωμα διχειλικά που να μην είναι κλειστά.

/t/ ή χπειλικός, διακρίνεται έτσι από τα μη χειλικά τριβόμενα
τριβόμενα, διακρίνεται έτσι από τα χειλικά κλειστά
άηχο, διακρίνεται έτσι από το ηχηρό /d/.

/d/ ή χπειλικός, διακρίνεται έτσι από τα μη χειλικά τριβόμενα
τριβόμενα, διακρίνεται έτσι από τα χειλικά κλειστά
άηχο, διακρίνεται έτσι από το άηχο /t/.

Για τα /t/ και /n/ η χειλοδοντική άρθρωση δεν έχει διακριτική αξία γιατί ελυπακάζεται από το χαρακτηριστικώς τριβόμενο.

/m/:χειλική, που το διακρίνει από τα μη χειλική έρρινα
έρρινα, που το διακρίνει από τα μη έρρινα χειλική κλειστά

Το γεγονός ότι το /m/ είναι διχειλική και ηχηρά¹³ δεν έχει διακριτική αξία, γιατί η ηχηρότητα ελυπακάζεται από τη φωνικότητα και η διχειλικότητα από τη χειλικότητα.

/t/:οδοντική, που το διακρίνει από τα μη οδοντική κλειστά
κλειστά, που το διακρίνει από τα οδοντική τριβόμενα
ήχηρα, που το διακρίνει από το ηχηρά /s/.

/d/:οδοντική, που το διακρίνει από τα μη οδοντική κλειστά
κλειστά, που το διακρίνει από τα οδοντική τριβόμενα
ήχηρα, που το διακρίνει από το ήχηρα /t/.

Για τα /t/ και /d/ η ακρογλωσσόοδοντική άρθρωση δεν έχει διακριτική αξία γιατί ελυπακάζεται από την οδοντικότητα.

/θ/:οδοντική, που το διακρίνει από τα μη οδοντική τριβόμενα
τριβόμενα, που το διακρίνει από τα οδοντική κλειστά
ήχηρα, που το διακρίνει από το ηχηρά /θ/.

/θ/:οδοντική, που το διακρίνει από τα μη οδοντικά τριβόμενα
τριβόμενα, που το διακρίνει από τα οδοντικά κλειστά
πληρωτά, που το διακρίνει από το άηχο /θ/.

Δεν υπάρχουν στο ίδιομα οδοντικά τριβόμενα που να μην είναι από
φωνητική άποψη μεσοοδοντικά¹⁴ επομένως αυτό το χαρακτηριστικό δεν
είναι διακριτικό, γιατί εξουσιάζεται από το χαρακτηριστικό:τριβόμενο.

/ρ/:οδοντική, που το διακρίνει από τα μη οδοντικά άρρινα
άρρινα, που το διακρίνει από τα μη άρρινα οδοντικά κλειστά

Το χαρακτηριστικό της ηχηρότητας εξουσιάζεται από τη ρινική-
τητα¹⁴, και το χαρακτηριστικό: ακρογλωσσικό οδοντικό εξουσιάζεται
από την οδοντικότητα.

/λ/:οδοντική, που το διακρίνει από το ουρανικό πλευρικό
πλευρικό, που το διακρίνει από όλα τα άλλα ουρανικά φωνήματα.

Το χαρακτηριστικό της ηχηρότητας εξουσιάζεται από την πλευρικότητα
καθώς δεν υπάρχει στα ΚΕΕ άηχο πλευρικό.

/τ/:παλλόμενα, αυτό το χαρακτηριστικό αρκεί να δώσει το φωνολογικό
ορισμό αυτού του φωνήματος, γιατί δεν υπάρχει άλλο παλλόμενο στο
ίδίωμα¹⁵, επομένως και τα χαρακτηριστικά: ακρογλωσσικό οδοντικό και ηχη-
ρό δεν είναι διακριτικά.

/tə/:συριστική,σε αντίθεση με τα μη συριστικά κλειστά
κλειστά,σε αντίθεση με τα συριστικά τριβόμενα
δηχά,σε αντίθεση με το ηχηρό /d/.

/dɛ/:συριστική,σε αντίθεση με τα μη συριστικά κλειστά
κλειστά,σε αντίθεση με τα συριστικά τριβόμενα
ηχηρά,σε αντίθεση με το άηχο /t/.

Τα /tə/ και /dɛ/ από φωνητική άποψη είναι προσφριβόμενα,χωρίς αυτό να αποτελεί διακριτικό χαρακτηριστικό,γιατί εξουσιάζονται από την κλειστότητα.

/ə/:συριστική,σε αντίθεση με τα μη συριστικά τριβόμενα
τριβόμενα,σε αντίθεση με τα συριστικά κλειστά
δηχά,σε αντίθεση με το ηχηρό /z/.

/z/:συριστική,σε αντίθεση με τα μη συριστικά τριβόμενα
τριβόμενα,σε αντίθεση με τα συριστικά κλειστά
ηχηρά,σε αντίθεση με το άηχο /s/.

/tɛ/:κλειστά συριστικά,σε αντίθεση με τα μη κλειστά συριστικά κλειστά
κλειστά,σε αντίθεση με τα κλειστά συριστικά τριβόμενα
δηχά,σε αντίθεση με το ηχηρό /d/.

/dɛ/:κλειστά συριστικά,σε αντίθεση με τα μη κλειστά συριστικά κλειστά
κλειστά,σε αντίθεση με τα κλειστά συριστικά τριβόμενα
ηχηρά,σε αντίθεση με το άηχο /t/.

Το χαρακτηριστικό: προτριβόμενο, που προσδιορίζει από φωνητική άποψη τα /tʰ/ και /dʰ/ δεν είναι διακριτικό γιατί εξουσιάζεται από την κλεισιότητα.

/ʰ/: παχά, συριστικά, σε αντίθεση με τα μη παχιά συριστικά τριβόμενα τριβόμενα, σε αντίθεση με τα παχιά συριστικά κλειστά θηχο, σε αντίθεση με το ηχηρό /ʰ/.

/ʰ/: παχά, συριστικά, σε αντίθεση με τα μη παχιά συριστικά τριβόμενα τριβόμενα, σε αντίθεση με τα παχιά συριστικά κλειστά θηχο, σε αντίθεση με το θηχο /ʰ/.

/r/: συρανικά, διακρίνεται έτσι από τα μη συρανικά έρρινα έρρινα, διακρίνεται έτσι από το μη έρρινο συρανικά

Η ηχηρότητα¹⁶ που χαρακτηρίζει φωνητικά το /r/ δεν αποτελεί διακριτικό χαρακτηριστικό, γιατί εξουσιάζεται από τη ρινικότητα.

/k/: συρανικά, διακρίνεται έτσι από το μη συρανικό πλευρικά πλευρικά, διακρίνεται έτσι από το μη πλευρικό συρανικά

/h/: υπερωικά, διακρίνεται έτσι από τα μη υπερωικά κλειστά κλειστά, διακρίνεται έτσι από τα υπερωικά τριβόμενα θηχο, διακρίνεται έτσι από το ηχηρό /h/.

/q/ υπερρωϊκῶ, διακρίνεται ἔτσι ἀπὸ τὴ μὴ υπερρωϊκῶ κλειστῶ
κλειστῶ, διακρίνεται ἔτσι ἀπὸ τὰ υπερρωϊκῶ τριβόμενα
πχηρῶ, διακρίνεται ἔτσι ἀπὸ τὸ φηχο /x/.

/x/ υπερρωϊκῶ, διακρίνεται ἔτσι ἀπὸ τὴ μὴ υπερρωϊκῶ τριβόμενα
τριβόμενα, διακρίνεται ἔτσι ἀπὸ τὰ υπερρωϊκῶ κλειστῶ
φηχο, διακρίνεται ἔτσι ἀπὸ τὸ πχηρῶ /x/.

/x/ υπερρωϊκῶ, διακρίνεται ἔτσι ἀπὸ τὴ μὴ υπερρωϊκῶ τριβόμενα
τριβόμενα, διακρίνεται ἔτσι ἀπὸ τὰ υπερρωϊκῶ κλειστῶ
πχηρῶ, διακρίνεται ἔτσι ἀπὸ τὸ φηχο /x/.

Ἄν κατατάξουμε τὰ σύμφωνα τοῦ ἰδιώματος ὡς πρὸς τὸν ἴδιον φρ-
ῶση, ἔχουμε:

διχειλικῶ	/p/, /b/
χειλοδοντικῶ	/t/, /n/
αερογλωσσόδοντικῶ	/tʃ/, /dʃ/
μοσοδοντικῶ	/θ/, /ð/
σφιστικῶ	/ks/, /gz/, /s/, /z/
παχιδ σφιστικῶ	/kʰ/, /dʰ/, /θʰ/, /zʰ/
ουρανικῶ	/r/, /l/
υπερωϊκῶ	/x/, /q/, /ɣ/, /ɣʰ/

Ἀπὸ τὸν παραπάνω πίνακα προκύπτει ὅτι: οἱ ἰδίσεις τῶν σφιστικῶν,
τῶν παχιδ σφιστικῶν καὶ τῶν υπερρωϊκῶν περιλαμβάνουν καὶ κλειστῶ
καὶ τριβόμενα σύμφωνα. Ἀντίθετα στὰ διχειλικῶ καὶ τὰ αερογλωσσόδοντικῶ

έχουμε μόνο κλειστό* στα χειλοδοντικά και τα μεσοδοντικά μόνο τριβόμενα. Η φωνολογική αντίθεση κλειστό-τριβόμενο είναι εξάλλου η μόνη που διακρίνει στα συριστικά το /tɬ/ από το /t/ και το /dɬ/ από το /z/* στα παχιά συριστικά το /tʃ/ από το /t/ και το /dʒ/ από το /z/* στα υπερικλά το /v/ από το /x/ και το /ɔ/ από το /ɣ/. Η παρατήρηση αυτή μας υποχρεώνει να θεωρήσουμε ότι η αντίθεση αυτή λειτουργεί και στις άλλες κατηγορίες συμφώνων. Έτσι πρέπει να ενοποιήσουμε τα διχειλικά (/p/,/b/) και τα χειλοδοντικά (/t/,/v/) θεωρώντας ότι ανήκουν σε μια ενιαία κατηγορία (χειλικά), που προσδιορίζεται από τη συμμετοχή των χειλιών κατά την άρθρωσή τους. Μεταξύ τους αντιτίθενται ως κλειστό προς τριβόμενα, ενώ η διχειλική ή χειλοδοντική τους άρθρωση αντίστοιχα είναι αποτέλεσμα του γεγονότος ότι τα /p/ και /b/ είναι κλειστά ενώ τα /t/ και /v/ τριβόμενα. Επίσης πρέπει να ενοποιήσουμε τα ακρογλωσσόδοντικά (/t,θ/) και τα μεσοδοντικά (/θ,δ/) θεωρώντας ότι ανήκουν σε μια ενιαία κατηγορία (οδοντικά), που προσδιορίζεται από τη συμμετοχή των δοντιών κατά την άρθρωσή τους. Μεταξύ τους αντιτίθενται ως κλειστό προς τριβόμενα, ενώ η ακρογλωσσόδοντική ή μεσοδοντική τους άρθρωση είναι αποτέλεσμα του ότι τα /t/ και /θ/ είναι κλειστά ενώ τα /θ/ και /δ/ τριβόμενα.

Επεκτείνοντας τη φωνολογική αντίθεση κλειστό-τριβόμενο σε όλους τους τόπους άρθρωσης παρατηρούμε ότι το φαινόμενο παρουσιάζει μια κανονικότητα. Όλες οι τέτοιες εκτός των συριστικών (χειλικά, οδοντικά, συριστικά, παχιά συριστικά, υπερικλά) περιλαμβάνουν και κλειστό και τριβόμενα σύμφωνα. Μεταξύ τους αντιτίθενται ως άηχα προς ηχηρά, π.χ. /p/-/b/, /θ/-/δ/, /tɬ/-/dɬ/, /tʃ/-/dʒ/, /v/-/ɣ/...

Για τα έρρινα (/p/,/t/,/p/) κρατήσαμε ως διακριτικά χαρακτηριστικά: α) έρρινο, για όλα, και β) χειλικά, οδοντικά, συριστικά αντί-

στοιχα. Τα χαρακτηριστικά αυτά είναι αρκετά να διακρίνουν τα έρρινα μεταξείδ τους και από τα άλλα φωνήματα με κοινά σημεία άρθρωσης, π.χ. το /m/ από το /b/, το /n/ από το /d/

Έτσι η κλεισιότητα εξυπονοεί τη στιγμιαότητα και το χαρακτηριστικά τριβόμενο την εξασκουθητικότητα (εξάρτηση τα έρρινα πραγματώνονται ως κλειστά, γιατί κατά την πραγμάτωσή τους κλείνει η στοματική κοιλότητα και ως εξασκουθητικά, γιατί ο αέρας περνάει ελεύθερα από τη ρινική κοιλότητα).

2.3.2. Διαφωνηματικές σχέσεις

Έτσι ερευνητή, όταν ορίσει γλωσσολογικά τα φωνήματα μιας γλώσσας με τα διακριτικά τους χαρακτηριστικά, απομένει μια τελευταία δουλειά: η ταξινόμησή τους - η κατασκευή του φωνολογικού συστήματος αυτής της γλώσσας. Αυτή η ταξινόμηση συνίσταται στο να καταταχθούν σε ομάδες τα φωνήματα έτσι ώστε να φανούν συγγενώς, από τα διακριτικά χαρακτηριστικά από τα οποία απαρτίζονται, οι μεταξείδ τους εξαρτήσεις και οι αντιθέσεις τους¹⁷. Η αλληλεξάρτηση αυτή των φωνημάτων μέσα από τα διακριτικά τους χαρακτηριστικά δίνει και το μέτρο της συσχέτισης του φωνολογικού συστήματος έτσι ώστε κάθε αλλαγή να μη θίγει ένα μόνο στοιχείο του συστήματος, αλλά να επηρεάζει και όλα τα άλλα που έχουν κοινά χαρακτηριστικά με αυτό.

Αν λοιπόν κατατάξουμε μαζί τα φωνήματα του ιδιώματος που χαρακτηρίζονται από ένα ορισμένο διακριτικό χαρακτηριστικό, προκύπτουν οι ακόλουθες κατηγορίες:

κλεισιθά	/p, b, t, d, ts, dz, tʃ, dʒ, k, ŋ/
τριβόμενα	/r, v, θ, δ, σ, ζ, ʃ, ʒ, κ, γ/
θήχα	/p, t, tʰ, ts, s, tʃ, ʃ, k, x/
πηχηθά	/b, v, d, ɸ, dz, z, dʒ, ʒ, ɸ, γ/
ζορίνα	/s, n, ʒ/
κλεισιθά	/l, ʎ/
παλλόμενα	/r/
χειλιθά	/p, b, f, v, m/
οδοντιθά	/t, d, θ, ɸ, r/
συριστιθά	/ts, dz, s, z/
παχιθά συριστιθά	/tʃ, dʒ, ʃ, ʒ/
ουρανιθά	/r, ʎ/
υπεριθά	/k, ɸ, κ, γ/

Από τον παραπάνω πίνακα διαπιστώνεται ότι με το χαρακτηριστι-
κά κλεισιθά αναφέρονται φωνήματα που ως προς τον τόπο άρθρωσης χα-
ρακτηρίζονται ως: χειλιθά, οδοντιθά, συριστιθά, παχιθά συριστιθά και υ-
περιθά. Κάθε μία από τις κατηγορίες των κλεισιθών περιλαμβάνει ένα
θήχα και ένα πηχηθά φωνήμα. Οι σχέσεις μεταξύ των κλεισιθών αποτυπω-
νονται στον παρακάτω πίνακα:

		χειλιθά	οδοντιθά	συριστιθά	παχιθά συριστιθά	υπεριθά
κλεισιθά	θήχα	p	t	ts	tʃ	k
	πηχηθά	b	d	dz	dʒ	ɸ

Με το χαρακτηριστικό τριβόμενο αναφέρονται φωνήματα που ως προς τον τόνο άρθρωσης χαρακτηρίζονται ως χελιλική, οδοντική, συριστική, παχιά συριστική και υπερική. Και εδώ καθορίζω από τις κατηγορίες αυτές περιλαμβάνει ένα δπλα και ένα ηχηρό φώνημα. Στον παρακάτω πίνακα φαίνονται συστηματικά αυτές οι σχέσεις ανάμεσα στα τριβόμενα:

		χελιλική	οδοντική	συριστική	παχιά συριστική	υπερική
τριβόμενα	δπλα	ɸ	θ	ɸ	β	κ
	ηχηρό	ν	δ	ζ	β	γ

*Ότι υποδηλώνεται (στοις πίνακες των κλειστών και των τριβόμενων) με το ε ηχηρό ε είναι η αναλογικότητα των σχέσεων του /ɸ/ προς το /b/, του /t/ προς το /v/, του /t/ προς το /d/ κτλ. Όποια κι αν είναι η φωνητική πραγματικότητα που διακρίνει το /ɸ/ από το /b/, δεχόμαστε ότι είναι αυτή η ίδια που διακρίνει το /t/ από το /v/. Οι μόνες διαφορές είναι εκείνες που συνεπάγεται η διχελιλική και κλειστή άρθρωση στη μια περίπτωση, η χελιλοδοντική και τριβόμενη στην άλλη¹⁹. Τα κλειστά και τα τριβόμενα αποτελούν συσταίχτες²⁰.

Αν υπονοήσουμε τις δυο συσταίχτες (κλειστά-τριβόμενα) παίρνουμε με το πιο κάτω σχήμα:

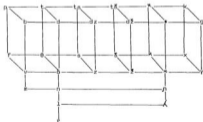
		χειλιωδ βωλιωδ	οδοντιωδ	συρισιωδ	παχιδ συρισιωδ	υπερωιωδ
κλειστά	δηχα	p	t	ts	tʃ	k
	βηχα	b	d	dz	dʒ	g
τριβή- μενα	δηχα	f	θ	s	ʃ	x
	βηχα	v	δ	z	ʒ	ɣ

Αν στο παραπάνω σχήμα προσθέσουμε τα φωνήματα που αντιπροσωπεύονται σε ορισμένους μόνο τόπους άρθρωσης (τα δερρινωχειλιωδ,οδοντιωδ,συρισιωδ,και τα πλευριωδ:οδοντιωδ,συρισιωδ) και το καλλόμενο,δ-χουμε το πλήρες φωνολογιωδ σύστημα των συμφώνων του ιδιώματος:

		χειλιωδ βωλιωδ	οδοντιωδ	συρισιωδ	παχιδ συρισιωδ	συρισιωδ	υπερωιωδ
κλειστά	δηχα	p	t	ts	tʃ		k
	βηχα	b	d	dz	dʒ		g
τριβή- μενα	δηχα	f	θ	s	ʃ		x
	βηχα	v	δ	z	ʒ		ɣ
δερρινα			n			ɲ	
πλευριωδ			l			ʎ	
καλλόμενα			r				

Στον προηγούμενο πίνακα εμφανίζεται μια καινοδύργια τάξη τα ουρανιακά. Η τάξη αυτή αντιπροσωπεύεται μόνο από τα έρρινα και τα πλευρικά, ενώ λείπουν εντελώς οι στοιχειώεις των κλειστών και των τριβόρμενων. Θα μπορούσαμε αναδιατάσσοντας τον πίνακα να ονομάσουμε την τάξη των παχιών ουρασιατικών: ουρανιακά, αφέρωτικά χαρακτηριστικά που άλλωστε τα έχουν, και την τάξη των ουρασιατικών φατιακά. Έτσι, ενοποιώντας τις τάξεις των παχιών ουρασιατικών και των ουρανιακών, θα καλύπταμε το κενό που παρουσιάζει το σύστημα. Η ενοποίηση όμως αυτή δε θα απέδιδε τη δυναμική του συστήματος, το οποίο, στο φωνητικό επίπεδο, καλείται το παρακτώ κενό με τα ουρανιακά αλλόφωνα των υπέραικων.

Μια παραστατική απεικόνιση του φωνολογικού συστήματος των συμφώνων του ιδιόματός δίνει το παρακτώ σχήμα.

* Οι θέσεις αυτές στο φωνητικό επίπεδο καταλαμβάνονται από τα ουρανιακά αλλόφωνα των /κ, γ, κ, γ/.

2.4. Τα φωνήεντα

2.4.1. Το φώνημα /a/

/a/-/a/	: /aθra/	"η αδερφή"	- /aθra/	"αδερφή"
	/akutab/	"έπιαντ"	- /akutab/	"έπιαστ"
	/lθmu/	"αλέναμε"	- /lθmu/	"αλέναμε"
/a/-/a/	: /atθdu/	"γένω"	- /atθdu/	"γενώ"
	/rθna/	"αδνα"	- /rθna/	"μλχρι"
	/nθka/	"αν"	- /nθka/	"τρδρι"
/a/-/a/	: /alθgu/	"τρέχω"	- /alθgu/	"βιαλέγω"
	/rθtu/	"παλοόμι"	- /rθtu/	"τρέχω"
	/aθku/	"οακί"	- /aθku/	"κρυώνω"
/a/-/i/	: /rθna/	"υφθι"	- /rθna/	"τρέμμα"
	/rθgu/	"κατόφι"	- /rθgu/	"ήνω"
/a/-/o/	: /rθku/	"αδνω"	- /rθku/	"φατιδ"
	/rθtu/	"παχθς"	- /rθtu/	"χοντρός"
	/θmu/	"έχω"	- /θmu/	"δνθρωπος"
/a/-/u/	: /atθdu/	"γένω"	- /atθdu/	"μαλακός"
	/θmu/	"χρθνος"	- /θmu/	"ένος"
	/nθka/	"μθμα"	- /nθka/	"καρόθι"

Το φώνημα /a/ πραγματώνεται ως ένα τρίτου βαθμού ανοίγματος (ανοιχτό) κεντρικό φωνήεν. Είναι το πιο ανοιχτό φωνήεν του ιδιώματος.

2.4.2. Το φώνημα /a/

/a/ - /a/ : βλ. φώνημα /a/

/a/ - /a/ : /aθáδzu/ "αιθέρς" - /aθéδzu/ "γελός"

/a/ - /a/ : /aθánu/ "αίρι" - /aθánu/ "αόριον"
 /aúθza/ "παντρούκι" - /aúθza/ "ήλιος"
 /aflátra/ "βρήκαν" - /aflátra/ "εόρση"

/a/ - /a/ : /lháa/ "θείος" - /lháa/ "θεία;"

/a/ - /a/ : /lándzu/ "μαλίνι" - /lándzu/ "μαλίνω"
 /lánu/ "κερκατάκι" - /lánu/ "κερκατάω"
 /akútra/ "τινάζει" - /akútra/ "τινάζω"

Το φώνημα /a/ πραγματώνεται ως ένα δεύτερου βαθμού ανοίγματος (ενδιάμεσο) κεντρικό φωνήεν. Αθροιστικά βρίσκεται μεταξύ /a/ (που είναι το πιο κλειστό, κεντρικό, μη στρόγγυλο φωνήεν) και /a/ (που είναι το πιο ανοιχτό φωνήεν του ιδιώματος).

2.4.3. Το φθόγμα /a/

/a/-/a/ : βλ. φθόγμα /a/

/a/-/a/ : βλ. φθόγμα /a/

/a/-/a/ : /αάββτι/ "βαγνώβεις" - /αάββτι/ "καρνός"
/αάββα/ "λίγη" - /αάββα/ "φίμα"

/a/-/i/ : /αατάνου/ "αριστορός" - /αατίνου/ "σβήνω"
/ααάνου/ "κατάω" - /ααίνου/ "δαικνώω"
/αάταα/ "βαρδλίο" - /αάταί/ "μυότια"

/a/-/o/ : /άάτα/ "χωρίς" - /άάτα/ "πόρα"

/a/-/u/ : /ααάου/ "γυλάω" - /ααάου/ "μαλακός"
/ααάου/ "τίνω" - /ααάου/ "συλγω"

Το φθόγμα /a/ πραγματώνεται ως ένα πρώτου βαθμού ανοίγματος (υπεριστό) κεντρικό, μη σφρογγυλό φωνήεν. Σε τελική θέση ήθη πραγματώνεται ημιφωνικό [a].

2.4.4. Το φθόγμα /a/

/a/-/a/ : βλ. φθόγμα /a/

/a/-/a/ : βλ. φθόγμα /a/

/a/-/a/ : βλ. φώνημα /a/

/a/-/i/ : /tinda/ "κουβέρτα" - /ai tinda/ "να κελώσει"

/a/-/o/ : /ika/ "ξίλο" - /iθmu/ "καίρνουμε"

/keta/ "χόνα" - /keta/ "χορός"

/akmu/ "σημάδι" - /akmu/ "όπου"

/a/-/u/ : /kuru/ "αδα" - /kuru/ "δοχείο"

/tinda/ "κουβέρτα" - /tinda/ "κουρεζί"

/viva/ "σάλα" - /viva/ "σούβλα"

Το φώνημα/a/πραγματώνεται ως ένα βαθύτερο βαθμό ανοίγματος (ενδιάμεσο),μπροστινό, μη στρογγυλό φωνήεν. Αρθρωτική βρίσκεται μεταξό/ι/(που είναι το πιο κλειστό ,μπροστινό,μη στρογγυλό φωνήεν) και/a/. Πραγματώνεται πάντα τονισμένο σε αρχική και εσωτερική θέση, ενώ σε τελική και άτονο και τονισμένο. Πραγματώνεται ως [j*] σε αρχική θέση (προσπρωτική),ή μετά από φωνήεν. Πριν από φωνήεν πραγματώνεται ως [a].

2.4.5. Το φώνημα/i/

/i/-/a/ : βλ. φώνημα/a/

/i/-/a/ : βλ. φώνημα/a/

/i/-/a/ : βλ. φώνημα/a/

<i>/i/-/o/</i> : <i>/είβι/</i> "ουρείς"	- <i>/οββι/</i> "οφθαλμοί"
<i>/τιτα/</i> "τιτάν"	- <i>/τότα/</i> "τόπος"
<i>/αίτιυ/</i> "αίτιος"	- <i>/αίτιυ/</i> "αίτιος"
<i>/i/-/u/</i> : <i>/τίπυ/</i> "τίπυ"	- <i>/τίπυ/</i> "τίπυ"
<i>/αίτιυ/</i> "αίτιος"	- <i>/αίτιυ/</i> "αίτιος"

Το φώνημα /i/ πραγματοποιείται ως ένα πρώτου βαθμού ανοιγμάτος (κλειστό), μπροστινό, μη στρογγυλό φωνήεν. Πραγματεύεται ως: [j] : σε τονιζόμενη θέση μετά από φωνήεν και σε κωτερική δτονη θέση μετά από κλειστό φωνήεν' [j] : σε τονιζόμενη θέση πριν από φωνήεν' [i] : σε κωτερική δτονη θέση πριν από κλειστό φωνήεν, σε τελική δτονη θέση, όταν προηγείται σύμπλεγμα με ένηχο (πρ. 2.θ.1.1.)' [j] : σε αρχική δτονη θέση πριν από φωνήεν, σε μεσοφωνηεντική δτονη θέση, σε κωτερική δτονη θέση πριν ή μετά από ανοιχτότερο φωνήεν, και σε τελική δτονη θέση (πρ. όμως παραπάνω).

2.4.6. Το φώνημα /o/

/o/-/a/ : βλ. φώνημα /a/

/o/-/a/ : βλ. φώνημα /a/

/o/-/u/ : βλ. φώνημα /u/

/o/-/a/ : βλ. φώνημα /a/

/o/-/i/ : βλ. φώνημα /i/

/ο/-/υ/	: /ρεθρί/ "αδο"	- /ρεθρί/ "κορομηλιάς"
/θθ/ε/	"αδελός"	- /θθ/ε/ "σκουπιβάθια"
/κέρυ/	"ζιματιστό νερό"	- /κέρυ/ "θαχχίο"

Το φθόγγημα /ο/ πραγματώνεται ως ένα δεύτερου βαθμού ανοίγματος (ενδιάμεσο), πεισινό, στρογγυλό φθόγγημα. Αρθρωτικά βρίσκεται μεταξύ /υ/ (που είναι το πιο κλειστό, πεισινό, στρογγυλό φθόγγημα) και /α/. Ελαττώσει ποικιλία σε αρχική τονιζόμενη θέση: [ωδ].

2.4.7. Το φθόγγημα /υ/

/υ/-/α/ : βλ. φθόγγημα /α/

/υ/-/α/ : βλ. φθόγγημα /α/

/υ/-/α/ : βλ. φθόγγημα /α/

/υ/-/α/ : βλ. φθόγγημα /α/

/υ/-/ι/ : βλ. φθόγγημα /ι/

/υ/-/α/ : βλ. φθόγγημα /α/

Το φθόγγημα /υ/ πραγματώνεται ως ένα πρώτου βαθμού ανοίγματος (κλειστό), πεισινό, στρογγυλό φθόγγημα. Πραγματώνεται ως: [αυ] : σε τονιζόμενη θέση

μετά από φωνήεν και σε εσωτερική άτονη θέση μετά από φωνήεν* [u]: σε τελική άτονη θέση, όταν προηγείται σύμπλεγμα με ένηχο (πθ. 2.8.1.1.)' [u]: σε αρχική και εσωτερική άτονη θέση πριν από ανοιχτότερο φωνήεν, σε μεσοφωνηεντική άτονη θέση, και σε τελική άτονη θέση (πθ. όμως παραπάνω).

2.5. Φωνηεντικές ακολουθίες και φωνολογική τους αξία

Σε επόμενο κεφάλαιο (2.9.) θα εξετάσουμε λεπτομερειακά τον τρόπο με τον οποίο τα κατά φωνήεντα του ιδιώματος συνδυάζονται μεταξύ τους για το σχηματισμό των διαφόρων φωνηεντικών ακολουθιών. Εδώ μας ενδιαφέρουν οι φωνηεντικές ακολουθίες από την άποψη της φωνολογικής τους αξίας, αν δηλαδή οι λεγόμενοι δίφθογγοι αποτελούν ένα φώνημα ή είναι ένα φωνηεντικό σύμπλεγμα (αυθόλογο πρόβλημα για τα σύμφωνα βλ. 2.2.13.: Τα προστριβόμενα).

Για τη φωνολογική αξία των φωνηεντικών ακολουθιών στις διάφορες θέσεις έχουμε:

α) αρχική θέση

/uáara/ [uáara]	"φιλοξενούμενος"	-	/iáara/ "λάσπη"
/uáa/ [uáa]	"αρδρατό"	-	/iáa/ "μάδρη"
/iá/ [iá]	"αό"	-	/tu/ "σε, μέσα σε"
/iána/ [iána]	"να:"	-	/rána/ "η άνα"

β) εσωτερική θέση

/da aduáara/ [da aduáara]	"χαρμυτα"	-	/adáara/ "άδνει"
/arúáara/ [arúáara]	"βαρβάτος"	-	/arúáara/ "κρόος"
/kuáara/ [kuáara]	"χωριά"	-	/káara/ "χάρη"

γ) τελική θέση

/vθsou/ [vθsou]	"χήρος"	- /vθsou/ [vθsou]	"χήρος"
/vθsou/ [vθsou]	"χήροι"	- /vθsou/ [vθsou]	"χήρος"
/iθu/ [iθu]	"κλένω"	- /iθi/ [iθi]	"κλένεις"
/vθu/ [vθu]	"καινούργιος"	- /vθi/ [vθi]	"καινοούργιοι"
/aiθθi/ [aiθθi]	"κλωνάρια"	- /θe aiθθi/ [θe aiθθi]	"ανέθηκα"
/γθu/ [γθu]	"ζωντανός"	- /γθi/ [γθi]	"ζωντανός"
/γθu/ [γθu]	"ζωντανός"	- /γθe/ [γθe]	"ζωντανή"
/iθθia/ [iθθia]	"η δεύτερα"	- /iθθa/ [iθθa]	"το φεγγάρι"

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω ελάχιστα ζεύγη, υπάρχει δυναμότητα αναλλαγής των δύο στοιχείων της διεφθόγγου κι επομένως οι διεφθόγγοι δεν έχουν μονοφωνηματική αξία. Το ημιφωνικό στοιχείο αυτών των διεφθόγγων (j θ u) είναι ημιφωνική πραγμάτωση των /j/ (πθ. 2.4.5.) και /u/ (πθ. 2.4.7.) αντίστοιχα.

2.6. Φωνολογικός ορισμός των φωνηεντικών φωνημάτων

Το φωνηεντικό σύστημα του ιδιώματος είναι τριγωνικό²¹. Τα διακριτικά χαρακτηριστικά είναι: α) ο βαθμός ανοίγματος για όλα τα φωνήεντα, και β) ο τόπος άρθρωσης (το πιο ανοιχτό φωνήεν δεν μπαίνει στο πλέγμα των αντιθέσεων με βάση τον τόπο άρθρωσης).

Το φωνηεντικό σύστημα του ιδιώματος παρουσιάζει τρεις βαθμούς ανοίγματος και τρεις αρθρωτικές θέσεις. Ως προς το βαθμό ανοίγματος τα φωνήεντα χωρίζονται ως εξής:

πρώτος βαθμός ανοίγματος (κλειστό) /i, u, u/

δεύτερος βαθμός ανοίγματος (ενδιάμεσα) /e, θ, a/

τρίτος βαθμός ανοίγματος (ανοιχτό)/a/

Ός προς τον τύπο άρθρωσης τα φωνήεντα διακρίνονται στις εξής κατηγορίες:

μπροστινό /i, e/

κεντρικό /a, o/

πίσω /u, ɔ/

Φωνολογικός ορισμός των φωνηεντικών φωνημάτων:

Από τα κλειστά τους χαρακτηριστικά (2.4.1.-7.) κρατήθηκαν μόνο два έχουν διακριτική αξία (πθ. 2.3.1.). Έτσι, το χαρακτηριστικό στρογγυλό δεν είναι διακριτικό για τα /a/ και /u/ γιατί εξουδετερώνεται από τα: πίσω, καθώς δεν υπάρχουν πίσω μη στρογγυλά φωνήεντα στο ιδίωμα. Επίσης, το χαρακτηριστικό μη στρογγυλό δεν είναι διακριτικό, γιατί δεν υπάρχουν μπροστινό και κεντρικό στρογγυλά φωνήεντα στο ιδίωμα.

/i/: πίσω, που το διακρίνει από το /a/ και το /u/.

μπροστινό, που το διακρίνει από τα /u/ και /a/.

/e/: πίσω, που το διακρίνει από το /i/ και το /a/.

μπροστινό, που το διακρίνει από τα /a/ και /u/.

/a/: ανοιχτό, χαρακτηριστικό με το οποίο διακρίνεται από όλα τα άλλα φωνήεντα του συστήματος. Το διακριτικό χαρακτηριστικό του τύπου άρθρωσης (κεντρικό) περιουσιάζει, γιατί το /a/ είναι το μόνο ανοιχτό φωνήεν του συστήματος.

/m/: κλειστόδ, διακρίνεται έτσι από το /a/ και το /u/.

κεντρικόδ, διακρίνεται έτσι από τα /i/ και /u/.

/a/: ενδιάμεσοδ, διακρίνεται έτσι από το /u/ και το /m/.

κεντρικόδ, διακρίνεται έτσι από το /m/ και το /o/.

/u/: υπόγειοδ, διακρίνεται έτσι από το /o/ και το /m/.

πίσινόδ, διακρίνεται έτσι από τα /i/ και /m/.

/o/: ενδιάμεσοδ, διακρίνεται έτσι από το /u/ και το /a/.

πίσινόδ, διακρίνεται έτσι από τα /m/ και /a/.

Στη συνέχεια δίνουμε τη γραμμική παράσταση του φωνηεντικού τριγώνου:

μπροστινῶ   κεντρικῶ   πίσινῶ

κλειστόδ

ενδιάμεσοδ

ανοιχτόδ

2.7. Λειτουργία του φωνηματικού συστήματος

Μετά την εξεικρίβωση και το φωνολογικό ορισμό των φωνημάτων θα εξετάσουμε τον τρόπο με τον οποίο το ιδίωμα χρησιμοποιεί τα φωνήματα για την κατασκευή των σημαίνοντων του. Η εξέταση, από την οποία θα προκύψουν οι νόμοι που διέπουν τη συνύπαρξη των φωνολογικών μονάδων μέσα στα σημαίνοντα του ιδιώματος, είναι απαραίτητη, γιατί κάθε γλώσσα συνδυάζει τις φωνολογικές της μονάδες με το δικό της τρόπο. Έτσι κι αν δυο γλώσσες έχουν τα ίδια φωνήματα, μπορούν να διαφέρουν στον τρόπο που τα χρησιμοποιούν²² το γεγονός αυτό δίνει και τη φωνολογική αξία που έχει κάθε φώνημα στις διάφορες γλώσσες.

Τα δυο επιμέρους φωνηματικά συστήματα που έχουμε δει (σύστημα συμφώνων (2.3.2.) και σύστημα φωνηέντων (2.6.)), αποτελούν μαζί το πλήρες σύστημα των φωνημάτων του ιδιώματος. Αυτές είναι όλες οι φωνηματικές μονάδες με τη βοήθεια των οποίων οι ομιλητές του ιδιώματος κατασκευάζουν τα σημαίνοντα που χρησιμοποιούν στην επικοινωνία τους. Τους περιορισμούς που υπάρχουν στην εμφάνιση των φωνημάτων στις διάφορες θέσεις και στους διάφορους συνδυασμούς θα εξετάσουμε στη συνέχεια (2.8.,2.9.).

Παρόλο που τα φωνήεντα και τα σύμφωνα μαζί αποτελούν το πλήρες σύστημα και μπορούν να συνεξετάζονται²³, συνήθως διαχωρίζουμε τα δυο συστήματα και τα εξετάζουμε χωριστά, αλλά όχι και ανεξάρτητα. Κι αυτό γιατί "είναι πιο πρόσφορο να κάνουμε τη διακριση μεταξύ συμφωνικού και φωνηεντικού συστήματος. Αυτό που περιμένουμε από τα σύμφωνα και τα φωνήεντα δεν είναι να εμφανίζονται στα ίδια φωνηματικά περιβάλλοντα, δηλ. να βρίσκονται μεταξύ τους σε σχέση αντίθε-

σης, αλλά να διαβέχονται τα μὲν τα δε στη ροή του λόγου, δηλ. να βρίσκονται σε αντιπαράθεση^{23*}.

Στην παραπάνω άποψη συνηγορούν και οι ακόλουθες διαπιστώσεις από τη μελέτη του ιδιώματος:

- α). Μόνο τα φωνήεντα μπορούν να αποτελούν τον πυρήνα της συλλαβής και το στοιχείο που δέχεται τον τόνο.
- β). Τα φωνήεντα συνδυάζονται πιο ελεύθερα από τα σύμφωνα και σε άλλες τις θέσεις.
- γ). Τα σύμφωνα αποκλείονται ως τελικά (ελάχιστες εξαιρέσεις, π.χ. /as/ "ας") ενώ από τα φωνήεντα μόνο τα /a/ και /u/ αποκλείονται ως αρχικά.

2.7.1. Το συμφωνικό σύστημα

Θα εξετάσουμε στη συνέχεια το συμφωνικό σύστημα

- α) σε αρχική θέση πριν από κάθε φωνήεν, και
- β) σε εσωτερική θέση πριν από κάθε φωνήεν.

Στον πίνακα I φαίνεται η λειτουργία του συμφωνικού συστήματος σε αρχική θέση (δηλώνεται με -) και σε εσωτερική θέση (δηλώνεται με /) πριν από κάθε φωνήεν.

(βλ. πίνακα στην επόμενη σελίδα)

ΠΙΝΑΚΑΣ Ι

Δεξιότητες του συμπληρωματικού συστήματος

	a	α	u	ε	i	o	ω
p	/	/	/	/	/	/	/
b	/	/	/	/	/	/	/
f	/	/	-	/	/	/	/
v	/	/	/	/	/	/	/
m	/	/	/	/	/	/	/
t	/	/	/	/	/	/	/
d	/	/	/	/	/	-	/
θ	/	/	-	/	/	/	/
δ	/	/	-	/	/	/	/
n	/	/	/	/	/	/	/
l	/	/	/	/	/	/	/
r	/	/	/	/	/	/	/
ts	/	/	/	/	/	/	/
dz	/	/	/	/	/	/	/
s	/	/	/	/	/	/	/
z	/	/	/	/	/	/	/
tʃ	/			/	/	/	/
dʒ	/			/	/	/	/
ʒ	/			/	/	/	/
ʒ	/			/	/	-	/
ʝ	/			/	/	/	/
ʎ	/			/	/	/	/
k	/	/	/	/	/	/	/
g	/	/	/	/	/	/	/
x	/	/	/	/	/	/	/
γ	/	/	/	/	/	/	/

/poutēhēle/ "μοδουκεμα", /lutēhēteku/ "θαλάνω", /tutēhēle/ "κάρβουνο",
 /ritēhēteku/ "καπί", /klitēhēteku/ "κλαπί".
 /babadēhēteku/ "Αεβέντης", /aleadēhē/ "είδος υφασματος", /badēhēhēteku/ "σδυαμπρος",
 /pa adēhēteku/ "παίζω", /adēhēteku/ "φιδνω".
 /pa milēhēhēteku/ "αυθιμαφίρομαι", /atutēhēteku/ "κοκκινίζω", /ihēhēteku/ "έλεος",
 /ihēhēteku/ "ελαφρός", /ihēhēhēteku/ "ελαφρόνω".
 /etihēhēteku/ "τυροσανίδα", /atutēhēteku/ "χλιμιντελλω", /atutēhēteku/ "χλιμιντερισμα",
 /guntēhēteku/ "καρφί για καλίγωμα".
 /atutēhēteku/ "κόσμος", /butadēhēteku/ "είδος θύμου", /pa atutēhēteku/ "βιάζομαι",
 /atutēhēteku/ "έδρι, βίω", /atutēhēteku/ "μυρίζω".
 /atutēhēteku/ "ένοβο (μυφ.)", /atutēhēteku/ "άχυρα", /atutēhēteku/ "θερμάτι",
 /atutēhēteku/ "κόπια", /atutēhēteku/ "αλλιάς".
 /atutēhēteku/ "πιάνω", /atutēhēteku/ "ουίγουμε", /atutēhēteku/ "χαλκός",
 /atutēhēteku/ "θερμάτι", /atutēhēteku/ "ρακί", /atutēhēteku/ "στρογγύλι",
 /atutēhēteku/ "αγοράζω".
 /atutēhēteku/ "καφί σκούρο", /atutēhēteku/ "τριγυροματα", /atutēhēteku/ "λεχνόω",
 /atutēhēteku/ "τριγυρίζω", /atutēhēteku/ "αδύση", /atutēhēteku/ "αλθόροι",
 /atutēhēteku/ "ομύλη".
 /atutēhēteku/ "καπνοδόχος", /atutēhēteku/ "λοχός", /atutēhēteku/ "τόπος",
 /atutēhēteku/ "μόγχο", /atutēhēteku/ "πρωινό", /atutēhēteku/ "χουρισιδ",
 /atutēhēteku/ "μειοχάκος".
 /atutēhēteku/ "υγιάνω", /atutēhēteku/ "μοσάθος μέτροσης", /atutēhēteku/ "εκαθε-
 ρίζω", /atutēhēteku/ "αγώτι", /atutēhēteku/ "τρουγώ", /atutēhēteku/ "τρούγορα",
 /atutēhēteku/ "βιάζομαι".

Από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι:

Γ) Σε αρχική θέση το συμφωνιακό σύστημα εμφανίζεται πλήρες μόνο πριν από τα: /a/ και /u/. Εμφανίζονται και τα ελάχ μειωμένα συστήματα:

α) πριν από /a/ δεν απαντούν τα /θ,δ,τθ,σθ,β,ζ,ρ,λ/.

β) πριν από /u/ δεν απαντούν τα /τ,τθ,σθ,β,ζ,ρ,λ/.

γ) πριν από /e/ και /i/ δεν απαντά το /θ/.

δ) πριν από /o/ δεν απαντούν τα /σθ,ρ,λ/.

Η εμφάνιση μειωμένων συμφωνιακών συστημάτων οφείλεται σε ελλειπτική κατανομή ή ουδετεροποίηση.

Σε ελλειπτική κατανομή οφείλεται η εμφάνιση μειωμένων συστημάτων:

α) για τα /θ,δ/ πριν από /a/.

β) για το /τ/ πριν από /u/.

γ) για το /θ/ πριν από /e, i/.

δ) για τα /σθ,ρ,λ/ πριν από /o/.

Σε ουδετεροποίηση οφείλεται η εμφάνιση μειωμένων συστημάτων πριν από το /a/ και το /u/ όπου έχουμε τις ουδετεροποιήσεις:

α) ουριστικό - ακυβ ουριστικό σε όφελος των πρώτων:

ta-tθ→Tθ

σθ-θθ→θθ

o - θ→θ

z - θ→θ

β) οδοντιακό-συρανικό στα πλευρικά και στα έρρινα σε όφελος του πρώτου:

θ - ρ→θ

λ - λ→λ

II) Σε εσωτερική θέση το συμφωνιακό σύστημα εμφανίζεται πλήρες πριν από τα: /a, e, i, u/. Εμφανίζονται και τα εξής μειωμένα συστήματα:

α) πριν από /a/ δεν απαντούν τα /t, d, ʒ, ʒ, p, k/.

β) πριν από /u/ δεν απαντούν τα /r, θ, δ, ʒ, dʒ, ʒ, ʒ, ʒ, ʒ/.

γ) πριν από /a/ δεν απαντούν τα /s, dz, ʒ/.

Η εμφάνιση μειωμένων συμφωνιακών συστημάτων οφείλεται σε ελλειπτική κατανομή ή ουδετεροποίηση.

Σε ελλειπτική κατανομή οφείλεται η εμφάνιση μειωμένων συστημάτων:

α) για τα /r, θ, δ/ πριν από /u/.

β) για τα /s, dz, ʒ/ πριν από /a/.

Σε ουδετεροποίηση οφείλεται η εμφάνιση μειωμένων συστημάτων πριν από το /a/ και το /u/ όπου έχουμε τις ουδετεροποιήσεις:

1) συριστική - ακριβή συριστική σε όριος των πρώτων:

t_σ-t_δ→t_δ

d_σ-d_δ→d_δ

z - ʒ→z

z - ʒ→z

11) οδοντιακό-ουρανικό στα πλευρικά και στα έρρινα σε όριος του

πρώτου:

n-p→n

l-ʎ→l

Από τη σύγκριση των συμφωνικών συστημάτων σε αρχική και εσωτερική θέση προκύπτει ότι:

- α) οι ουδεντροποιήσεις σε αρχική και εσωτερική θέση είναι ίδιες.
- β) τα φωνήεντα πριν από τα οποία συμβαίνουν οι ουδεντροποιήσεις είναι τα: /a/ και /u/.
- γ) από τις ουδεντροποιήσεις συνοozονται:
  - i) τα ουριστικά εις θzρος των παχιάν ουριστικών
  - ii) τα οozοντικά εις θzρος των ουρανικών (στα πλευρικά και τα ζρρια).

2.7.2. Το φωνηεντικό οozστημα

Η λειτουργία του φωνηεντικού συστήματος είναι συνzρτηση της παρουσίας του τόνου και της θέσης των φωνηzντων (αρχική-εσωτερική-τελική).

I. Το οozστημα των τονισμένων φωνηzντων είναι:

α. Σε αρχική θέση

β. Σε εσωτερική και τελική θέση

α). Σε αρχική θέση το σύστημα των τονισμένων φωνηέντων εμφανίζεται μειωμένος δεν απαντούν τα /σ/ και /ω/.

β). Σε εσωτερική και τελική τονισμένη θέση εμφανίζεται πλήρες.

2. Το σύστημα των άτονων φωνηέντων είναι:

α. Σε αρχική θέση

β. Σε εσωτερική θέση

γ. Σε τελική θέση

α) Σε αρχική άτονη θέση δεν απαντούν τα /σ/ και /ω/ (όπως και σε αρχική τονισμένη θέση). Επίσης ουδετεροποιείται η αντίθεση στο βαθμό ανοίγματος στα μπροστινά και πίσω σε όψεις των πιο κλειστών (π.β. και 4.1.).

β) Σε εσωτερική άτονη θέση ουδετεροποιείται η αντίθεση βαθμού ανοίγματος και στα μπροστινά και στα κεντρικά και στα πίσω φωνήεντα.

γ) Σε τελική θέση το σύστημα των άτονων φωνηέντων εμφανίζεται πλήρες.

* Μόνο σε μερικά νεότερα ελληνικά δάνεια απαντά στη θέση αυτή /σ/, π.χ. /κατσ/ "καφές" (π.β. και 4.1.).

2.8. Συνδυασμοί συμφώνων

Εξετάζονται εδώ οι δυνατότητες των συμφώνων να συνδυάζονται μεταξύ τους για το σχηματισμό συμφωνικών συμπλεγμάτων σε όλες τις δυνατές θέσεις. Η εξέταση αυτή γίνεται στα πλαίσια της παραδοσιακής ονομαζόμενης λέξης και χωρίς να παίρνεται υπόψη αν τα σύμφωνα που απαρτίζουν τα συμφωνικά συμπλέγματα ανήκουν στην ίδια ή σε διαφορετικές συλλables.

2.8.1. Δισυμφωνικά συμπλέγματα

Στον πίνακα (II) που ακολουθεί δηλώνονται οι δισυμφωνικοί συνδυασμοί που απαντούν σε αρχική (σημειώνονται με -) και σε κωτική θέση (σημειώνονται με /)· (βλ. επόμενη σελίδα).

2.8.1.1. Αρχικά δισυμφωνικά συμπλέγματα

Η διαίρεση των κωτικών αρχικών δισυμφωνικών συμπλεγμάτων βασίζεται στη (χωρίς φωνολογική αξία) διεκρίση των συμφώνων σε:
α) ένηχα (ήσωντα): σ' αυτήν ανήκουν τα έρρινα (/p, t, k/), τα πλευρικά (/l, ʎ/) και το παλλόμενο (/r/) και τα συμβολίζουμε με 5.
β) φρακτικά (σβατρωτά): σ' αυτήν ανήκουν τα κλειστά και τα τριβόμενα, αρθρώνονται με ένα μεγαλύτερο κλείσιμο της αναπνευστικής οδού απ' ό,τι τα ένηχα και τα συμβολίζουμε με 24.

1. 05		2. 00		3. 50	4. 55
pn	δr	pe	zv	mb	en
p1	en	pe	zd	mt	
pe	al	pe	zg	mē	
pá	ze	by	žp	mk	
b1	z1	re	žt	nd	
pe	zp	fē	žta	ndz	
bá	k1	fk	žk	ndž	
f1	kr	fx	kt	ng	
fr	ká	vdz	ka		
fá	gl	vg	kē		
v1	qr	tf	kt		
vr	qá	žy			
vp	xn	ep			
tr	kr	af			
dr	ká	at			
θ1	gn	ak			
θr	yl	ax			
θá	yr	zb			

Παραδείγματα:

I. Φραστικά + ένηχο

/pnaκyε/ "πιννακyε", /pēnna/ "πενόμε".

/p1ēta/ "πληρωμή", /p1ētpa/ "κλαίω", /p1iēna/ "πνευμένη", /p1iēna/ "βροχοτόλα".

/pētpa/ "παιώθλι", /pēttu/ "βαρβήτος", /pēftu/ "παδάς", /pēttē/ "ζουζουλο", /pēttu/ "πρώτος", /pēttu/ "κορομηλιάς".

/αγρία/ "ζευγιά".

/κλήρα/ "σενίδα", /κλήκι/ "σενίδα", /κλήττα/ "κιάσσα".

/κλήτα/ "θήκη".

/κτεροτύρα/ "χαρμαδιά", /κτέρα/ "σάβλα", /κτιράρα/ "στικαχάρι",

/κτύρα/ "στικόνι".

/κλήρα/ "κουιά", /κλήττα/ "μάνταλο".

/οιήρα/ "βλάνα", /οιωβάτα/ "κυλαγιά".

/ορθαυ/ "παχός", /ορτίνα/ "αιτάρι", /ορθαυ/ "βαρός", /ορτίνα/ "χαλδί",

/ορθαυ/ "χοντρος", /ορτίνα/ "σητόνι".

/ορήτα/ "πάγοι", /ορήτα/ "κουβάρι".

/αυήτα/ "αναπνοές".

/ατήρα/ "τροφή", /κτιυφιλήτα/ "χρεοφιλής".

/αήτα/ "χλιαρός", /αήτα/ "χλιαρός".

/γέτα/ "σητόνι".

/γλήτα/ "γλάστρα", /γλήσγα/ "γλέντι", /γλήσκα/ "γλέντι".

/γέτα/ "γρόμματα", /γτεροθήκα/ "γρόμα", /γτίνα/ "φαρός".

2. Φραγκιανά + φραγκιανά

/ρτήρα/ "κουτίνα", /ρτήρα/ "μποροάμα", /ρτίνα/ "βόνημη", /ρτίνα/ "μυθρα"

/ρτήρα/ "τάβλα", /ρτήρα/ "λάγος", /ρτήρα/ "θόμα", /ρτίνα/ "κουτίνα"

"κυροσάβλα", /ρτήρα/ "θόμα", /ρτίνα/ "κουτίνα".

/ρτήρα/ "κουτίνα".

/ρτήρα/ "σητόνι".

/ρτήρα/ "κουτίνα", /ρτήρα/ "κουτίνα", /ρτήρα/ "κουτίνα".

/ρτήρα/ "κουτίνα", /ρτήρα/ "κουτίνα".

/ρτήρα/ "κουτίνα".

/ρτήρα/ "κουτίνα".

/ρτήρα/ "κουτίνα".

/υδελί/ "έφυγα".

/υφένυ/ "φουγιότος".

/ιτάνκα/ "τουφάκι".

/όνιανένυ/ "ερασσιμός πόθος".

/εφένυ/ "αγαθός", /εμόντεω/ "χελώνια", /εφένδικυ/ "αφένζω", /εφένλυ/ "επκλένω",

/εφένδουτυ/ "αρεμώ", /εφένπα/ "αφένός".

/εφένκα/ "είδος φυτόδ", /εφένελίεθυ/ "ατριφτός", /εφένδένπα/ "αφένόδομι".

/εφένου/ "ακαταστασία".

/εθένυ/ "οιόκομαι", /ένεσπέντε/ "Παναγία", /ετίετρυθένκυ/ "αίματόδ".

/ετιυπένρε/ "σιουρνέρι".

/εκένυ/ "εξπέφυα", /εκαπένθεκυ/ "ελεσιώνω", /εκέντυ/ "σάξιος".

/εκίεπένθετυ/ "ραχοκοκαλιόδ", /εκέντυ/ "θγδζω", /εκέντυ/ "τιυδζω".

/εκένθε/ "αχόση", /εκίεσπέν/ "αχίωμα".

/εκέντυ/ "λόγος", /εκέντεθέντυ/ "οφιλητιμός".

/εκέντεσπέν/ "οαίτα", /εκέντεσπέν/ "οαίτες", /εκένεσπένθεκυ/ "κοπονάω (μτφ.)".

/εκέντε/ "επιδένθιος, γρηγορός".

/εκένεσπένθεκυ/ "χιυπένω κατσίγις".

/εκέντυ/ "θεκένζω", /εκέντεθέν/ "βένθαλιε", /εκέντε/ "βιχένθα".

/εκέντε/ "αίεριο".

/εκένγι/ "άδπατα", /εκέντε/ "έξρω".

/εκένθια/ "αλόστης".

/εκένου/ "μαγκούρα", /εκέντε/ "κουτός".

/εκένεσπέν/ "εολμώ", /εκέντεπέντεθέν/ "κίηνοστρόθος".

/εκέντε/ "οιοδμίσια", /εκέντε/ "οιουμπίσια", /εκέντεπένθια/ "συνταίριαζε",

/εκένεσπέν/ "οιουμπίζω", /εκέντεθέν/ "φέντα φωμίοδ", /εκένεσπένθια/ "οιόδλιζε".

/εκέντε/ "αφένθια".

/εκέντε/ "κίθια".

3. Ήνηχο + φραγκτικό

/πρόσο/ "κότω", /πρόβυ/ "μεθύω", /πρωβιατισθήνυ/ "ολιγομερος", /πρωβια/ "στην κοβιά".

/πτόρε/ "σηκωμα".

/πξότυ/ "όμορφος".

/πκότα/ "κομμάτι".

/πδάκνήκευ/ "άνδρα (μτφ.)", /πδύκω/ "μπλέξιμο", /πδίοθεκευ/ "μπλένω",

/πδύρλικυ/ "βιαλδύω".

/πδζήρυ/ "τσιμπά", /πδζωρθέκευ/ "βάλω με μισόκλειστα μάτια",

/πδζήτυ/ "κοσκινίζω".

/πδζήνεα/ "κακόμοιρα:", /πδζύρυ/ "αράζω".

/πρβήλικυ/ "καβαλικό", /πρβιδζήκευ/ "ζεσταίνω", /πρβιθτικυ/ "υπερθεύω",

/πρματήρε/ "πρόγευμα".

4. Ήνηχο + Ήνηχο

/πκότα/ "χούφτα".

Για τις συνδυαστικές δυνατότητες των συμφώνων προηόπτον κατέ κατηγορία τα ακόλουθα:

I. Φραγκτικό + Ήνηχο (05)

α. Με το /π/ ως δεύτερο μέλος συνδυάζεται μόνο το /ι/ και αποκλείονται όλα τα άλλα.

β. Με το /ρ/ ως δεύτερο μέλος συνδυάζονται τα /ρ, ε, κ, γ/ και αποκλείονται τα υπόλοιπα.

γ. Με το /l/ ως δεύτερο μέλος

συνδυάζονται τα:

/p		k
b		g
f	θ	x
v	z	γ/

δεν απαντούν τα:

/t	ts	tʃ
d	dz	dʒ
	ʃ	x
ð	z	/

δ. Με το /r/ ως δεύτερο μέλος

συνδυάζονται τα:

/p	t	k
b	d	g
f	θ	x
v	ð	γ/

δεν απαντούν τα:

/tr	tʃ	
dr	dʒ	
	ʃ	ʒ
z	ʒ/	

ε. Με το /r/ ως δεύτερο μέλος

συνδυάζονται τα /v, z/ και αποκλείονται τα υπολοιπα.

στ. Με το // ως δεύτερο μέλος

συνδυάζονται τα:

/p		k
b		g
f	θ	x /

αποκλείονται τα:

/	t	ts	tʃ	
	d	dz	dʒ	
		ʃ	ʒ	
v	ð	z	ʒ	γ/

2. Φρακτιβό + Φρακτιβό (80)

α. κλεισιτό + κλεισιτό:

Με δεύτερο μέλος το /t/ συνδυάζονται τα /p, k/.

β. τριβόμενο + τριβόμενοι:

Με δεύτερο μέλος το /t/ συνδυάζεται το /n/

Με δεύτερο μέλος το /v/ συνδυάζεται το /z/

Με δεύτερο μέλος το /ʃ/ συνδυάζεται το /tʃ/

Με δεύτερο μέλος το /x/ συνδυάζονται τα /tʃ, π/

Με δεύτερο μέλος το /ç/ συνδυάζεται το /θ/.

γ. κλειστό + τριβόμενο:

Με δεύτερο μέλος το /t/ συνδυάζεται το /v/

Με δεύτερο μέλος το /n/ συνδυάζονται τα /p, κ/

Με δεύτερο μέλος το /ʃ/ συνδυάζεται το /κ/

Με δεύτερο μέλος το /s/ συνδυάζεται το /ρ/

Με δεύτερο μέλος το /ç/ συνδυάζεται το /θ/

δ. τριβόμενο + κλειστό:

Με δεύτερο μέλος το /p/ συνδυάζονται τα /n, ʃ/

Με δεύτερο μέλος το /b/ συνδυάζεται το /z/

Με δεύτερο μέλος το /t/ συνδυάζονται τα /tʃ, n, ʃ, π/

Με δεύτερο μέλος το /d/ συνδυάζεται το /z/

Με δεύτερο μέλος το /tθ/ συνδυάζεται το /θ/

Με δεύτερο μέλος το /sθ/ συνδυάζεται το /v/

Με δεύτερο μέλος το /κ/ συνδυάζονται τα /tʃ, n, ʃ/

Με δεύτερο μέλος το /ρ/ συνδυάζονται τα /v, π/

3. Ένηχο + φρακτικό (50)

Με πρώτο μέλος το /p/ συνδυάζονται τα /b, t, ʃ, κ/

Με πρώτο μέλος το /r/ συνδυάζονται τα /s, sθ, θ, θ/

Από τα ένηχο μόνο τα /p, r/ απαντούν ως πρώτα μέλη σε αρχικά διαιωνυμικά συμπλέγματα. Το /p/ συνδυάζεται με το ηχηρό κλειστό της

τέλειος του /o/ και με δίηχα (και κλειστά και τριβόμενα) που δεν ανήκουν όμως στην ίδια με αυτό τέλει (/t,θ,k/).

Το /n/ συνδυάζεται μόνο με ηχηρά κλειστά σύμφωνα.

4. Ήνηχο + Ήνηχο (25)

Μόνο το /n/ συνδυάζεται με β' μέλος το /n/.

Γενικές παρατηρήσεις στα αρχικά δισημφωνικά συμπλέγματα

1. Τα δισημφωνικά συμπλέγματα που απαντούν σε αρχική θέση είναι του τύπου 05,00 (όπου βρίσκουμε τους συνδυασμούς: κλειστό + κλειστό, τριβόμενο + τριβόμενο, κλειστό + τριβόμενο και τριβόμενο + κλειστό), 50 και 55. Στην πρώτη κατηγορία (05) ανήκουν τα περισσότερα (36), αρκετά (29) στη δεύτερη (00), λίγα (8) στην τρίτη (50) και ένα μόνο στην τέταρτη (55).

2. Από τα ένηχα της κατηγορίας 05 μεγαλύτερη συνδυαστικότητα εμφανίζουν τα πλευρικά και το /r/. Το /r/ συνδυάζεται με όλα τα φρακτικά, εκτός από τις τέλειες των συριστικών και των καχιών συριστικών.

3. Οι τέλειες των συριστικών και των καχιών συριστικών δεν απαντούν ως πρώτα μέλη αρχικών δισημφωνικών συνδυασμών του τύπου 05 (εξαίρεση το /s/ και /z/).

4. Στην κατηγορία 00 έχουμε ουδετεροποίηση της αντίθεσης ηχηρότητας, γιατί οι συνδυασμοί γίνονται μόνο μεταξύ δίηχων ή μεταξύ ηχηρών. Εκπιδίδουν περισσότερο οι συνδυασμοί των δίηχων (21 προς 8).

5. Δεν εμφανίζονται ως πρώτα μέλη της κατηγορίας 00 τσι κλειστά συριστικά και τα κλειστά καχιά συριστικά (/ts, st, tθ, θz/) καθώς και τα /s, θ, z, θ, x, ψ/. Ως δεύτερα μέλη δεν απαντούν τσι κλειστά

1.	08	2.	09	3.	50	4.	58
pn	sl	pt	sp	sb	ls	mn	
pl	zm	pta	sf	sf	lt8	ml	
pr	zn	pe	st	st	lk	rp	
pp	zl	p8	s8	sta	lg	rl	
pl	8a	pk	sk	sdz	rp	lm	
bn	8n	px	sx	na	rb	ln	
bl	kn	bdz	zb	st8	rf	lp	
br	kl	by	zv	sd2	rv	rm	
fn	kr	ft	zd	sd	rt	rn	
fl	kl	fta	zg	sk	rd	rl	
fr	gr	fa	8f	rd	r8	rp	
fl	8l	fk	8t	r8	r8	rl	
vm	8m	fx	8ta	sdz	rta		
vl	8n	vd	8k	na	rdz		
vr	xl	v8	8f	sd2	ra		
tn	xr	vdz	kt	rg	rz		
tl	xp	vz	k8	na	rt8		
tr	8l	vg	ka	lp	rd2		
lp	ym	vy	xt	lb	r8		
tl	yn	tr	xt8	lf	r2		
dr	yl	tk	sk	lv	rk		
8r	yr	8k	yd	lt	rg		
8r		8x	y8	ld	rx		
an		8y		lta	ry		
				ldz	pl8		

Παραδείγματα:

1. Φρονιτικό * Έννηχο

- /λικαίρηδα/ "ελυπνίδα", /έκαίρηα/ "έλυπνη", /έκαίρηα/ "έλυπνες"
/αγγίρηαι/ "αγγυπνία", /έκαίρηα/ "έλυπνος".
/σα αρίηκα/ "σάδη", /πύρηικα/ "βιπλάδα".
/μαρτήα/ "γίδοβοσός", /ρηιάρηα/ "από πόνω", /ήρηα/ "καγός",
/αρτίου/ "αδβω", /αρηίκια/ "αληοιδύω", /αρηιάρια/ "κοντό".
/έκαίρηι/ "έλυπνοι".
/καίρηα/ "αντήρηα".
/βυρηιάρηα/ "βροντάει".
/πίδυρηιάρηα/ "αφοδρηιάρηα".
/ιηρήα/ "τρομοκρατία".
/έκαίρηα/ "λασηνιά", /καίρηιάρηα/ "συνταξιαζέ".
/αίρηα/ "έδρηα", /αίρηα/ "φυλλάδες", /έβρηα/ "τοίφαίη",
/έρηα/ "βρηα".
/αίρηα/ "αφάτος".
/τρηα/ "ήρηα/ "τριανταφυλλιά".
/ρηιάρηα/ "πυρμα".
/αίρηα/ "αυλάει", /ήρηα/ "συνία".
/αίρηα/ "ο πυρηιός", /αίρηα/ "πυρηιός", /κίρηα/ "αρωσταίνω",
/κίρηα/ "αρωσταίνω", /κίρηα/ "άρωστατος".
/έρηα/ "μαθητιός".
/μαρηιάρηα/ "φιλία", /κίρηα/ "βοηθητιός χόρος".
/αίρηα/ "η αίρηα", /νήρηα/ "ουσία", /έρηα/ "ουλοδύα", /αίρηα/
"γαυγίη", /κίρηα/ "κίρηα", /ρηιάρηα/ "διασπρωτό".
/έρηα/ "έτοιμοι".
/ρηιάρηα/ "αίρηα", /ρηιάρηα/ "αίρηα".

/τάγμα/"το τάγμα",/τάγμα/"τάγμα".

/αγρόκογία/"αγρόκογι",/αγροκοπιράθεκου/"αγροκοπιράθω",/τιγρίαθεκου/"τιγριάνθω".

/νίγλια/"η σκοπιά",/νίγλια/"σκοπιά",/νίγλια/"σκοπιές".

/αγρόκοζαλε/"αγροκοζάφυλα",/ήγρι/"άγριο",/αγρόκοζυ/"αγροκόω",
/αγρί/"αγρίος",/ήγρι/"άγριος, άγριος".

2. Φρακτινός + Φρακτινός

/αβτιριθήτω/"αεριμίνετι",/αβτιριθήτω/"αεριμίνουμι",/αβτιριθήσολιυ/
"αεριμίνοντας",/αυήριτε/"υδχια",/κίβριτιου/"χίλι",/νίριτύτυ/"άφρωσος".
/αυήριτε/"αχιομίνω".

/τιριθέτω/"ήμιλ τριμίνω σε γάλα",/κωρωιθέκου/"κωρωιζέω",

/λιριθέκου/"λέλια",/ιριριθίτι/"υποθήπια για παντριά".

/κωρθίρι/"κωρθουλά",/αυήριθω/"έσχισα".

/νίριρκήτω/"που δεν έχει πετόχει",/αρκή/"ήδουχε".

/ήρκα/"η κατώτερη",/ήρκα/"κατώτερη",/έάρκι/"χάπια",/ήρκα/"κατώτερος".

/υβδζήται/"αυδόντα",/υβδζιθίτι/"αγροιοτριανταφυλλιά".

/υβγθίτι/"τριμύστα ήμιλ τριμίνουμι με ζάχαρη".

/κίβτι/"φάχνω",/γίβτι/"γύφτισα",/τίβτι/"δωφίρι",/ίβτιθε/
"ετυχός",/ριυθίτιθεκου/"προλαβίω".

/κίβτι/"έδχινεις".

/κίβθεκου/"αβιδόθετος",/αταθεκου/"αταίω".

/κωθίθίκα/"η εγνοή",/κωθίθίκα/"εγνοή".

/κίβκα/"κούπια",/κωθίθίθεκου/"γίνωμαι κούπιας",/κωθίθίτι/"κούπια".

/ίβκαριτίτι/"ευχαρίστω",/ίβκαριτίθίθεκου/"ευχαριστώ (αβ.)".

/αυθίθίτι/"βουρλιμίνος",/αθίθίτι/"αντίχει",/ριθίθίτι/"ζώω",

/θύθω/"ακούω".

/αυθίθίτι/"βέβλα".

/ανδρέου/"ανδράγαυ",/ανδρέη/"δκουσε",/ανδρεί/"επαίτης".
/εινρέου/"ελεφρομαυλος".
/αδάνου/"εταυδίνω".
/εινγέου/"εταυδρί",/κωνγέ/"κωνγός",/κλιωνγισέου/"κλουβιδίω",
/ηνγυαυ/"Αόγουατος".
/κατφ/"βελοόδο".
/τασέτα/"η φροση",/τασέτα/"φροση",/αγαρίτικέ/"ερωμίνος",
/αγαρίτικου/"ερωμίνω".
/ασέθου/"αείτος".
/ρασιέου/"ερονιμάδα",/αίλιέου/"αίλιος".
/εθγισέου/"αείδίζω".
/εερήτου/"χαλδ",/εαεραπέδου/"διασκορηαμίνος",/αίλιου/"αείτω",
/αερίτικέ/"φίλι",/διερέου/"γέδω",/εερίου/"αφίλι".
/διερέου/"ανοίγω",/διερετέου/"ανοίγωμα",/διερέου/"δουίτα",
/διερίου/"διαμορφώνω το ζυμύρι σε καρβέλια".
/αείέου/"αυγουδρω",/αείέ/"αυγή",/αείέου/"αριστοφός",/βλασέου/
"βλασημιά",/αείου/"αείνω",/κακασέου/"περίττωμα συντιμώ",
/αείου/"βουλόνω".
/καθίε/"αίσηση".
/αείέου/"οιγνός",/λίεου/"λίω",/αείέου/"αείω",/αείέου/
"αείνω",/αίλιεου/"τακτοποιώ",/αείέου/"μεγαλωμένος".
/καθίε/"κατάχρηση".
/λίεου/"αείλι",/λίεου/"αείλι",/αείέου/"αείλιος".
/αείέου/"αείνω",/αείεου/"αείνίζω",/αείέου/"αείνω αείνω",
/λίεου/"αείλι".
/αείέου/"αείνω",/αείέου/"αείνω",/αείέου/"αείνω".
/αείέου/"αείνω που του αείνει να αείνει".
/αείέου/"αείνω".

/αγορεύω/ἄγορη*, /ῥέτω/ῥήγη*.

/ρωτῶ/ῥωτῶμαι*, /ρωτῶμαι/ῥωτῶμαι*.

/ρυτῶ/ῥυτίδα*, /ρυτῶμαι/ῥυτίδα*, /κατῶ/κατῶμαι*.

/σκιῶ/σκιά*, /ῥέτω/ῥήγη*.

/ἄγω/ἄγωμαι*, /ἄγωμαι/ἄγωμαι*, /ἄγωμαι/ἄγωμαι*, /ἄγωμαι/ἄγωμαι*.

/αἰσῶ/αἴσθησις*, /ἄγωμαι/ἄγωμαι*.

/αἰσῶμαι/αἰσῶμαι*, /αἰσῶμαι/αἰσῶμαι*, /αἰσῶμαι/αἰσῶμαι*.

/ἄγω/ἄγωμαι*.

4. Ἐνηχο + Ἐνηχο

/κωπῶ/κωπῶμαι*, /κωπῶμαι/κωπῶμαι*, /κωπῶμαι/κωπῶμαι*.

/κωπῶμαι/κωπῶμαι*, /κωπῶμαι/κωπῶμαι*, /κωπῶμαι/κωπῶμαι*.

/κωπῶμαι/κωπῶμαι*.

/κωπῶμαι/κωπῶμαι*.

/κωπῶμαι/κωπῶμαι*.

/κωπῶμαι/κωπῶμαι*, /κωπῶμαι/κωπῶμαι*.

/κωπῶμαι/κωπῶμαι*, /κωπῶμαι/κωπῶμαι*, /κωπῶμαι/κωπῶμαι*.

/κωπῶμαι/κωπῶμαι*.

/κωπῶμαι/κωπῶμαι*, /κωπῶμαι/κωπῶμαι*, /κωπῶμαι/κωπῶμαι*.

/κωπῶμαι/κωπῶμαι*, /κωπῶμαι/κωπῶμαι*.

/κωπῶμαι/κωπῶμαι*, /κωπῶμαι/κωπῶμαι*, /κωπῶμαι/κωπῶμαι*.

/κωπῶμαι/κωπῶμαι*, /κωπῶμαι/κωπῶμαι*.

/κωπῶμαι/κωπῶμαι*, /κωπῶμαι/κωπῶμαι*, /κωπῶμαι/κωπῶμαι*.

/κωπῶμαι/κωπῶμαι*, /κωπῶμαι/κωπῶμαι*.

/κωπῶμαι/κωπῶμαι*, /κωπῶμαι/κωπῶμαι*.

/κωπῶμαι/κωπῶμαι*.

Για τις συνδυαστικές δυνατότητες των συμφώνων στη θέση αυτή προκρίνεται το ακόλουθο κατά κατηγορία:

1. Φρανκικό + Ήνηχο (05)

α. Με το /m/ ως δεύτερο μέλος

συνδυάζονται:

/ t

          β x
v z γ/

δεν απαντούν:

/p ta tθ k
b d dz dθ g
f θ ε
δ ζ /

β. Με το /n/ ως δεύτερο μέλος

συνδυάζονται:

/p k
b
f ε β x
z γ/

δεν απαντούν:

/ t ta tθ
d dz dθ g
θ
v δ ζ /

γ. Με το /l/ ως δεύτερο μέλος

συνδυάζονται:

/p t k
b
f ε x
v z γ/

δεν απαντούν:

/ ta tθ
d dz dθ g
θ β
δ ζ

δ. Με το /r/ ως δεύτερο μέλος

συνδυάζονται:

/p t k
b d g
f θ x
v δ γ/

δεν απαντούν:

/ta tθ
dz dθ
ε β
z ζ/

ε. Με το /p/ ως δεύτερο μέλος

συνδυάζονται τα /p,t,k/ και αποκαλούνται όλα τα άλλα.

στ. Με το /k/ ως δεύτερο μέλος

συνδυάζονται τα:

δεν απαντούν τα:

/p	t	k	/	ts	tʃ
		q	b	d	dʒ
r	x			θ	π
	/		v	δ	ζ
				ξ	γ

2. Φρανκτινδ * Φρανκτινδ (00)

α. κλεισιτό * κλεισιτό:

Με δεύτερο μέλος το /t/ συνδυάζονται τα /p,k/

Με δεύτερο μέλος το /ts/ συνδυάζεται το /p/

Με δεύτερο μέλος το /dʒ/ συνδυάζεται το /b/

Με δεύτερο μέλος το /k/ συνδυάζονται τα /p,t/

β. τριβόμενο * τριβόμενο:

Με δεύτερο μέλος το /r/ συνδυάζονται τα /s,ʃ/

Με δεύτερο μέλος το /v/ συνδυάζεται το /z/

Με δεύτερο μέλος το /θ/ συνδυάζεται το /s/

Με δεύτερο μέλος το /δ/ συνδυάζονται τα /v,γ/

Με δεύτερο μέλος το /x/ συνδυάζεται το /r/

Με δεύτερο μέλος το /z/ συνδυάζεται το /v/

Με δεύτερο μέλος το /x/ συνδυάζονται τα /t,θ,s/

Με δεύτερο μέλος το /γ/ συνδυάζονται τα /s,δ/

γ. κλεισιτό * τριβόμενος:

Με δεύτερο μέλος το /r/ συνδυάζονται τα /t,k/

Με δεύτερο μέλος το /θ/ συνδυάζεται το /x/

Με δεύτερο μέλος το /s/ συνδυάζονται τα /p,k/

Με δεύτερο μέλος το /θ/ συνδυάζεται το /ρ/

Με δεύτερο μέλος το /χ/ συνδυάζεται το /ρ/

Με δεύτερο μέλος το /γ/ συνδυάζεται το /θ/

δ. τριβόμενο + κλειστό:

Με δεύτερο μέλος το /ρ/ συνδυάζεται το /α/

Με δεύτερο μέλος το /θ/ συνδυάζεται το /α/

Με δεύτερο μέλος το /τ/ συνδυάζονται τα /τ,σ,θ,χ/

Με δεύτερο μέλος το /δ/ συνδυάζονται τα /ν,ζ,γ/

Με δεύτερο μέλος το /τσ/ συνδυάζονται τα /τ,θ/

Με δεύτερο μέλος το /ατ/ συνδυάζεται το /α/

Με δεύτερο μέλος το /τθ/ συνδυάζεται το /α/

Με δεύτερο μέλος το /ν/ συνδυάζονται τα /τ,θ,σ,θ,χ/

Με δεύτερο μέλος το /α/ συνδυάζονται τα /ν,ζ/

3. Ένηχο + φρακτικό (SO)

Με πρώτο μέλος το /π/

συνδυάζονται:

/ t te tθ k

b dɛ dθ

ɾ a θ

/

δεν απαντούν:

/θ

ɔ ɣ

θ x

ν δ ζ θ γ/

Με πρώτο μέλος το /π/

συνδυάζονται:

/ d dɛ dθ ɣ

θ a x

/

δεν απαντούν:

/ρ t te tθ k

b

ɾ θ

ν δ ζ θ γ/

Με πρώτο μέλος το /l/

συνδυάζονται:

δεν απαντούν:

/p	t	ta	tɛ	k	/			
b	d	ɔz		ɔ				ɔz
f		a					θ	δ
v				/			δ	z
							z	γ/

Με πρώτο μέλος το /r/ συνδυάζονται όλα τα φρακτιβά.

Με πρώτο μέλος το /r/ συνδυάζεται μόνο το /l/.

Το /ll/ δεν εμφανίζεται ως πρώτο μέλος εσωτερικού δισυμφωνικού συμπλέγματος του τύπου 80.

4. Έντηχο + Έντηχο (55)

Με πρώτο μέλος το /m/ συνδυάζονται τα /n,l,r/

Με πρώτο μέλος το /n/ συνδυάζεται το /l/

Με πρώτο μέλος το /l/ συνδυάζονται τα /m,n,r/

Με πρώτο μέλος το /z/ συνδυάζονται τα /m,n,l,p,ll/

Τα /r,ll/ δεν εμφανίζονται ως πρώτα μέλη εσωτερικών δισυμφωνικών συμπλεγμάτων του τύπου 80. Το /z/ συνδυάζεται και με όλα τα έντηχα.

Γενικές παρατηρήσεις στα εσωτερικά δισυμφωνικά συμπλέγματα.

1. Τα εσωτερικά δισυμφωνικά συμπλέγματα είναι πολυκατηθότορα των αρχικών (155 προς 74) και είναι και αυτά του τύπου: 80,80 (όπου βρίσκουμε συνδυασμούς: κλειστόδ + κλειστόδ,τριβόμενο + τριβόμενο, κλειστόδ + τριβόμενο και τριβόμενο + κλειστόδ),50 και 55. Οι τρεις πρώτες κατηγορίες έχουν περίπου ίδιο αριθμό συμπλεγμάτων (46,47,50 αντίστοιχα) ενώ πολύ λιγότερα (12) έχει η τέταρτη.

2. Από τα έντηχα της κατηγορίας 80 τη μεγαλύτερη συνδυαστικότητα εμφανίζει και εδώ το /r/, που συνδυάζεται με όλες τις τάξεις των

φρακτικών ειτός από τα συριστικά και τα παχιά συριστικά.

3. Τα κλειστά συριστικά και τα παχιά συριστικά (ειτός του /β/ δεν απαντούν ως πρώτα μέλη κωιτερικών δισυμφωνικών συνδυασμών του τύπου θθ.

4. Στην κατηγορία θθ έχουμε, όπως και σε αρχική θέση, ουβετεροποίηση της αντίθεσης ηχηρότητας. Και σε κωιτερική θέση ειθ συχνόι (52 προς 15) είναι οι συνδυασμοί θθων.

5. Δεν εμφανίζονται ως πρώτα μέλη συνδυασμών της κατηγορίας θθ τα κλειστά συριστικά και τα κλειστά παχιά συριστικά (όπως και σε αρχική θέση) (/tθ, dθ, tθ, dθ/, /θ, θ, θ/) καθώς και τα /d, θ, θ/. Ως δεύτερα μέλη δεν απαντούν τα /dθ, θ/.

6. Φρακτικά της ίδιας τάξης δεν συνδυάζονται και εδώ (εξαιρέσιμακκ). Δεν εμφανίζεται επανάληψη ίδιου συμφώνου.

7. Στην κατηγορία θθ:

α. Ουβετεροποιείται η αντίθεση /π/-/π/ πριν από τα χυιλικά (το αρχιφώνημα π).

β. Ουβετεροποιείται η αντίθεση ηχηρότητας μετά από /π/ στα κλειστά (το αρχιφώνημα ηχηρό).

8. Τα /tθ, dθ, tθ, dθ, θ, θ, θ/ (δηλ. τα κλειστά συριστικά, τα παχιά συριστικά ειτός του /β/ και τα ουρανικά (ηθ. αρχική θέση)) δεν εμφανίζονται ως πρώτα μέλη σε κανένα κωιτερικό δισυμφωνικό σύμπλεγμα. Ως δεύτερα εμφανίζονται δια.

2.8.2 Τρισυμφωνικά συμπλέγματα

Ακολουθεί ο πίνακας με τα τρισυμφωνικά συμπλέγματα σε αρχική και εσωτερική θέση.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΙΙΙ

	αρχική θέση	εσωτερική θέση		αρχική θέση	εσωτερική θέση
pat		/	pat	-	
pta		/	pta	-	/
pti	-	/	pti	-	/
ptr	-	/	ptr	-	
ptá	-	/	ptá	-	/
ptc		/	ptc		/
ptf	-	/			
pty		/			
ptl	-	/			
ptr	-	/			
ptá	-	/			
ptl		/			
pta	-				
ptl	-				
ptr	-	/			
ptá		/			
ptf	-				
ptr	-	/			
ptl	-				
ptr	-	/			
pta	-	/			

2.8.2.1. Αρχικά τρισυμφωνικά συμπλέγματα

Ως προς τη δομή διακρίνουμε τις εϊζής κατηγορίες (ακολουθοῦ-
με και εδώ τη διακρίση των συμφώνων σε φρακτικά και ζυγησ, πρ.2.8.1.1):

1. 005	2. 505
apn	antl
apl	antv
apf	antđ
apʀ	antv
atr	antl
atl	antv
atf	antđ
atʀ	antv
zpn	
zpl	
zpf	
zʀf	
zpnđ	
zplđ	
zpfđ	
zʀfđ	

Παραδείγματα:

1. Φρακτικό + Φρακτικό + Ήυηχο

/apnətu/ "δειχνουμε, λέμε", /apnətu/ "δειχνουμε, λέγαμε"

/aplina/ "σηλῆνα"

/apnəʒətu/ "επισυνῶ"

/apʀəndəđətu/ "καροῦμεταλο", /apʀəndəđətu/ "διαπεραστικῶς πόνος"

/atnəʀə/ "σούρα", /atnətu/ "στροβῶς", /atnətu/ "σφιχτῶς", /atnətu/

"στρογγύλιω", /atnətu/ "στροφῶμα", /atnətu/ "στροφῶμα".

/aklənətu/ "σπλαθῶς"

/aknəʀəʒətu/ "σκαρῶμα"

/zɔtɛki/ "μιλοδοσε", /zɔtɛkɛku/ "μιλδω", /zɔtɛki/ "μιλησα"
/zɔtɛkɛmu/ "ζόνω", /zɔtɛkɛmu/ "κυζω"
/zɔkɛkɛku/ "φονάζω", /zɔkɛki/ "φόναια"
/ʒɪtɪzɛtɛri/ "ελέβορα"
/ʒɛtɛkɛmu/ "αποκαΐδι"
/ʒɛkɛkɛtɛru/ "κουταός", /ʒɛkɛkɛtɛrɪkɛmu/ "κουτασίνα"

2. Ήνηχο + Φρακτικό + Ήνηχο

/ɛbɪkɛtɛ/ "μουλάρι", /ɛbɪkɪmu/ "γαμάτος"
/ɛbɛtɛkɛtɛ/ "αγκαλιό", /ɛbɛtɛkɛtɛmu/ "όρθιος", /ɛbɛtɛkɛtɛmu/ "δανεικό"
/ɛkɛkɛtɛ/ "γυναίκα"
/nɔtɛmu/ "μπρος"
/nɔkɪdɔ/ "κέρω"
/nɔkɪtɛrɛ/ "γαρίνια", /nɔkɪtɛrɛmu/ "θάβω", /nɔkɪtɛkɛmu/ "αυτοφρονώνω"
/nɔkɛkɛtɛmu/ "παγώνω", /nɔ nɔkɛkɪtɛmu/ "νυσιάζω"

Για τις συνδυαστικές δυνατότητες των συμφώνων προκρίνεται κατ'επιλογή:

1. Φρακτικό + Φρακτικό + Ήνηχο (00S)

Απαντούν οι συνδυασμοί

τριβόμενο + κλεισιό + Ήνηχο
/σ,τ,θ/ /ρ,β,δ,κ,γ,ξ/ /π,λ,τ,κ/

τριβόμενο + τριβόμενο + Ήνηχο

/σ/ /τ/ /ξ/

2. Ήνηχο + Φρακτικό + Ήνηχο (S0S)

Απαντά ο συνδυασμός

Ήνηχο + κλεισιό + Ήνηχο

/σ,π/ /β,δ,γ/ /λ,τ,κ/

Γενικά για τα αρχικά τρισυμφωνικά συμπλέγματα

1. Οι τρισυμφωνικοί συνδυασμοί που απαντούν σε αρχική θέση είναι του τύπου OOS και SOS. Το δεύτερο μέλος είναι πάντα φρακτικό και το τρίτο πάντα ένηχο. Στο πρώτο μέλος μπορούν να εναλλάσσονται φρακτικά και ένηχοι. Τα περισσότερα (13) είναι του τύπου OOS και τα υπόλοιπα (7) του τύπου SOS.

2. Το πρώτο μέλος της κατηγορίας OOS είναι πάντα τριβόμμο: /s, z, ʒ/ και της κατηγορίας SOS : /m, n/.

3. Το δεύτερο μέλος της κατηγορίας OOS είναι πάντα κλειστό (εξαίρεση: *στ*) της κατηγορίας SOS κλίσης.

4. Το τρίτο μέλος και των δυο κατηγοριών είναι ένηχο. Από τα ένηχοι δεν απαντούν σ' αυτή τη θέση τα : /p, r/.

5. Στην κατηγορία OOS:

α. ουδετεροποιείται η αντίθεση ηχηρότητας στα φρακτικά. Οι συνδυασμοί των άρχων είναι περισσότεροι (10 προς 5).

β. φρακτικά της ίδιας τάξης δεν συνδυάζονται ούτε εμφανίζεται επανάληψη του ίδιου συμφώνου.

6. Στην κατηγορία SOS ουδετεροποιείται η αντίθεση /m/-/n/ πριν από τα ηχηρά κλειστά (το αρχικό φωνήμα ως προς τον τόνο άρθρωσης συμφωνεί με το ηχηρό κλειστό που ακολουθεί).

2.0.2.2 Εσωτερικά τρισυμφωνικά συμπλέγματα

Ως προς τη δομή διακρίνουμε τις κλιές κατηγορίες:

1,000	2,500	3,500	4,000
ερε	εβι	ερα	ρει
ερλ	εβρ	νδγ	
ετρ	εβλ		
εκε	ετρ		
εβε	εδρ		
εραλ	ερα		
ετε	ερα		
εκλ	εραλ		
ετε	εδλ		

Παραδείγματα:

1. Φρανκισμός + Φρανκισμός + Έκνηχο

/αεργικηβδα/"αεργικηβδα"

/διαρλ(η)τυ/"λεγαυμωμδνος"

/κυλικετρα/"χουπερ γδλα",/αετρακηβδα/"αετραβδα",/διεστρινγω/"λεοφλγω"

/κικετρα/"η συμπεθερα",/κικετρα/"συμπεθερα",/ημικερεδζυ/"συμπεθεριδζω",

/κικετρι/"συμπεθεροι",/κικετρυ/"συμπεθερος"

/διεβρεκ(η)τυ/"λεζωμδνος"

/διεραλ(η)τυ/"με ανοιγμενα τα πεδια"

/αεβδ(η)τρι/"δικοι μας",/αεβδ(η)τρι/"δικοι σας"

/διεκ(η)λ(η)τυ/"ανοιγω",/αεβδ(η)τυ/"μω"

/εετρυ/"εχθρας",/λετρεπεβδα/"εχθρεδωσι"

2. Ξνηχο + Φρακτικῶ + Ξνηχο

/αεβιάτια/ "βίβλα-βίβλα", /οί θεβια/ "να γεμίσει", /τιθεβιέθε/ "κουσάκι",

/αεβιιά/ "γέμιζε", /θεβια/ "γεμίζω"

/αίεβτρα/ "η σσιδ", /αίεβτρα/ "σιδ", /αίεβτρα/ "σιέζ", /γασεθῶ/ "γαμπρός"

/κουεθῆιέθεκου/ "στολίζω"

/αῖθετρία/ "αλλιώς"

/ανδῆια/ "ζάλη", /λινδρα/ "μπαίνι", /ανδῆρτυ/ "βαξίος", /ασπεριέκτυ/

"υπερπυθῶ", /ελινδῆρε/ "βρακί", /λινδτυ/ "μπαίνω"

/γῆιηγία/ "το λουρί που δένει το σαμῆρι του αλόγου"

/λινγτρα/ "το κουτάλι", /λινγτρα/ "κουτάλι", /σηγῆκυ/ "βαράνω", /σηγρι-

κῆκυ/ "βαρῶς, βαρσιός", /σιηγτυηῆκυ/ "αστερόφυτος"

/σηγῆρε/ "νόχι", /σιηγῆλιου/ "ανοιχτός"

/θῆετία/ "ζυλόχτυνο"

3. Ξνηχο + Φρακτικῶ + Φρακτικῶ

/έκυρεέθεκου/ "ακουμπῶ", /έκυρείτυ/ "ακουμπισμένος"

/αῖγῆθεθῆγια/ "απέναντι"

4. Φρακτικῶ + Φρακτικῶ + Φρακτικῶ

/καρετίεθρε/ "σῆση"

Για τις συνδυαστικές δυνατότητες των συμφῶνων προκρίτουν κατά κατηγορία:

1. Φρακτικῶ + Φρακτικῶ + Ξνηχο (008)

Απαντῶ ο συνδυασμός

τριβῶμενο + κλειστό + ξνηχο

/α,ε,β,γ,κ/ /α,β,γ,κ,θ/ /τ,δ/

2. Ένηχο + Φρακτικὸς + Ένηχο (SOS)

Απαντᾶ ὁ συνδυασμὸς

ένηχο + κλειστὸς + ένηχο

/σ,σ,τ/ /β,τ,δ,ω/ /λ,τ//

3. Ένηχο + Φρακτικὸς + Φρακτικὸς (SOO)

Απαντᾶ ὁ συνδυασμὸς

ένηχο + κλειστὸς + τριβόμενο

/σ,σ/ /β,δ/ /ε,γ/

4. Φρακτικὸς + Φρακτικὸς + Φρακτικὸς (OOO)

Απαντᾶ ὁ συνδυασμὸς

κλειστὸς + τριβόμενο + κλειστὸς

/ρ/ /σ/ /τ/

Γενικῶς γιὰ τὰ κατωτέρω τρισυμφωνιᾶ συμπελάγματα

1. Τὰ κατωτέρω τρισυμφωνιᾶ συμπελάγματα εἶναι ὀσα περίπου καὶ τὰ ἀρχικῶς (21 πρὸς 20) καὶ εἶναι τοῦ τύπου: OOS (9), SOS (9), SOO (2) καὶ OOO (1).

2. Ὡς πρῶτα μέλη ἀπαντοῦν:

- α. σὴν κατηγορίᾳ OOS μόνον τριβόμενα (/ε,τ,δ,ω/).
- β. σὴν κατηγορίᾳ SOS μόνον τὰ /σ,σ,τ/.
- γ. σὴν κατηγορίᾳ SOO μόνον τὰ /σ,σ/.
- δ. σὴν κατηγορίᾳ OOO τὸ /ρ/.

3. Ὡς δευτέρα μέλη ἀπαντοῦν:

- α. σὶς κατηγορίαις OOS, SOS καὶ SOO μόνον κλειστὸς (τὰ /ρ,β,τ,κ,ω/ /β,τ,δ,ω/ καὶ /ρ,δ/ ἀντίστοιχα).
- β. σὴν κατηγορίᾳ OOO τὸ /ε/.

4. Ως τρίτα μέλη απαντούν:

- α. στην κατηγορία 008 μόνο τα /r, d/.
- β. στην κατηγορία 008 μόνο τα /l, r, d/.
- γ. στην κατηγορία 000 μόνο τριβόμενα (/a, γ/).
- δ. στην κατηγορία 000 τα /t/.

5. Στην κατηγορία 008:

- α. ουδετεροποιείται η αντίθεση ηχηρότητας στα φρακτικά (αβ.2.0.2.1). Οι συνδυασμοί άρχων είναι και εδώ περιοσθετοί (7 προς 2).
- β. φρακτικά της ίδιας τάξης δεν συνδυάζονται, ούτε εμφανίζεται επα-
νάληξη του ίδιου συμφώνου.

6. Στην κατηγορία 008:

- α. ουδετεροποιείται η αντίθεση /a-r/ πριν από τα χειλιανά (το αρχι-
φώνημα M).
- β. ουδετεροποιείται η αντίθεση ηχηρότητας στα κλειστά του ίδιου
τάκου άφάρμωξης με το προηγούμενο άφρωνο (το αρχιφώνημα ηχηρδ).

2.0.3. Τετρασυμφωνικά συμπλέγματα

Απαντούν μόνο δυο τετρασυμφωνικά συμπλέγματα σε εσωτερική
θέση και είναι του τύπου 0008:

/diznqrdru/ "ζιθάρβω"

/diznqldtaw/ "ζιπαγώνω"

Και στα δυο ο συνδυασμός είναι:

τριβόμενο + ένηχο + κλειστό + ένηχο

/r/   /r/   /a/   /rll/

2.9. Συνδυασμοί φωνηέντων

Η εξέταση των φωνηεντικών συνδυασμών θα γίνει (πρ. και 2.8.) στα πλαίσια της παραδοσιακής ονομαζόμενης λήξης και χωρίς να λαμβάνεται υπόψη αν τα φωνήεντα που απαρτίζουν τους συνδυασμούς είναι ταυτοσάλλαβα ή ετεροσάλλαβα(8.2.). Η συνδυαστική ικανότητα των φωνηέντων είναι μεγαλύτερη σε τελική θέση. Στη θέση αυτή μπορούμε να έχουμε συνδυασμούς από δύο ως και πέντε φωνήεντα. Σε αρχική και εσωτερική θέση απαντούν μόνο διφωνηεντικοί και τριφωνηεντικοί συνδυασμοί.

Απαντούν στα ΚΕΣ λίγα σε αριθμό σημαίνοντα που απαρτίζονται μόνο από φωνήεντα. Τους φωνηεντικούς αυτούς τύπους παραθέτουμε στη συνέχεια χωρίς να τους ενθροούμε στους αρχικούς, εσωτερικούς ή τελικούς συνδυασμούς παρά μόνο αν απαντούν σε κάποια από αυτές τις θέσεις ως μέλος ενός ευρύτερου σημαίνοντος: /i/ "είναι", /hu/ "έχουν", /hu/ "αυγός", /hi/ "κρόκοιτα", /iɛ(u)/ "εγώ", /uúu/ "το σταφύλι", /uúu/ "σταφύλι", /uúu/ "κρόκοιτα", /uúuu/ "αυτός".

2.9.1. Διφωνηεντικοί συνδυασμοί

Στον πίνακα IV που ακολουθεί δηλώνονται οι διφωνηεντικοί συνδυασμοί που απαντούν σε αρχική (σημειώνονται με -), σε εσωτερική (σημειώνονται με /) και σε τελική θέση (σημειώνονται με 0).

(βλ. πίνακα IV στην επόμενη σελίδα)

UIHNSSE.IY

	e	e	a	e	i	o	u
e				ø	ø		ø
e					o		o
e				/	ø		/
e				o	o		o
i	ø			o	ø	o	ø
e				o	o		o
u	ø	o		ø	ø		o

2.9.1.1. Αρχικός διεμφωνητικός συνδυασμοί

Απαντούν οι: /ia/ [ja] /ua/ [wa] /ai/ [ɛj] /ad/ [aɔé]
/iu/ [ju] /aú/ [au]

Παραδείγματα:

Ákriua / "χειμῶνας", *Ákriá* / "ήλιον"

Áuaká / "ουθενά"

Ákriua / "φιλοξενούμενος, φίλος", /*uákriui* / "άνθρωποι"

Ákriua / "δίντε"

Ákriua / "αυτός"

Ákriua / "οικιά", *Ákriua* / "καπούς"

Για τη δομή των αρχικών διεμφωνητικών συνδυασμών προκύπτει ότι:

1. Οι περισσότεροι (4 προς 2) είναι διεφθόγγωι (ανοδικοί 3 και 1 καθοδικός).

2. Ως ημιφωνητικό στοιχείο των διεφθόγγων απαντούν τα *h* / και *h* /.

3. Δεν απαντούν συνδυασμοί δυο όμοιων φωνηέντων.

2.9.1.2. Κοιτερικοί διφωνηεντικοί συνδυασμοί

Απαντούν οι:	/ia/ [ja]	/ai/ [aj]	/ua/ [ajɔ]
	/ua/ [ua]		/ai/ [pji]
			/au/ [au]
			/ii/ [iji]
			/iu/ [iu]
			/ue/ [ue]
			/ui/ [uji]

Παραδείγματα:

/κίβιτα/ "κίβιτα", /αριεθόου/ "συμμαζιόω", /αίθρα/ "ελληνίδα"
/φουέκα/ "γουροόνα", /αριεθόου/ "κοντό", /ουέθρα/ "νόχτα"
/εθόου/ "μαίνα", /αίθρα/ "ολόκληρος", /αίθρα/ "μπαθόου"
/αίθρα/ "αριόου", /αίθρα/ "μαυρίζω"
/αίθρα/ "μαίνα", /αίθρα/ "αίθρα", /αίθρα/ "ζωοτροφή"
/αίθρα/ "αίθρα"
/αίθρα/ "γυναίκα του κέλι"
/αίθρα/ "αίθρα", /αίθρα/ "αίθρα", /αίθρα/ "αίθρα"
/αίθρα/ "αίθρα", /αίθρα/ "αίθρα"
/αίθρα/ "αίθρα", /αίθρα/ "αίθρα"

Για τη δομή των εσωτερικών διφωνηεντικών συνδυασμών προκύπτει ότι:

1. Τρεις από τους εσωτερικούς διφωνηεντικούς συνδυασμούς είναι δίφθογγοι (2 ανοδικοί και 1 καθοδικός).

2. Στους υπόλοιπους 7 διφωνηεντικούς συνδυασμούς η χασμωδία παρακρίεται με την ανάπτυξη των ημιφθόγων j και w (αβ. και 2.4.5., 2.4.7.).

3. Απαντά ένας μόνο συνδυασμός δυο όμοιων φωνηέντων (/ii/).

2.9.1.5. Τελικοί διφωνηεντικοί συνδυασμοί

Απαντούν οι:

/ia/ [ja]	/iu/ [ju]	/ai/ [aɨ]	/au/ [au]	/ae/ [eja]
/ua/ [ua]	/ai/ [aɨ]	/au/ [au]	/aɨ/ [aɨ]	
/ia/ [ja]	/di/ [dɨ]	/au/ [au]	/ae/ [eja]	
	/ai/ [aɨ]	/iu/ [ju]	/ia/ [ja]	
	/ii/ [iɨ]	/au/ [au]	/ia/ [ja]	
	/ai/ [aɨ]	/du/ [du]	/iu/ [ju]	
	/di/ [dɨ]		/ba/ [ba]	
			/ua/ [ua]	
			/ua/ [ua]	
			/ai/ [ai]	

Παραδείγματα:

/αταίβ/ "αυτή, έφαινε", /αλλοτία/ "αλλοδ", /βιδιή/ "καθόταν"
/αραβ/ "αρος τα εβδ"
/αυγαίβ/ "βίση"
/αυθουγίυ/ "πηγοδνι", /ανιήκίυ/ "πουλάει", /αακίδουσίαιυ/ "μαΐβανός"
/ατάβι/ "έριζα", /αυαυρή/ "γαρμίσιον"
/αυαβί/ "λουριδ", /ααβί/ "αααα"
/ανδζαί/ "δκουσα", /λασπίσζαί/ "ααράσσηρα"
/αββί/ "βιαδς της", /ααβί/ "βαρείς"
/αδζίι/ "έφυγα", /αίσιι/ "χθθηα"
/αίβι/ "βροχίς", /αβί/ "βδβια"
/αίβι/ "βιαδς του", /αακβταίυ/ "στα κρυφδ", /αταβί/ "αδθθηα"
/αίβυ/ "αδκουαί", /ίβυ/ "ελδου"
/αββυ/ "ααβδς", /αυααίσζαβυ/ "θεδς", /αββυ/ "βιαδς σου"
/ααβυ/ "βαρδς", /ααβυ/ "αίκοα"
/αγίυ/ "ζωντανδς", /αίσιαίιιυ/ "αυνιέλαία"
/ααβυ/ "βδβι"
/αββυ/ "αοιδάι", /αββυυ/ "αββρος"
/αίσιναβ/ "αζέρος", /αββυ/ "αααααααα", /ααβ/ "ααααααααα"
/βιβί/ "ααββίσιον", /ααβί/ "ααββίσιον"
/αααββ/ "αααββ", /αίσιβββ/ "αααααααα"
/αααβββ/ "ααααα (αααβββ)",
/ααααβββ/ "αααααααα", /αίσιβββββ/ "ααααααααα"
/αίβββ/ "αααα"
/ααββ/ "ααα"

/αζλα/ "μέρα" /κλα/ "κόρα"

/αθουα/ "χήρα"

/ετυπουα/ "τρονταζε", /αε τυπουα/ "τρομαζε", /ατίτυα/ "σταίραφε"

Για τη δομή των τελικών διφωνηεντικών συνδυασμών προκύπτει ότι:

1. Οι περισσότεροι (16 προς 10) είναι διφθόγγοι. Οι περισσότεροι διφθόγγοι είναι εδά καθοδικοί (13 προς 3). Απαντά και ένας μη συλλαβικός συνδυασμός δυο ημιφωνικών πραγματώσεων των /ι/ και /υ/ [jw].

2. Ως ημιφωνικό στοιχείο των διφθόγγων απαντούν και εδά οι ημιφωνικές πραγματώσεις των κλειστών φωνηέντων /ι/ και /υ/.

3. Οι συνδυασμοί που δεν είναι διφθόγγοι έχουν ως πρώτο στοιχείο /θ, θ, θ, ι, ε, υ/ και ως δεύτερο /ι, θ, θ, θ, υ/.

4. Απαντούν δυο συνδυασμοί δρωίων φωνηέντων (/ιι/, /υυ/) που αποτελούν καθοδικούς διφθόγγους.

Γενικά για τους διφωνηεντικούς συνδυασμούς

1. Διφωνηεντικοί συνδυασμοί εμφανίζονται στα ΚΕΕ και στις τρεις θέσεις (αρχική, εσωτερική, τελική). Σε αρχική θέση η δυνατότητα σχηματισμού διφωνηεντικών συνδυασμών είναι περιορισμένη (απαντούν 6 συνδυασμοί). Σε εσωτερική θέση εμφανίζονται περισσότεροι (10)* οι πιο πολλοί σχηματίζονται σε τελική θέση (27).

2. Οι περισσότεροι διφωνηεντικοί συνδυασμοί (24 προς 19) είναι διφθόγγοι.

2.9.2.1. Αρχικός τριφωνηεντικός συνδυασμός

Απαντούν οι: /αιά/ [α]ά]
/αυά/ [αυ]ά]

Παραδείγματα:

/αιήτρα/ "έλεγχος"

/αυήταρι/ "προχέει", /αυήτρα/ "κόβ"

2.9.2.2. Βαστρικός τριφωνηεντικός συνδυασμός

Απαντούν οι: /αιά/ [α]ά]
/ιυά/ [ιυ]ά]
/υιά/ [υ]ά]

Παραδείγματα:

/ιαιήτρα/ "κασί κρέμα"

/ιυήτρα/ "σόνερα"

/υυήτρα/ "καϊκουρα"

2.9.2.3. Τελικός τριφωνηεντικός συνδυασμός

Απαντούν οι:

/ουο/ [uɔ] /οιυ/ [ɔju] /ουο/ [uɔ] /λου/ [lu] /ουοι/ [uɔɔi]
/οια/ [ɔja] /οιυ/ [ɔju] /ουοι/ [uɔɔi] /ουιι/ [uɔiɔi]
/ουι/ [uɔu] /ουοι/ [uɔɔi]
/ουιι/ [uɔiɔi]

Παραδείγματα

/δουο/ "δυο (θηλ.)", /δουρηουο/ "κόσμος", /αττουο/ "απειρό"
/ακλιβιο/ "εκατό"
/ιχίου/ "μυότρος", /ριχίου/ "πλαγιά", /κουρτίου/ "κουρδισμός"
/ατωζόβιου/ "αργαλειός"
/ριουο/ "βροχή"
/θίου/ "πέτρα"
/ιουοι/ "κήρα"
/ουοι/ "μαγιάς"
/ιουιι/ "μαύρισμα", /ατωιι/ "αρωματισμός"
/ουιιι/ "ήλια"
/ουοι/ "μπαγιές"
/τιουουιι/ "τρονταζα"

Γενικά για τους τριφυσηντικούς συνδυασμούς

1. Τριφυσηντικοί συνδυασμοί εμφανίζονται στα ΕΒΕ και στις τρεις θέσεις (2 σε αρχική, 3 σε εσωτερική και 12 σε τελική).

2. Για τη δομή των τριφωνηεντικών συνδυασμών προκύπτει ότι οι τριφωνηεντικοί συνδυασμοί είναι του τύπου:

ι) ΦΦΦ (όπου Φ: ημιφωνική πραγμάτωση των κλειστών φωνηέντων /ɪ/ και /u/, πβ. 2.4.5. και 2.4.7.), που απαντά και στις τρεις θέσεις, και

ιι) ΦΦΦ,

ιιι) ΦΦΦ,

ιιι) ΦΦΦ και

ιιι) ΦΦΦ, που απαντούν μόνο σε τελική θέση.

2.9.3. Τετραφωνηεντικοί συνδυασμοί

Ετα ΚΒΕ απαντά είναι μόνο τετραφωνηεντικός συνδυασμός σε τελική θέση:

/laʊa/ [ɔa]

Παραδείγματα:

/vɪtɔtɪkʊa/ "αόνηργα αργαλειά", /nɪkʊa/ "χιθόνι"

Ο τετραφωνηεντικός συνδυασμός είναι του τύπου: ΦΦΦΦ και διαιρείται σε δυο ανοδικούς διφθόγγους.

2.9.4. Πενταφωνηεντικοί συνδυασμοί

Ετα ΚΒΕ απαντούν δυο πενταφωνηεντικοί συνδυασμοί σε τελική θέση:

/αίθουα/ [αἰθουά]

/αίθουα/ [αἰθουά]

Παραδείγματα:

/ουίθουα/ *μουγιδ*

/ουίθουα/ *μουγιδ*

Οι πενταφωνηεντικοί συνδυασμοί είναι του τύπου #HGH# και διακρίνονται σε ένα φωνήεν και δυο ανόβιους διφθόγγους (πθ. 2.4.5., 2.4.7.).

Σημειώσεις -αναφορές σελ. 2.

1. Martinet (1976:65)
2. Martinet (1976:69)
3. Martinet (1976:90-91)
4. Για μια διεξοδική συζήτηση του προβλήματος βλ. A. A. Martinet, "On ou deux phonèmes?", *Readings in Linguistics*, 11, pp. 116-33
(σεμειώσεις και στο Martinet (1968:108-123))
5. Rounin (1984:106)
6. Martinet (1968:54)
7. Rounin (1984:107)
8. Rounin (1984:107), Martinet (1976:73-74)
9. Martinet (1976:75)
10. Martinet (1968:54)
11. Martinet (1968:69)
12. Rounin (1984:107-108)
13. Martinet (1976:79)
14. Martinet (1976:79)
15. Martinet (1968:139)
16. Martinet (1976:79)
17. Rounin (1984:109)
18. Rounin (1984:113-114)
19. Martinet (1976:78-79)
20. Martinet (1976:81)
21. Troubetzkoy (1949:101)
22. Στάτος (1974:14)
23. Martinet (1976:88)
24. Karttunen and Stork (1976:211-212)

3. ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΣΥΜΠΕΡΦΟΡΑΣ

3.0. Γενικά

Στο προηγούμενο κεφάλαιο (2.) εξετάστηκαν τα φαινόμενα στο πλαίσιο της παραδοσιακής ονομαζόμενης λέξης (πθ.1.7.3.). Κατά τη συννεφεοειδή όμως των λέξεων στην αλωσίδα του λόγου τα φαινόμενα διαδοχικών σημαίνοντων που βρίσκονται στα όρια τους έρχονται σε επαφή και αλληλεπιδρούν. Αυτές τις αλληλεπιδράσεις θα εξετάσουμε στο κεφάλαιο αυτό προσπαθώντας να διαπιστώσουμε κατά πόσο στις σχέσεις των φηνημάτων στα όρια των λέξεων ισχύουν οι ίδιοι φωνολογικοί κανόνες που εντοπίστηκαν στο πλαίσιο της λέξης.

3.1. Η επίταξη του δρόμου^I

Τα δρόμα που χρησιμοποιούν τα ΚΒΕ είναι:

I) Πενταδικ αριθμός:

- α) -10 (ή -1α) για το αρσενικό και το ουδέτερο
- β) -α για το θηλυκό

II) κληθυντικός αριθμός:

- α) -λί για το αρσενικό
- β) -1ε για το θηλυκό και το ουδέτερο.

3.1.1. Τα δρόμα -1α,-λί και -1ε προστίθενται πάντα στο τέλος των λέξεων. Με την προσθήκη των δρόμων αυτών διαπιστώνονται στο φηνητικό επίπεδο οι ελάχιστες αλλαγές.

1). Με την προσθήκη του άρθρου -ιοι

ι) τα τονισμένα τελικά φωνήεντα παραμένουν αναλλοίωτα, π.χ.

/βιζιζ/ "μπελάς" - /βιζιζιο/ → [βιζιζιο] "ο μπελάς"

/κωιδωατεβ/ "καλντερίμι" - /κωιδωατεβιο/ → [κωιδωατεβιο] "το καλντερίμι"

/ρκιιθ/ "κοιτό" - /ρκιιθιο/ → [ρκιιθιο] "το κοιτό"

ει) το άνοιχο τελικό φωνήεν /-υ/ι

(ι) αποβάλλεται, όταν προηγείται σύμφωνο ή /ι/ άνοιχο, (πθ. ημιφωνική πραγμάτωση του /ι/ στη θέση αυτή: 2.4.5. και 2.9.1.3.), π.χ.

/ιάρυ/ "λάρκος" - /ιάρυιο/ → [ιάριο] "ο λάρκος"

/θκίετυ/ "κοντός" - /θκίετυιο/ → [θκίετιο] "ο κοντός"

/φρέσηγιυ/ "πηγούι" - /φρέσηγιυιο/ → [φρέσηγιο] "το πηγούι"

/ανιέκιυ/ "αυλάκι" - /ανιέκιυιο/ → [ανιέκιο] "το αυλάκι"

Τα /κ,σ,κ,γ/ πραγματώνονται ως [ε,ε,θ,γ] και μετά την αποβολή του /υ/.

(ιι) παραμένει, όταν προηγείται συμφωνιακό σύμπλεγμα με τελευταίο μέλος ένηχο, π.χ.

/θκζυ/ "μάτι" - /θκζυιο/ → [θκζυιο] "το μάτι"

/θκίετυ/ "εχθρός" - /θκίετυιο/ → [θκίετυιο] "ο εχθρός"

/ιέκτυ/ "βουκαϊά" - /ιέκτυιο/ → [ιέκτυιο] "η βουκαϊά"

Εξαίρεση: το /-υ/ αποβάλλεται και μετά από σύμπλεγμα με ένηχο, όταν θα παραβιαζόταν ο νόμος της τρισυλλαβίας (πθ. 6.2.), π.χ.

/θκίεργυ/ "έλιπνος" - /θκίεργυιο/ → [θκίεργιο] "ο έλιπνος"

(ιιι) πραγματώνεται ημιφωνιακά, όταν προηγείται φωνήεν (αυτός από άνοιχο /ι/), π.χ.

/υέδωυ/ "χέρος" - /υέδωυιο/ → [υέδωυιο] "ο χέρος"

/γιυ/ "ζωντανός" - /γιυιο/ → [γιυιο] "ο ζωντανός"

II). Με την προσθήκη του άρθρου -λι το μέρημα του πληθυντικού
[-ι] (αλλομορφο[-ω]) :

α) παραμένει μόνο όταν προηγείται συμφωνικό σύμπλεγμα με τε-
λευταίο μέλος ένηχο (για το /w/ στη θέση αυτή, πρ. 2.7.1.). π.χ.

/θυλι/ "μάτια"-/θυλιλι/ → [θυλιλι] "τα μάτια"

/θκτρι/ "εχθροί"-/θκτριλι/ → [θκτριλι] "οι εχθροί"

β) αποβάλλεται σε όλες τις άλλες περιπτώσεις, π.χ.

/χρτι/ "χρόνια"-/χρτιλι/ → [χρά] "τα χρόνια"

/ρββτι/ "Πόσσα"-/ρββτιλι/ → [ρββτι] "το Πόσσα"

/ρββταw/ "φάρια"-/ρββταwλι/ → [ρββτα] "τα φάρια"

/ακκωκίχταw/ "φτόματα"-/ακκωκίχταwλι/ → [ακκωκίχτα] "τα φτόματα"

III). Με την προσθήκη του άρθρου -ιαι :

α) το -w που είναι είτε κατάληξη αρσενικού - η μόνη που βέ-
χεται άρθρο -ιαι - είτε είναι μέρημα πληθυντικού :

α) τρέχεται σε -ι όταν η λέξη τονίζεται στη δεύτερη από
το τέλος συλλαβή (πρ. και 3-4.,4.), π.χ.

/ιάρταw/ "γάλα"-/ιάρταwιαι/ → [ιάρτα] "το γάλα"

/αχαιw/ "σκόρδα"-/αχαιwιαι/ → [αχαι] "τα σκόρδα"

/βταw/ "βελόνια"-/βταwιαι/ → [βτα] "τα βελόνια"

β) αποβάλλεται, όταν η λέξη τονίζεται στην τρίτη από το
τέλος συλλαβή, γιατί αλλιώς θα παραβιάζονταν ο νόμος της τρισυλλαβί-
ας (η λέξη μαζί με το άρθρο αποτελεί μια τονική ενότητα), π.χ.

/ακίχρινεw/ "τουμπί"-/ακίχρινεwιαι/ → [ακίχρινε] "το τουμπί"

/αζυνιχρίνηw/ "κέρρος"-/αζυνιχρίνηwιαι/ → [αζυνιχρίνη] "ο κέρρος"

/ρατβασταw/ "κατόματα"-/ρατβασταwιαι/ → [ρατβαστα] "τα κατόματα"

/έκκουδαw/ "έξοδα"-/έκκουδαwιαι/ → [έκκουδα] "τα έξοδα"

β) το μόρφημα του κληθοντικού [-i] (αλλάξιμοφο [-a]):

ι) παραμένει μόνο όταν προηγείται συμφωνιακό σφραγίσμα με τελευταίο μέλος ένηχο (το /a/ δεν απαντά στη θέση αυτή, π.β. 2.7.1.) π.χ.

/vátɛi/ "κοτίζω" - /vátɛiɛ/ → [vátɛiɛ] "οι κοτίζω"

/vətékɛli/ "αυτιά" - /vətékɛliɛ/ → [vətékɛliɛ] "τα αυτιά"

ιι) αποβάλλεται σε όλες τις άλλες περιπτώσεις, π.χ.

/ɛɾtɛki/ "κλαδιά" - /ɛɾtɛkiɛ/ → [ɛɾtɛkiɛ] "τα κλαδιά"

/tɛɾɟi/ "χόρτα" - /tɛɾɟiɛ/ → [tɛɾɟiɛ] "τα χόρτα"

/səhtɛw/ "έθιμα" - /səhtɛwɛ/ → [səhtɛwɛ] "τα έθιμα"

/ɛkɾidɛw/ "αμφίδες" - /ɛkɾidɛwɛ/ → [ɛkɾidɛwɛ] "οι αμφίδες"

Ξ ουρανική πραγμάτωση των συμφώνων που οφείλεται στην παρουσία του

/i/ διατηρείται και μετά την αποβολή του.

γ) το μόρφημα του κληθοντικού [-ə] τρέφεται σε → (π.β. 3.4.4.) π.χ.

/ɛlɛtɛw/ "θηλίδες" - /ɛlɛtɛwɛ/ → [ɛlɛtɛwɛ] "οι θηλίδες"

/ɾtótɛwɛ/ "εδάλλα" - /ɾtótɛwɛɛ/ → [ɾtótɛwɛɛ] "τα εδάλλα"

/səhtɛw/ "έντορα" - /səhtɛwɛ/ → [səhtɛwɛ] "τα έντορα"

3.1.2. Το άρθρο -ə

1) αντιπαθησιδικ:

α) το τελικό /-ə/ π.χ.

/ɾɛɾiðitɛlɛw/ "ρίζα" - /ɾɛɾiðitɛlɛwə/ "η ρίζα"

/sɛɾkɛw/ "κόσμος" - /sɛɾkɛwə/ "ο κόσμος"

/mɛikɛw/ "μαγιά" - /mɛikɛwə/ "η μαγιά"

/sɾtɛwə/ "κακιά" - /sɾtɛwə/ "η κακιά"

/ɛkɛtɛwɛtɛtɛw/ "κιάσιμο" - /ɛkɛtɛwɛtɛtɛwə/ "το κιάσιμο"

/ɾikɛtɛw/ "κορίτσι" - /ɾikɛtɛwə/ "το κορίτσι"

/ɾikɛw/ "χιδόνι" - /ɾikɛwə/ "το χιδόνι"

/sɛɾtɛwə/ "μέρα" - /sɛɾtɛwə/ "η μέρα", /kɛwə/ "κδρα" - /kɛwə/ "η κδρα"

β) το τελικό /-ə/, όταν προηγείται παχύ ουρανισικό ή ουρανισικό, π.χ.

/uθa/"uόpta" - /uθa/"η uόpta", /uθvrdta/"xptoc" - /uθvrdta/"to xpόoc"
/aγtpe/"aμπέλι" - /aγtpe/"to aμπέλι", /uθaγáta/"uόχι" - /uθaγáta/"to uόχι"

II) προστίθεται στο τέλος των λέξεων που λήγουν σε -a, όταν προηγείται φωνήεν ή σύμφωνο εκτός από παχύ ουρανιοκό ή ουρανιοκό. Μετά την προσθήκη του -a στο φωνητικό επίπεδο διακρίσσονται ημιφωνική πραγματοποίηση του -a ως ελής: /uθa/"npóβata"+[n] "οριστική άρθρο" → [uθá] [nθ].

3.3.) +a → [uθá] (πρ. 3.2.2.2.β)) "το πρόβατο". Άλλα παραδείγματα:

/gθa/"καλιανοόδα" - /gθaa/ → [gθá] "η καλιανοόδα"

/kθa/"αλειόδι" - /kθaa/ → [kθá] "το αλειόδι"

/paθa/"παρέα" - /paθaa/ → [paθá] "η παρέα"

/niuiθa/"νεολαία" - /niuiθaa/ → [niuiθá] "η νεολαία"

/liitayia/"λειτουργία" - /liitayiaa/ → [liitayí] "η λειτουργία"

/akaki/"ακακία" - /akakiaa/ → [akakí] "η ακακία"

/θáta/"θήτα" - /θátaa/ → [θá] "η θήτα"

/pivθa/"βροχή" - /pivθaa/ → [pivθá] "η βροχή"

/aθa/"αδι" - /aθaa/ → [aθá] "το αδι"

/aγiθepa/"αγιόπερα" - /aγiθepaa/ → [aγiθepí] "η αγιόπερα"

/páta/"πάτα" - /pátaa/ → [pá] "το πάτα"

/aθta/"αθτί" - /aθtaa/ → [aθtí] "το αθτί"

/paθúta/"παθιτιά" - /paθútaa/ → [paθú] "η παθιτιά"

3.1.3. Μετά τις αποβολές που αναφέρθηκαν στο 3.1.1. και την προσθήκη των άρθρων -to, -λί και -lo εμφανίζονται συμφωνικά συμπλέγματα πολλά από τα οποία δεν απαντούν στο κείμενο της λέξης. Η εμφάνιση αυτών των συμπλεγμάτων είναι τυχαία και πολύ περιορισμένης συχνότητας (πολλά εμφανίζονται μόνο μια φορά). Για το λόγο αυτό δε θεωρούμε σκόπιμο να τα ενδείξουμε στα αντίστοιχα συμπλέγματα των κεφαλαίων 2.θ.1. και 2.θ.2.

3.2. Συνάντηση τελικών φωνημάτων με αρχικά

3.2.1. Συνάντηση τελικού φωνηέντος με αρχικό σύμφωνο

Στην περίπτωση αυτή έχουμε

3.2.1.1. Διατήρηση του τελικού φωνηέντος

Αυτό μπορεί να συμβεί:

α) όταν το φωνήεν είναι τονισμένο, π.χ.

/atais vira/ - [atajə vira] "αυτή όρε"*

/usa kalderak ləŋru/ - [usəkalderak ləŋru] "ένα μακρό κλειδοστρωτό"

/ru əndəz ɟira/ - [ru əndəz ɟira] "όχι άκουσε καλά"

/biʒə əsəpətəu/ - [biʒə əsəpətəu] "γερός μπαλόνι"

/vəzi ku kəlija/ - [vəzi ku kəlija] "έφυγα με το δλογο"

/de əkib kəda/ - [djakib kəda] "από και πάλι"

/kəzi tu byiʒə/ - [kəzi tu byiʒə] "έπεσε στο πηγάδι"

β) όταν το φωνήεν είναι άτονο, διατηρείται στις παρακάτω περιπτώσεις:

ι) το φωνήεν /a/ διατηρείται πάντα (οι λόγοι μορφολογικοί), π.χ.

/vəka ləpəridə/ - [vəka ləpəridə] "η αγαλλία αρρώστιας"

ii) στη θέση των φωνηέντων /ə, e, o/ εμφανίζεται το αρχιφώνημα που

προκύπτει από τις ουδατερνοκοιλιτικές /ə-/i/ , /e-/u/ , /o-/u/ , κθ. 3.3.

/tejəre ku kədu/ - [tejəre ku kədu] "κρεμμύδι με τυρί"

/le əbərte tətə/ - [li əbərte tətə] "τα μοιράζει όλα"

/dəlu triki/ - [dəlu triki] "πέρασε ο άνθρωπος"

ε.ι.υ) τα φωνήεντα /i/ και /u/ διατηρούνται όταν προηγείται συμφωνικό σύμπλεγμα με τελευταίο μέλος ένσηχο (το /u/ δεν απαντά στη θέση αυτή, πθ. 2.7.1.), π.χ.

/bɛχ(u) iθiu/ - [bɛχ(u) iθju] "μάδρο μάτι"

/χθɛrɪ tɾikuχitɛ/ - [χθɛrɪ tɾikuχitɛŋ] "φοβισμένοι λαγοί"

Ακόμα το /u/ διατηρείται και όταν προηγείται /i/, π.χ.

/qɾitɛŋgiu pãtɛ/ - [qɾitɛŋ pãtɛ] "μαγδαλο κηρούνι"

3.2.1.2. Αποβολή του τελικού φωνήεντος

Αποβάλλονται προαιρετικά και κυρίως στο γρήγορο ρυθμό ομιλίας τα δίτονα τελικά φωνήεντα /i/, /u/ και /ɛ/ (για τη φωνητική τους πραγμάτωση στη θέση αυτή βλ. 2.4.3, 2.4.5, 2.4.7):

/ai vãtɛɛ kũɛu ɛɛ fɪrɛθɛku tɪnɪrɛi dɛ lɛ tãrtɛrɛi/

Α.Π. [vãtɛɛkũɛɛfɪrɛθɛkũ tɪnɪrɛiɛiɛlɛtãrtɛrɛi]

Ε.Π. [ɛj vãtɛɛ kũɛɛɛfɪrɛθɛkũ tɪnɪrɛiɛiɛlɛtãrtɛrɛi]

"να μάθεις πώς φέρνονται οι νεαροί της Φελένας"

Μετά την αποβολή αυτή έρχονται σε επαφή σύμφωνα της προηγούμενης λέξης με αρχικά της επόμενης με αποτέλεσμα τη δημιουργία συμφωνικών συμπλεγμάτων. Ο σχηματισμός τέτοιων συμπλεγμάτων είναι ευκαιριακός και μικρής συχνότητας. Σχετικά με τη δομή τους διαπιστώνεται ότι δεν ισχύουν οι φωνολογικοί κανόνες που εντοπίστηκαν στο πλαίσιο της λέξης στα κεφάλαια 2.8.1. και 2.8.2. Και μετά την αποβολή του /i/ διατηρείται η συμφωνική πραγμάτωση των συμφώνων που προηγείται λόγω της παρουσίας του, π.χ.

/hɛliɛi dɛlɛmãθɛtɛ/ - [hɛlɛi dɛlɛmãθɛtɛ] "δοσρα σιγνοδόνια"

3.2.2. Συνένταση τελικού φωνήεντος με αρχικό φωνήεν

Επτη περίπτωση αυτή έχουμε:

3.2.2.1. Διατήρηση και των δυο φωνηέντων

Αυτό μπορεί να συμβεί:

1) αν τα φωνήεντα είναι όμοια,

α) όταν τονίζονται και τα δυο, π.χ.

/su vrīb hīta .lāpa/ - [su vrīb hīta lāpa] "δεν ήθελε άλλο μάλι"

/akataśau un biḥh̄ hataśu/ - [akataśau un biḥh̄ hataśu] "βρήκαμε ένα μικρό φέτος"

/aḥī indra rāha/ - [aḥī indra rāha] "έτσι μπεύουν μέρα στο σάτι"

/akīh̄ hūsa nu sa aḥīh̄ hītu/ - [akīh̄ hūsa nu sa aḥīh̄ hītu] "και έ-
μας δε βρήκατε άλλος"

/na pitrikā ḥra/ - [na pitrikā ḥra] "μας έστειλε κουνούρι"

β) όταν τονίζεται το τελικό, π.χ.

/hi staiḥ̄ aḥīrth̄/ - [hi staiḥ̄ aḥīrth̄] "κι αυτή περίμενε"

/aḥī iṣā hūsa/ - [aḥī iṣā hūsa] "έτσι παραταξοδοξο ο άνθρακας"

/iḥī iḥra hūmarīna/ - [iḥī iḥra hūmarīna] "θύλας το χειρόνο στη
Σαμαρίνα"

/su anū urdāh̄ta/ - [su anū urdāh̄ta] "δεν είχε (αδριστοξ) τσουκνίδας"

/su anū uḥra/ - [su anū uḥra] "δεν είχε χρένο"

11) Αν τα φωνήεντα είναι ανάμοια,

α) όταν τονίζονται και τα δυο, π.χ.

/aθtirtḗ t̄raa/ - [aθtirtḗ t̄raa] "περσίσαμε την αρκούδα"

/nu se aθfiv̄ t̄ra/ - [nu se aθfiv̄ t̄ra] "δε βρέθηκε άνθρωπος"

/h̄le landidiv̄ t̄ra/ - [h̄le landidiv̄ t̄ra] "αυτός αρρώστησε τέρας"

/aθarēī t̄ra diafḗrta/ - [aθarēī t̄ra diafḗrta] "έλεγχασε την πόρτα ανοιχτή"

/aθ̄ se akiv̄ t̄ra/ - [aθ̄ se akiv̄ t̄ra] "μάζωσε από και χέρια"

/ve k̄adiv̄ t̄ra/ - [ve k̄adiv̄ t̄ra] "οας έπασε η τρώγλη"

β) όταν τονίζεται το τελικό, π.χ.

/io ak̄atḗ t̄ra/ - [io ak̄atḗ t̄ra] "τον έπιασε θυμός"

/io ak̄atḗ t̄ra/ - [io ak̄atḗ t̄ra] "τον άφρονε σφραγί"

/aθ̄ t̄ra ak̄atḗ t̄ra/ - [aθ̄ t̄ra ak̄atḗ t̄ra] "άκουσε όλας τις ζα-
βολές"

/v̄ia t̄ra ak̄atḗ t̄ra/ - [v̄ia t̄ra ak̄atḗ t̄ra] "φάλαξε την αυλή"

/o aθarēī t̄ra ak̄atḗ t̄ra/ - [o aθarēī t̄ra ak̄atḗ t̄ra] "την έλεχσε την άλλη"

/se ak̄atḗ t̄ra/ - [se ak̄atḗ t̄ra] "από και βγήκε"

/nu t̄ra ak̄atḗ t̄ra/ - [nu t̄ra ak̄atḗ t̄ra] "δεν έμεινε η αρραβωνισσι-
κιά του"

γ) όταν το τελικό φωνήεν είναι η-α άνοιχο ή ημιφωνωική πραγμάτωση

(πθ.2.4.5,5,7) των /a,i,u/ και το αρχικό είναι κλειστό φωνήεν,

άνοιχο ή τονισμένο, π.χ.

/r̄iv̄ t̄ra/ - [r̄iv̄ t̄ra] "το κορίτσι περπατάει"

/niv̄ t̄ra/ - [niv̄ t̄ra] "η νόση βγήκε έξω"

/v̄ia t̄ra/ - [v̄ia t̄ra] "η παλιά ιστορία"

/aθ̄ t̄ra/ - [aθ̄ t̄ra] "αλείνει την πόρτα"

/k̄atḗ t̄ra/ - [k̄atḗ t̄ra] "ζητάς αρραβωνισματα"

/v̄ia t̄ra/ - [v̄ia t̄ra] "βλέπεις το κριόθρι"

- /aθtθrdzi θburale/ - [aθtθrdzj θburia] "κουκουρίζεις τους σιμούς"
/tadni adθturala/ - [tadnθ adθturala] "ερωτάς τις παραδόσεις"
/vrθi uatθura/ - [vrθj uatθura] "έδλεις στημόνια"
/xliθu θkulo/ - [xliθu θkilo] "χώνω το βελόνι"
/adθnu arina/ - [adθnu arina] "μαζεύω την δμμο"
/li θrθu θulo/ - [li θrθu θulo] "τον έκαθα τον θνόρωπο"

δ) όταν το αρχικό φωνήεν πραγματοποιείται ημιφωνικά (ανεξάρτητα από το τελικό φωνήεν), π.χ.

- /θita θhra/ - [θita jθra] "έλλη φορδία"
/uθla θhra/ - [uθli jθra] "ήλιος χειμώνας"
/iθ arθni θhra/ - [jθ arθnθ jθra] "που μβνεις το χειμώνα"
/alθadθ uθa/ - [alθadθ uθja] "το έλλο αρδθασο"
/ritθθrula uθrθanula - [ritθθrulu uθrθanilo] "το ορφανό παιδί"

3.3.2.2. Ημιφωνοποίηση του τελικού φωνήεντος

Αυτό μπορεί να συμβεί, όταν το τελικό φωνήεν είναι

- α) /-i/ ή /-u/ και προηγείται σύμπλεγμα με τελευταίο μέλος θνητο(πθ 2.45,7)
/θfli uθuθra/ - [θfli uθuθra] "θρfσκεις ουλλίς"
/uθθli θra/ - [uθθliθθ) θra] "φουλθς την αρκαθθθθ"
/uθkθu θra/ - [uθkθu θra] "καλιθ uθκαθλο"
/θfli θita/ - [θfliθθ) θita] "θρfστω έλλη"

β) /-a,-e,-o/ (αβ.3.3.) και το αρχικό φωνήεν είναι πλήρες (δυνατό ή τονισμένο), δεν είναι όμως /i-/ όταν προηγείται /-i/ ή /-u/ και /u-/ όταν προηγείται /-u/ ή /-o/ (αβ. 3.2.2.3.),π.χ.

/uma kíta/ - [uma kíta] "κάποιος άλλος"

/tru aikhos isuáira/ - [tru aikhos isuáira] "για την άλλη αρραβώνα"

/máre uríakla/ - [máre uríakla] "μεγάλο αυτί"

/aikhos katurí/ - [aikhos katurí] "οι άλλες δχθες"

/ritákráia abatu/ - [ritákráia abatu] "αυτό το παιδί"

/ámuo kákiruio/ - [ámuo kákiruio] "ο έξυπνος άνθρωπος"

3.2.2.3. Αποβολή του ενός από τα δυο φωνήενια

Αυτό μπορεί να συμβεί:

i) Αν τα φωνήενια είναι όμοια, όταν τονίζεται το αρχικό φωνήεν ή κανένα από τα δυο,π.χ.

/ataia ká dypáwa/ - [ataia ká dypáwa] "αυτός έχει κόπο"

/vákli isuáio/ - [vákli isuáio] "φωλάει την είσοδο"

/táku únda/ - [táku únda] "κόβω το μανούρι"

/arína adíúnda/ - [arína adíúnda] "η άμμος πιάνει"

/máre katurí/ - [máre katurí] "μεγάλες ιστορίες"

/ku káku afíktu/ - [ku káku afíktu] "με προσμένο μάτι"

ii) Αν τα φωνήενια είναι ανόμοια, όταν τα /-a/ και /-o/ (αβ. 3.2.2.2.,β) ακολουθούνται από /-i/ και /-u/ αντίστοιχα (πλήρη όμως),π.χ.

/ru ká káma/ - [ru ká káma] "δεν έχει μέλας"

/máite isuáiri/ - [máite isuáiri] "πολλοί αρραβόνες"

/kákúia afíktu/ - [kákúia afíktu] "το προσμένο μάτι"

/ámuo umbú/ - [ámuo umbú] "ο άνθρωπος γέμισε"

3.2.2.4. Τελικό συμπέρασμα

Στην εσωτερική γραμμή η τύχη των φωνηέντων καθορίζεται:

- α) από την παρουσία του τόνου, και
- β) από τη δομή του τέλους και της αρχής των λέξεων.

3.2.2.5. Φωνηεντικές ακολουθίες που προκύπτουν κατά τη συμφορά

Όπως είδαμε (2.9) μια ΚΒ λέξη μπορεί να τελειώνει σε ένα φωνήεν ή σε έναν συνδυασμό από δυο ως και πέντε φωνήεντα και μπορεί να αρχίζει από ένα, δυο ή και τρία φωνήεντα. Υπάρχουν επίσης σημαίνοντα που αποτελούνται μόνο από φωνήεντα. Η συνάντηση μέσα στη φράση λέξεων που τελειώνουν σε φωνήεντα με άλλες που αρχίζουν από φωνήεντα καθώς και η παρεμβολή άλλων λέξεων που αποτελούνται μόνο από φωνήεντα καθίστανε δυνατή το σχηματισμό μακρών φωνηεντικών ακολουθιών.

Έτσι έχουμε:

- α) διφωνηεντικές ακολουθίες: 1 τελικό + 1 αρχικό φωνήεν

/una eiðina/ - [una eiðina] "μία μέλισσα"

- β) τριφωνηεντικές ακολουθίες: 1 τελικό + 2 αρχικά

/una wata/ - [una wata] "μία γορά"

2 τελικό + 1 αρχικό

/trikú eiðna wata/ - [trikú eiðna wata] "πέρασε την άλλη μέρα"

1 τελικό + διαζευκτικό + 1 αρχικό

/aði i aði/ - [aði i aði] "έτσι ή έτσι"

- γ) τετραφωνηεντικές ακολουθίες: 1 τελικό + 3 αρχικά

/vira wata/ - [vira wata] "ήρθε εδώ"

2 τελικό + 2 αρχικό

/tritaik̄ ubaritaik̄/ - [tritaik̄j̄b ubaritaik̄j̄b] "περνούσαν επισκεπτες"

3 τελικό + 1 αρχικό

/hihu ar̄h̄ba/ - [h̄j̄hw ar̄h̄ba] "είνω συνεχώς"

β) πενταφωνηεντικές ακολουθίες: 2 τελικό + 3 αρχικό

/hiidih̄ aw̄h̄taik̄/ - [hiid̄j̄b aw̄h̄taik̄j̄b] "καθόταν εβδ"

3 τελικό + 2 αρχικό

/ak̄ih̄ba iar̄h̄/ - [ak̄ih̄ba iar̄h̄] "και ήταν"

4 τελικό + 1 αρχικό

/hihuw̄ h̄iba/ - [h̄j̄hw̄w̄ h̄iba] "όσο χιδνι"

γ) εξαφωνηεντικές ακολουθίες: 3 τελικό + 3 αρχικό

/iuh̄i aw̄h̄rtar̄i/ - [iuh̄i aw̄h̄rtar̄i] "πέρα προχτες"

4 τελικό + 2 αρχικό

/aw̄h̄ta hihuw̄ īh̄rt̄a/ - [aw̄h̄ta h̄j̄hw̄w̄ īh̄rt̄a] "πολύ χιδνι το χειμώνα"

5 τελικό + 1 αρχικό

/hūih̄wa utait̄a/ - [hūih̄wa utait̄a] "το ταφισομένο χρώμα"

α) εξαφωνηεντικές ακολουθίες: 4 τελικό + 3 αρχικό

/sīh̄ba hihuw̄ aw̄h̄rtar̄i/ - [sīh̄ba h̄j̄hw̄w̄ aw̄h̄rtar̄i] "έπεσε χιδνι προχτες"

5 τελικό + 2 αρχικό

/hūih̄wa iar̄h̄ h̄ba/ - [hūih̄wa iar̄h̄ h̄ba] "το χρώμα ήταν καλό"

Με την παρεμβολή λέξεων που αποτελούνται μόνο από φωνήεντα μπορούμε να έχουμε φωνηεντικές ακολουθίες με περισσότερα φωνήεντα:

/h̄duw̄ hīh̄wa hūih̄wa aw̄h̄ iū kīhu īhu/ - [h̄duw̄ h̄j̄hw̄w̄ hūih̄wa aw̄h̄ j̄ū kīhu īhu] "φάρε λίγο χρώμα εβδ που είμαι αγώ" (10 φωνήεντα).

3.3. Ουδετεροποίηση του βαθμού ανοίγματος στα ενδιάμεσα και τα κλειστά φωνήεντα

Για την κώφωση-αποβολή στα ΚΒΕ σε συνδυασμό και με τα βόρεια νεοελληνικά ειδιάμετα γίνεται παρακλιτ λήγος (πβ. κεφ. 4.). Στο κεφάλαιο αυτό θα εξετάσουμε ένα φαινόμενο ανάλογο με την κώφωση (πρόκειται και εδώ για κλείσιμο) που όμως παρατηρείται μόνο στα ενδιάμεσα φωνήεντα και μόνο στο κωταριώδ της φράσης. Στην περίπτωση αυτή η φράση λειτουργεί ως μια λέξη (το /α/ παραμένει για μορφολογικούς λόγους).

Τα δεύτερου βαθμού ανοίγματος φωνήεντα (τα ενδιάμεσα), όταν:

- α) βρίσκονται στο τέλος της λέξης,
- β) βρίσκονται στο κωταριώδ της φράσης, δηλ. δεν ακολουθεί πύση, και
- γ) δεν τονίζονται,

τότε πραγματοποιούνται όπως τα αντίστοιχά τους πρώτου βαθμού (τα κλειστά), δηλαδή στο κωταριώδ της φράσης και σε άνοιξη θέση ουδετεροποιείται η αντίθεση του βαθμού ανοίγματος στα ενδιάμεσα και κλειστά τελικά φωνήεντα σε όφελος των κλειστών:

/a/-/i/ → [-i]	/	δεν ακολουθεί πύση
/a/-/u/ → [-u]		
/a/-/y/ → [-y]		

πβ. 2.7.2.

Το φαινόμενο αυτό δεν είναι ευφωνικό, αλλά παρουσιάζει νομοτελεστική κανονικότητα.

Παραδείγματα:

1) α) /εβώρε πύλιε βι ρεβέρε πύλιε/
 [εβώρε πύλιε βι ρεβέρετι πύλιε]
 "λόγια πολλά και όψματα πολλά"

θ) /hi uno liχh la kuuilihho de liho/

[h] un liχh la kuuilihhi di liho]

"Έχεις ένα λεωφ στο μάλλινο σουδάκισο"

II) α) /puo ei gúko puhha, l dehete gng ditelna/

[puo : gúko puhha, l dehete gng ditelna]

"όπου να πάει η γριδ, της λέει μια γαιτόνισσα"

β) /o puh puhha tu teikrúko fihta/

[o puh puhha tu teikrúki fjhta]

"η γριδ έβαλε το κορίτσι στο τεικρόκι"

III) α) /gúhuio l landidzh, l huri gúhuio/

[gúhuio l landidzh, l huri gúhuio]

"ο γέρος τής αρρόστησε, της αδέσσε ο γέρος"

β) /se dúte gúh puhha/

[: dúte : gúh puhha]

"εργάζεσαι εκεί η γριδ"

3.4. Πραγματώσεις του συστήματος των υπάλαιτων δίωνων τελικών φωνηέντων στο εσωτερικό της φράσης

3.4.1. Το /u/ πραγματώνεται παντού και πάντα [u] (οι λέξεις μορφολογικού).

3.4.2. Το /-i/, όταν ανήκει σε προκλιτική λέξη και βρίσκεται πριν από τους αδύνατους τόπους της προσωπικής αντωνυμίας: p^oμου", te^oσου", l "του, της", i^oτον", πραγματώνεται ως πλήρες φωνήεν, π.χ.

Άσε ει l dzhúku/ - [tei ei l dzhúku] "ει να του/της πα"

3.4.3. Το /-u/, όταν ανήκει σε μονοσύλλαβη λέξη και η επόμενη λέξη αρχίζει από αόριστο, πραγματοποιείται ως πλήρες φωνήεν, π.χ.

/ου τίτι τίνα/ - [ου τίτι] τίνα "δεν ξέρεις καθό"

/να γίω κυ πήα τα/ - [να γίω κυ πήα τα] "θα ρθω με τη μητέρα σου"

3.4.4. Το /-u/ στην κανονική ομιλία δεν πραγματοποιείται ποτέ ως πλήρες φωνήεν. Πάντα στον ποιητικό λόγο, και όταν το απαιτεί το μέτρο, πραγματοποιείται ως πλήρες φωνήεν, πθ. στο τραγούδι:

/κίτι εί τε λη, δέθηα η, δέτιω εί με νόδω/

[κετ ε τί λη, δέθηα η, δέτιω εί με νόδω]

"αν επιθυμώσεις, παλιωάρι μου, να με δεις".

Σημειώσεις - παραπομπές κοφ. 3.

I. Η επίταξη του άρθρου είναι ένα από τα σημαντικότερα κοινά χαρακτηριστικά του βαλκανικού γλωσσικού συνασπισμού, πθ. Sandfeld (1930: 165).

4. ΕΦΩΣΗ - ΑΠΟΒΟΛΗ

4.0. Γενικά

Το ισογλωσσό με βάση το οποίο ο Γ. Κατσηδόπουλος (1992 : 342 κ.σ.) κώνει τη διάκριση των νεοελληνικών ιδιωμάτων σε βόρεια και νότια, αποτελεί το φαινόμενο που είναι γνωστό με τον όρο: κώφωση - αποβολή. Με τον όρο αυτό χαρακτηρίζεται η εξέλιξη των δτόνων *α,σ,ι,υ* της ελληνικής στα βόρεια νεοελληνικά ιδιώματα (ENEI). Τα *α* και *σ* "δυναστεύουν" σε *ι* και *υ* αντίστοιχα και τα *ι* και *υ* σε μεγάλο ποσοστό αποβλήθηκαν. Πολλοί έχουν γραφεί για το φαινόμενο αυτό και πολλές προσπάθειες έχουν γίνει για την κρυστάλλωση και το χρονικό εντοπισμό της αρχής του. Το φαινόμενο χωρίς σχετίστηκα¹ από την έρευνα με τα ΚΒ και με την παρουσία των ΚΒ στην Ήπειρο.

Η κώφωση-αποβολή χαρακτηρίζεται και την ΚΒ στο σύνολό της² και είναι ένα στοιχείο που αξίζει να αναζητηστού με το αντίστοιχο φαινόμενο στα ENEI³. Το φαινόμενο αυτό παρουσιάζεται με κάποιες διαφορές στην εμφάνισή του στα ENEI και στα ΚΒ. Στα ENEI η κώφωση-αποβολή λειτουργεί στα δτόνα *α,σ,ι,υ* σε όλες τις θέσεις⁴. Στα ΚΒΕ το φαινόμενο: α) λειτουργεί και στον κεντρικό δόνα των φωνηέντων (*α,σ,σ*)(πφ. 2.7.2.), β) λειτουργεί μόνο σε αρχική και κωτεριακή θέση⁵.

¹ Για τα τελικά φωνήεντα στο κωτεριακό της φράσης βλ. 3.3.

4.1. Κώφωση

Τα δεύτερου βαθμού ανοιγμάτων (ενδιάμεσα φωνήεντα /a/ και /o/ καθώς και το τρίτου βαθμού (ανοιχτά) φωνήεν /a/, όταν βρίσκονται στην αρχή ή το εσωτερικό της λέξης σε τονισμένη θέση και στη συνέχεια - για λόγους κλίσης ή παραγωγής - βριστούν σε άτονη, αλλάζουν ως εξής:

b → e	/	από τονισμένη
b → i		συλλαβή σε άτονη
b → u		

Το φαινόμενο της κώφωσης δεν μπορούμε να το παρακολουθήσουμε στην περίπτωση του /a/. Το φωνήεν αυτό δεν εμφανίζεται ποτέ σε τονισμένη εσωτερική θέση και στη συνέχεια (για λόγους κλίσης ή παραγωγής) σε άτονη, για να παρακολουθήσουμε την εξέλιξη. Επίσης δεν απαντά σε αρχική θέση (πρ. 2.7.2.). Για το /a/ δε λειτουργεί η κώφωση στην αρχή της λέξης (πρ. ελληνική μετανομή του /a /στη θέση αυτή (2.7.2.)).
Παραδείγματα: b → e

/akéto/ "αίδνω" - /aketebeu/ "αίδουμε" - /aketebeu/ "είπαινα"

/aketeði/ "είπασα" - /aketeðre/ "αίδσιμο"

/eakéto/ "ανέτηρος" - /eakatlíka/ "αναστηρά"

/lhrq/ "φάρδος" - /lhrdzísa/ "φάρδος"

/páta/ "χουφτα" - /pawtika/ "χουφτίτα"

/arhísa/ "κρύος" - /arwteðéka/ "κρυώνω"

b → i

/kírhu/ "ακόζω" - /kírðbeu/ "ακόζουμε" - /kírðbeu/ "έσκαζα" - /kírðði/

"έσκασα" - /kírðre/ "ακόζιμο, στενοχώρια" - /kírwaðísa/ "αχισμή"

/αὐτοῦ/ "αὐτοῦς" - /αὐτῶν/ "αὐτῶν"

/ἀέου/ "ἀεὸς" - /ἀεὶπιπέτου/ "ἀεραγίδα"

/γέου/ "σκουλήκη" - /γίγνιπέτου/ "σκουληκηισομμένος" - /γίγνιπέτου/
"σκουληκηιδέω"

/ἴου/ "ἴδιον" - /ἴσιπέτου/ "ἴσιδει"

ε → υ

/ῥῆου/ "κομποδέω" - /ῥωδέου/ "κομποδέουμι" - /ῥωδέου/ "κομποδέω"

/ῥωδέι/ "κομποδέω" - /ῥωδέτω/ "κομποδέωμι"

/αἴου/ "ἀδερφή" - /αὐτέρι/ "ἀδελφός"

/ἔβου/ "βρόση" - /βουτίου/ "βρουσοῖα"

/φῆου/ "δέσιος" - /φῆιτω/ "δέσισμα" - /φῆεκου/ "ἀειδέω"

/κῆιπέου/ "κῆσα" - /κῆιπέου/ "κῆσω"

/ἴῆου/ "ελαφρός" - /ἴῆουτέτω/ "ελαφρόω"

Ἔτσι το σύστημα των δίονων φαίνεται

α) στην αρχή της λέξης είναι:

(αφ. 2.7.2.)

β) στο εσωτερικό της λέξης:

(αφ. 2.7.2.)

Επομένως, δηλαδή, της λέξης οὐδενισκοῦνται, ἀλλὰ οἱ ἀντιθέσεις βεβαίως ἀνοήτως.

4.3. Αποβολή

Τα πρώτου βαθμού κλειστά φωνήεντα /i,ε,υ/ , όταν βρίσκονται στο εσωτερικό της λέξης σε τονισμένη θέση και στη συνέχεια - για λόγους κλίσης ή παραγωγής - βρεθούν σε άτονη θέση έχουν την τάση να αποβάλλονται. Διακρίνουμε δυο περιπτώσεις:

4.3.1. Τα πρωτογενή /i,ε,υ/

α) αποβάλλονται (ο τόνος πρέπει απαραίτητα να πέφτει στη διπλαγή από το κλειστό φωνήεν συλλαβής), π.χ.

/εε εϊίτυ/ - [ε:] εϊίτυ "ανεβαίνω"

/εε εϊίτυ/ - [εη εϊίτυη] "ανεβαίνουμε"

/εϊίτυε/ - [εϊίτυε] "ανέβασμα"

/υύκυ/ - [υύκυ] "στιγνώνω"

/υύκυ/ - [υύκυη] "στιγνώνουμε"

/υύκυε/ - [υύκυε] "στιγνώμα"

/ερίκυ/ - [ερίκυ] "πειθαίνω"

/ερίκυ/ - [ερίκυη] "πειθαίνουμε"

/ερίκυε/ - [ερίκυε] "πειθαγία"

β) διατηρούνται:

ι) όταν ο τόνος πέφτει δυο θέσεις μακριά από το κλειστό φωνήεν, π.χ.

/εέκυ/ - [εέκυ] "τρώ"

/εέκυ/ - [εέκυη] "τρώμε", αλιεία

/εεκυτίε/ - [εεκυτίε] "φαγωμόρα, φαγούρα"

ιι) όταν προκύπτει μη ανεπίτ. στο εσωτερικό της λέξης συμφωνιακό σύμπλεγμα (αυτό συμβαίνει στο 85% των περιπτώσεων που είχαμε υπόψη μας).

ιι) όταν με την αποβολή δημιουργείται σηματολογική σύγχυση, π.χ.

/ατῶδω/ - [ατῶδω] "γελῶ"

/ατῶδῶσθω/ - [ατῶδῶσθω] "γελᾷμε" και όχι */ατῶδῶσθω/ - [ατῶδῶσθω] γιατί το

/ατῶδῶσθω/ - [ατῶδῶσθω] "καίμε" από το /ἠτῶδω/ - [ἠτῶδω] "καίω".

ιγ) σε λίγες περιπτώσεις δε συμβαίνει τίποτα από τα παραπάνω κι όμως διατηρούνται (λως το φαινόμενο βρίσκεται σε εξέλιξη), π.χ.

/ατῦρω/ - [ατῦρῶ] "οχίζω", /ατῦρῶσθω/ - [ατῦρῶσθω] "οχίζουμε", ενώ

/ατῦκω/ - [ατῦκω] "ρίχνω", /ατῦκῶσθω/ - [ατῦκῶσθω] "ρίχνουμε".

4.2.2. Τα δευτερογενή /ε,σ,υ/, βήλ. αυτῆ που προέρχονται από κῆψωσ αρχικῶν /ε,σ,υ/ αντίστοιχα:

α) τις πιο πολλές φορές διατηρούνται, π.χ.

/αἰῆρω/ - [αἰῆρῶ] "ποιέζω", /αἰῆρῶσθω/ - [αἰῆρῶσθω] "ποιέζουμε"

/κῆτυ/ - [κῆτῦ] "χάνομαι", /κῆτιμι/ - [κῆτιμι] "χανόμεσθε"

/κῆκω/ - [κῆκῶ] "φθίω", /κῆκῶσθω/ - [κῆκῶσθω] "φθίνουμε"

Η διατήρηση αυτῆ ενισχύεται και για λόγους σηματολογικής σύγχυσης που θα δημιουργούσε η αποβολή, π.χ.

/αἰῆδω/ - [αἰῆδῶ] "ἔδω", /αἰῆδῶσθω/ - [αἰῆδῶσθω] "ἔδινουμε" και όχι
*/αἰῆδῶσθω/ - [αἰῆδῶσθω] που θα συνδέσκατε με τύπο του /ἠῆδω/ - [ἠῆδῶ] "καίω".

β) μερικές φορές αποβάλλονται (συχνῶς κῆψωσ εντοχο σῶμασ)

/αἰῆτω/ - [αἰῆτῶ] "ἔδω", /αἰῆτῶσθω/ - [αἰῆτῶσθω] "ἔδινουμε"

/κῆσθω/ - [κῆσθῶ] "ῥῆθω", /κῆσθῶσθω/ - [κῆσθῶσθω] "ῥῆθουμε"

/διῆρῆζω/ - [διῆρῆζῶ] "γῆδῶσ", /διῆρῆζῶσθω/ - [διῆρῆζῶσθω] "γῆδίνουμε"

Και στην περίπτωση αυτῆ λειτουργεῖ ἡ ἕδωσωση που ἐπισημάνθηκε στο 4.2.1. β)ι), π.χ.

/πῆζω/ - [πῆζῶ] "μουσκεύω", /πῆζῶσθω/ - [πῆζῶσθω] "μουσκεύουμε", ἀλλῆ

/μῆζιλῆτα/ - [μῆζιλῆτῶσ] "μαλακωσῆδ" (αἰετισμελῆτῆ ἐβῆ ἡ ἀνδριτυτῆ του συνο-
δῆτῆ φθόγγου /τ/).

γ) σε λίγες περιπτώσεις παρατηρείται διπλασιασμός και διατήρηση του

δευτερογενούς κλειστού και αποβολή του, π.χ.

/ne adθέου/ - [n] adθέου "καθίζω"

/ne adθυάκου/ - [nθ] adθυάκου "καθίζουμε" και

/ne adθέκου/ - [nθ] adθέκου "καθίζουμε"

/adθυάκτου/ - [adθυάκτου] "παιχνίδι" και

/adθέκου/ - [adθέκου] "παιχνίδι".

Η ύπαρξη τέτοιων διπλασιασμών και σε αυτή την περίπτωση ενισχύει την άποψη ότι βρίσκεται σε εξέλιξη το φαινόμενο της κήφωσης - αποβολής ως εξής:

a → u → θ

e → i → θ

o → u → θ

i → θ

u → θ

u → θ

Σημειώσεις - παραπομπές κωφ. 4.

1. Ανδριώτης Η. (1933:340-352), Βραυνίση Β. (1972:169-170),

Μπαρμινιώτης Γ. (1977:13-21)

2. Λαζάρου Α. (1976:213), Κατσώνης Η (1977:42-43)

3. Μια πρώτη προσέγγιση συνεξέτασης επιχειρείται στο: Βίλιος Ε. (1985:57-66)

4. Μια εκτενέστερη εξέταση του φαινομένου γίνεται στο: Μαργαρίτη-Ρόγκα Μ.

(1985:159-190)

5. ΜΕΤΑΦΩΝΙΑ

Το φαινόμενο της μεταφώνιας ορίζεται από τους Hartmann-Stork¹ ως "μια μεταβολή στους φωνηεντικούς ήχους (φωνήεντα) των λέξεων, που προκαλείται από γειτονικούς φθόγγους και συχνά έχει ως αποτέλεσμα μια σειρά αλλαγών στην ιστορική εξέλιξη μιας γλώσσας από ένα στάδιο στο επόμενο". Στα ΕΒ το φαινόμενο παρουσιάζεται με τη μορφή της υποχωρητικής μεταφώνιας, το φωνήεν της επόμενης συλλαβής επηρεάζει το φωνήεν της προηγούμενης².

Στα ΕΒΕ καθοριστικό ρόλο για τη μεταφωνιακή αλλαγή παίζει το φωνήεν της τελικής συλλαβής. Έτσι

1) Αν η τελική συλλαβή περιέχει ένα από τα τρία κλειστά φωνήεντα /i, u, u/, η άμεσα προηγούμενη συλλαβή τείνει να κωμάντζει ένα από τα τρία ενδιάμεσα /e, e, o/, δηλ.

a) e / ακολουθεί κλειστά φωνήεν, π.χ.

- i: / ακυιθότι / "φαχουλεόεις" / αθρι / "βράδια" / υθόλι / "παλιός"
- / αθότι / "κερνάς" / οθόσι / "αλδαληρός"
- u: / ριθόσι / "βαφίτζεις" / ρθόσι / "έθρια" / υθόσι / "κρσίνοι"
- / αιθόσι / "κοσμάδια αγρών"
- u: / ακυιθόσι / "φαχουλεόσι"
- / υθόλι / "παλιός"
- / αθόσι / "κερνάς" / αθόσι / "αίθερα" / οθόσι / "αλδαληρός"
- / ριθόσι / "βαφίτζεις"

ειδική περίπτωση (βλ. παρακάτω II)u)

- i: / ηθόσι / "στρογγυτός", / αθόσι / "γυναίκα", / ρθόσι / "μέλι"
- / οθόσι / "σπηλιάς"
- u: / ηυιθόσι / "αυλογιόσι (απρώστια)"

β) δ / ακολουθεί κλειστό φωνήεν, π.χ.

αι /εθεθεκου/"μιλάω"

/εθελεθεκου/"ζευγαίνω"

ιι /εθεθετι/"μιλάς"

/εθετρι/"γένια"/εθετι/"μεγάλοι"/εθετι/

/εθελεθεθετι/"ζευγαίνεις"/εθεκι/"ρόφια"/εθεκι/"κρόοι" "ζέτοιοι"

γ) ε / ακολουθεί κλειστό φωνήεν, π.χ.

αι /εθετου/"κοιμάμαι" /εθετου/"κόμπος" /εθετου/"ελαφρός"

/εθετου/"βγάζω" /εθετου/"κουβαλάω" /εθετου/"θήκαιος"

/εθετου/"κοντρούω" /εθετου/"κουτάς"

ιι /εθερι/"κοιμάσαι" /εθερι/"χαλάνεις" /εθερι/"ελαφροί"

/εθερι/"κοντρούεις" /εθερι/"αλλάς" /εθερι/"θήκαιοι"

/εθερι/"φονές" /εθερι/"κουτασί"

αι /εθετου/"βγάξεις" /εθετου/"κουβαλάς"

/εθετου/"κομπούνεις"

II) Στην περίπτωση που τη θέση των τριών κλειστών πάρει ένα ενδιάμεσο (/ε, ε"/), τότε το τονισμένο ενδιάμεσο της προηγούμενης συλλαβής (/ε, ε, ε /) γίνεται αντίστοιχα: /ε, ε, ε"/, εηλ.

α) ε / ακολουθεί ενδιάμεσο φωνήεν

αι /εεεεεε/"φαχουλεει" /εεεεε/"εφει" /εεεεε/"εαλι.δ.π"

/εεεεε/"εερεει" /εεεεε/"ερεεινη"

αι /εεεεεε/"φαχουλεει" /εεεεε/"εεεεε" /εεεεε/"εεεεε"

/εεεεε/"εερεει" /εεεεε/"εερεει"

/εεεεεε/"εεεεε" /εεεεεε/"εεεεε εεεεε"

* εκτός του /ε/

ειδική περίπτωση: όταν του ξ προηγείται καχύ ουριστικό ή ουρανικό σύμφωνο, τότε το ξ γίνεται ξ και όχι ζ , π.χ.

αι /καθήτε/ "ατρούγγα", /εβλήτε/ "γυναίκα", /ρήτε/ "μύλι"

αι /μειτέδωτε/ "ευλογία", /ερίξτε/ "σπηλιό"

β) ξ / ακολουθεί ενδιόμεσο φωνήεν, π.χ.

αι /εβλήτε/ "μυλιόει" /αθήτε/ "ρόδι" /έχτε/ "μυγάδος" /καθήτε/
/ημειδέδωτε/ "ζουσαίνει" /αθήτε/ "κρόκος" "τέτοιος"

αι /εβλήτε/ "μυλιόει" /ρήτε/ "γενειόδο"
/ημειδέδωτε/ "ζουσαίνει"

γ) $\eta\delta$ / ακολουθεί ενδιόμεσο φωνήεν, π.χ.

αι /ευήτε/ "κοιμάται" /ευήσο/ "κόμποι" /ευήλο/ "δέντρος"
/εκυήτε/ "εγείρει" /ευήτε/ "φωφή" /εκλήσο/ "κουτοίς"
/ευήτε/ "πυρραύει"

αι /ευήτε/ "κοιμηθεί" /ευήσο/ "κομπούσοι" /εκλήσο/ "ελαφριό"
/εκυήτε/ "εγείρει" /εκυήσο/ "εγείρει" /εκλήλο/ "δέντρο"
/ευήσο/ "παντοφύει" /εκυήλο/ "ελλάο" /εκλήσο/ "κουτοίς"
/εκυήσο/ "κουβαλλοί"

Σημειώσεις - παραπομπές κειμ. 5.

1. Hartmann - Stork (1976:254)

2. Κατσώνης Η. (1977:17)

6. ΠΡΟΒΛΕΨΗ

6.1. Γενικά

Στην προώδη χρεώνονται όλα εκείνα τα φαινόμενα της ομιλίας που δεν περιλαμβάνονται στο φωνηματικό πλαίσιο, τα λεγόμενα υπερφωνηματικά στοιχεία του λόγου (δυναμικός τονισμός, μουσικός - στιγμικός - κρηματικός τόνος, τονικός χρωματισμός, οροθετικά περιγράμματα, φαινόμενα μεταφθορίας, συλλαβή και ποτα), φαινόμενα που και στη φύση τους και στη λειτουργία τους είναι μεταξύ τους ανάμοια* το μόνο κοινό τους στοιχείο είναι ότι ξεφεύγουν από τη δευτερογενή άρθρωση (δεν ανήκουν στο πλαίσιο της φωνηματικής άρθρωσης) (βλ. Martinet (1976:90-91), Σατέτος (1971:16-18)).

6.2. Δυναμικός τονισμός

Κατά τον ορισμό του Martinet (1976:98) "δυναμικός τονισμός είναι η έμφαση που δίνεται σε μια συλλαβή, και σε μια μόνο, μέσα στα πλαίσια αυτού που σε ορισμένη γλώσσα αντιπροσωπεύει την τονική ενότητα"^I.

Η λειτουργία του δυναμικού τόνου δεν είναι διακριτική (όπως των μουσικών τόνων ή των φωνημάτων) αλλά κυρίως αντιπαρτακτική. Αυτό σημαίνει ότι ο δυναμικός τόνος "συμβάλλει στο να εξισομετώσει τη λέξη ή τη μονάδα που χαρακτηρίζεται σε σχέση με τις άλλες μονάδες του ίδιου τύπου που υπάρχουν μέσα στο ίδιο κείμενο" (Martinet (1976:101)). Η εξισομετώπιση αυτή στα ΕΚΕ, όπου η θέση του τόνου δεν είναι σταθερή και δεν είναι δυνατό να προβλεφθεί, δεν είναι τέλεια, γιατί και η λειτουργία του τόνου είναι εκεί κορυφαία (culminative), καθώς "χρησιμοποιεί

να δηλώσει την παρουσία μόλις στο εκφώνημα ορισμένων αρθρώσεων που θεωρούνται σημαντικές και διευκολύνει έτσι την ανάγνωση του εκφωνήματος* (Martinet (1976:101)).

Υπάρχουν στα ΕΣΣ περιπτώσεις που δυο σημαίνοντα διακρίνονται μεταξύ τους μόνο από τον τόνο: /β'f'le/ "βρίσκει" - /β'f'lh/ "βρήκε", πρόκειται για ένα ελάχιστο ζεύγος τα μέλη του οποίου διαφέρουν μόνο ως προς τον τόνο. Εκείνο όμως που έχει στην περίπτωση αυτή διακριτική αξία δεν είναι ο ίδιος ο τόνος, αλλά η θέση του μόλις στη λέξη (βλ. Martinet (1976: 101)).

Άλλη μια σημαντική λειτουργία του τόνου: η απουσία του επιτρέπει την αυτεπενοποίηση της αντίθεσης ως προς το βαθμό ανοίγματος στην αρχή ή το κωτερικό της λέξης όπως είδαμε στο 4.1. (βλ. ακόμα αντίστοιχη λειτουργία του δυναμικού τόνου στα νεοελληνικά: Mitrakou (1978:21)).

Ο τόνος στα ΕΒ είναι κινήσιος, αλλά περιορίζεται από το νόμο της τρισυλλαβίας, που σημαίνει ότι μπορεί να πέσει σε μια από τις τρεις τελωνιαίες συλλαβές της λέξης (όταν υπάρχουν τρεις και πάνω συλλαβές). Οι εγκλιτικές λέξεις (και κυρίως το άρθρο) αποτελούν μια τονική ενότητα με την προηγούμενη λέξη. Στις περιπτώσεις αυτές η εφαρμογή του νόμου της τρισυλλαβίας έχει διάφορες επιπτώσεις, όπως αυτές που επισημειώθηκαν στο 3.1.1.III).

Επί το παράδειγμα κλίσης μπορεί ο τόνος να αλλάξει θέση μόλις στη λέξη: /β'θ'ou/ "κλόθουμι" - /β'ιθ'ou/ "καθόμουτε", /β'ιθ'ou/ "κλόθουρα", /εθ'ou/ "αδερφή" - /ουθ'ou/ "αδερφός".

Στα ΕΒ, όπως και στις περισσότερες ειδήλου γλώσσες (βλ. Martinet (1976:90)), η τονική ενότητα είναι αυτή που συνήθως ονομάζουμε λέξη. Όταν η λέξη εκφέρεται μόνη της, η έξαρση με τον τονισμό πραγματοποιείται αόριστα.

/kãnele p/te/l/ "το σκυλί μου/σου/του/της"

/tãtura/to/so "ο πατέρας μου/σου/του/της"

/tãbusia/te/so "η γιαγιά μου/σου/του/της"

/fitãhriçi na,ve,le "τα παιδιά μας/σας/των"

δ) η αναφορική αντωνυμία tãe "σου", π.χ.

/pãlãrea tãe çine/ "η γυναίκα που έρχεται".

ε) η αδρίση αντωνυμία που χρησιμοποιεί και ως ποσοτικός δείκτης, π.χ.

/yru kãlu tãru/ "ένα καλό άλογο"

/yru kãro lãe/ "μία μαύρη γίδα"

/yru ãku çiku/ "ένα μικρό βελόδι"

στ) ο μονοσύλλαβος τόπος του τρίτου ενικού προσώπου ανεστία του βοηθητικού ρήματος /i/ "είναι", π.χ.

/nu i çine kãlã/ "δεν είναι καλό ελάφι".

ζ) οι προθέσεις: /ku/ "με", /le/ "σε", /tu/ "σε"², /ru/ "μόλιχα", /kãtu/ "προς", /ãe/ "από", /ãe le/ "από".

η) οι σύνθετοι: /çi/ "και", /kã/ "ότι, επειδή", /kãçi/ "αν", /ãi/ "να", /tãe/ "για να".

θ) τα μόρια: /ãe/ "ας" (προτροπικός), /ãe/ "εί" (συγκριτικός), /kã/ "σαν" (συγκριτικός), /ve/ "θα", /kãti/ "από" (διασυνμητικός), /tãe- που χρησιμοποιείται για το σχηματισμό ανθρωπωνυμίων, π.χ.

/tãe-çi/ "γιόργινα"

/tãe-çi/ "μήτρανα".

Σημειώσεις παραπομπές κωφ. 6.

1. πβ. και τον ορισμό του Εκτάτου Μ. (1971:17): ονομαστικός τόπος η μεγαλύτερη κλίση του εκπεσμένου αέρα και η ένταση της δόνησης, που συντελούν στη διάκριση μιας συλλαβής από άλλες (δυνους).

2. Για τη διαφορά le και tu βλ. Ντίνος Κ. (1980:308-310).

7. ΟΡΟΘΕΣΙΑ

7.0. Γενικά

Εδώ γλώσσα, πέρα από τις φωνολογικές μονάδες με διακριτική λειτουργία, διαθίχεται κάποια σημάδια με τα οποία δηλώνει τα όρια λέξης ή τονικής ενότητας: τα οροθετικά σημάδια. Όταν ένα φώνημα, ένα αλλόφωνο, ένα συμφωνιακό σύμπλεγμα ή ένα προσωδιακό χαρακτηριστικό εμφανίζεται αποκλειστικά στην αρχή ή το τέλος της λέξης ή του μονήματος, λέμε ότι πρόκειται για θετικό οροθετικό σημάδι. Όταν εμφανίζεται μόνο στο εσωτερικό λέξης ή μονήματος, πρόκειται για αρνητικό οροθετικό σημάδι¹. Το ΕΞΕ διαθίχεται και θετικό και αρνητικό οροθετικό σημάδια.

7.1. Θετικά οροθετικά σημάδια

7.1.1. Συμφωνιακές ακολουθίες

Σε προηγούμενα κεφάλαια (3.1.3. και 3.2.1.2.) μιλήσαμε για συμφωνιακές ακολουθίες που δημιουργούνται κατά τη συμφορορά. Άλλες από αυτές εμφανίζονται και στα πλαίσια της λέξης, άλλες όμως εμφανίζονται αποκλειστικά στα όρια λέξεων. Αν μια συμφωνιακή ακολουθία δεν απαντά στα πλαίσια της λέξης, αποτελεί οροθετικό σημάδι.

7.1.1.1. Διευφροντικές ακολουθίες

Αποτελούνται από:

1. δυο όμοια σύμφωνα, π.χ.

/άάω κυ φαρίνα/ - [áákoφαρίνα] "σανκί με αλάρι"

/ββήλιλο/ - [ββήλιο] "ο μπακάλης"

2. κλεισιό συριστικό, κλεισιό παχιά συριστικό, /z/ + ένηχο

/ββήζιλο/ - [ββήζιο] "ο μπατζιός"

/συ αθήντζα (υ)να θιάμα/ - [suaθηντζαθθιάμα] "δεν αντιχτείς λίγο"

3. άηχο + ηχηρό

/τύτυ τύνα/ - [τύτύτύνα] "δίο καλά"

/κέρυ δε ζίζα/ - [κέρυζίζα] "χοντροκεφάλος (μυτ.)"

4. ηχηρό + άηχο

/θθάω κυ σβί/ - [θθάσκυθθί] "κθίσις με μας"

/λίλιμ κέκέρλιλο/ - [λίλιμκέκέρλιλο] "χάω το τσουβαλάκι"

5. κλεισιό συριστικό, κλεισιό παχιά συριστικό, /d, z, θ/ + φρακτικό

/φράττω δε ύνα πάικα/ - [φράττωζύνα πάικα] "αδέρφια από μια μάνα"

/βίβιντζα δε κέου/ - [βίβιντζαζέβιν] "βέντια από σίδερο"

6. φρακτικό + ηχηρό παχιά συριστικό

/βου πάω αβουαίτάτε/ - [βουαβουαίτάτε] "ένα σανκί και μισό"

/βίτιν τίβου/ - [βίτιντίβου] "άλλη καλαμύτσα"

7. φρακτικό της ύβιας τίβις (αυτός κέ)

/φύγω κυ τίνα/ - [φύγκυτίνα] "φεύγω με σένα"

/βίτιν δε σβί/ - [βίτινσβί] "άλλος από μας"

8. /r/ + χειλιόκό

/βου φβου/ - [υαφβου] "ένα βέντρο"

/ντάωυ βύου φιτβέου/ - [ντάουβέου φιτβέου] "κάποιο καλά παιδί"

9. /n/ + άηχο κλειστό

/nu tšinu baxótu/ - [yntšínu baxótu] "ένος νέος άντρας"

/nu karvaxótu/ - [ykarvaxótu] "ένος αγωγιάτης"

7.1.1.2. Τρισυμφωνικές ακολουθίες

1. κλειστό (εκτός /p/) + κλειστό + άηχο

/kštu pšakutš/ - [kštrpšakutš] "άλλη πινακωτή"

/nu pšku bšakšutš/ - [yšpškštršakšutš] "ένος μικρός βάντραχος"

2. κλειστό (εκτός /p/) + τριβόμενο (εκτός /t, s/) + άηχο

/kštu štršnuš karvštrš/ - [kšštrštršnkšvštrš] "θγίζω το όρνθο έξω"

/kštu vštrštu šnu/ - [kšštrštršvštrš] "άδοσ αγασητός άνθρμος:"

3. κλειστό (εκτός /p/) + τριβόμενο (εκτός /t, s/)+φρακτικό (εκτός/s, γ, t/)

/štu špšrtu/ - [ššpšrtu] "σίρτο βρεγμένο"

/kštu vššlj/ - [kšštrvššlj] "άδεις έφυγα"

4. κλειστό (εκτός /p/) + κλειστό + φρακτικό (εκτός s, γ, t)

/kštu pšitš/ - [kšštrpšitš] "άδοσ ποτό"

/kštu tršška/- [kššštršška] "πίνω το τουφεκι"

5. τριβόμενο, άηχο+τριβόμενο(εκτός/t, s/)+φρακτικό (εκτός s, γ, t)

/štu štrštrštrš/ - [ššštrštrštrš] "άνθρμος αμιλητικός"

/nu šnu štrššš/ - [nšššštršššš] "δεν έχω κλάση"

6. τριβόμενο, άηχο + τριβόμενο (εκτός /t, s/) + άηχο

/štu vštrštu/ - [ššštrštrš] "άνθρμος αγασητός"

/nu vššššš/ - [yšššššššššš] "ένος γλεντζέος"

7. τριβόμενο, άηχο + κλειστό + φρακτικό (εκτός s, γ, t)

/nu šnu tršška/ - [nšššštrššška] "δεν έχω τουφεκι"

/nu pšitš/ - [yššpššitšš] "ένα ποτό"

7.1.1.5. Ακολουθίες συμφώνων περισσότερο από τρία
 /εύλιτο ειλόνου/ - [εβλιτόριέσων] "πολύ ειλόνι"
 /ζαλαθεκού τιήρεα/- [ζαλαθεκούτιήρέα] "ζαλαθέω το αγρόσι"

7.1.2. Φωνηεντικές ακολουθίες

Για τις φωνηεντικές ακολουθίες που δημιουργούνται μετά τη
 συμπαρομοσή βλ. 3.2.2.5.

7.1.2.1. Διφωνηεντικές ακολουθίες

1. Υπάρχει όριο λέξης μετά από τους διφθόγγους:

/εί,εί,βί,βί,ίβ,βί,βυ,βυ,θυ,θυ,ου/ι

/ερί υήρι/ - [ερί,υήρι] "ακόλι δούρουσι"

/υσιί εθτι/- [υσι,ι,εθτι] "δουγα χέσι"

/υήσω δε εύλιτω ήρι/ - [υήσω δι εύλιτω ήρι] "χάρος για πολλά χρόνια"

2. Υπάρχει όριο λέξης ανάμεσα στα: αα,αα,αα,αα,αα,αα,αα,αα,αα,αα,
 αα:

/ριήτα ενιή/ - [ριήτα εν,ιή] "το κορίτσι είχε"

/ήλιε ήαταου/ - [ήλιε,ήαταου] "άλλη φέτος"

/α υήτα ειλόνου/ - [α υήτω ειλόνου] "τη βίβλις των άλλων"

7.1.2.2. Τριφωνηεντινίδες ακολουθίες

Υπάρχει όριο λέξης μετά από : φωνήεν + δυο ημίφωνα

/atɛtɛtɛtɛtɛ nɔu/ - [atɛtɛtɛtɛ nɔu] "κατανοήσιμος εργαλείος"

/lɛtɛtɛtɛtɛ tɛu/ - [lɛtɛtɛtɛ tɛu] "κακός άνθρωπος"

7.1.2.3. Φωνηεντινίδες ακολουθίες πέντε από πέντε φωνήεντα

/vɛtɛtɛtɛtɛtɛtɛ/ - [vɛtɛtɛtɛtɛtɛtɛ] "ήλια προχθές"

/ɛuɛtɛtɛtɛtɛtɛtɛ/ - [ɛuɛtɛtɛtɛtɛtɛtɛ] "μία πλαγιά εδά"

7.1.3. Προσωπικιά οροθετικιά σημαδία

Σε ορισμένες περιπτώσεις (λίγες γιατί η θέση του τόνου δεν είναι καθορισμένη²) ο τόνος μπορεί να δηλώσει την παρουσία ορίων λέξης:

1. Υπάρχει όριο λέξης ανάμεσα σε δυο γειτονικά τονιζόμενα φωνήεντα, π.χ.

/ɛtɛtɛtɛtɛ/ - [ɛtɛtɛtɛtɛ] "εδώ περπατάει"

2. Σόμωνα με το νόμο της τρισυλλαβίας (πβ. 6.2.), υπάρχει τέλος λέξης το πολύ δυο συλλαβές μετά από τονισμένη συλλαβή:

/ɛuɛtɛtɛtɛtɛtɛtɛtɛtɛtɛ/ - [ɛuɛtɛtɛtɛtɛtɛtɛtɛtɛtɛtɛ] "ένα κωδικό τριαντάφυλλο".

7.2. Δφνητικὴ ὀροθετικὴ σημάδεια

Δεν μπορεῖ νὰ υπάρξει ὄριο λέξεως:

1. πρὶν ἀπὸ τὰ φωνήεντα /a,ɔ/ πβ. 2.7.2

2. πρὶν ἢ μετὰ ἀπὸ τοὺς διφθηνγεντικούς συνθέσασμοὺς /iɪ/ = [jɪ], /uɔ/ = [wɔ], /uɔ/ = [wɔ], /ɔu/ = [wɔ], /iɪ/ = [iɪ] πβ. Γενικὴ γιὰ τοὺς διφθηνγεντικούς συνθέσασμοὺς 2.9.1,3.

Σημειώσεις - παραπομπές κλπ. 7.

1. Martinet (1976:105-106)

2. Martinet (1976:105-106)

8. Η ΣΥΛΛΑΒΗ

8.1. Γενικά

Αντικείμενο στο φώνημα (που είναι η ελάχιστη μονάδα της δεύτερης φθόγγωσης με διακριτική και μόνο αξία) και στο μόρφωμα (την ελάχιστη μονάδα της πρώτης φθόγγωσης που είναι φορέας σημασίας) υπάρχει η συλλαβή που δεν είναι ούτε διακριτική ούτε σημασιολογική μονάδα. Η συλλαβή είναι το πιο συζητημένο τμηματικό στοιχείο του λόγου. Αν και άλλοι δέχονται την ύπαρξη και τη σπουδαιότητά της¹ και αναφορές σ' αυτήν δεν λείπουν από καμιά γλωσσική ανάλυση, τα κριτήρια που σχετίζονται με τον ορισμό της συλλαβής, με τον καθορισμό των ορίων των διαδοχικών συλλαβών καθώς και με το αν είναι απαραίτητο να θεωρηθεί μια ξεχωριστή μονάδα, δεν έχουν βρει απαντήσεις γενικά αποδεκτές από τους διάφορους γλωσσολόγους (πθ. Hyman (1975:188))². Έτσι μπορεί κανείς στη Βιβλιογραφία να βρει ορισμούς της συλλαβής είτε καθαρά φυσικούς-μηχανικούς, είτε φωνητικούς (από την άποψη της αφρωτικής φωνητικής), είτε φωνολογικούς³. Οι περισσότεροι πάνω ως γλωσσολόγοι τείνουν να δεχτούν τη συλλαβή ως μια φωνολογική μονάδα που αποτελείται από ένα φώνημα ή μια ακολουθία φωνημάτων και που χαρακτηρίζεται με από άλλα στοιχεία όπως είναι η ποσότητα και ο τόνος, που στις γλώσσες με δυναμικό τονισμό (όπως ΚΒ,βλ. 2.2.) έχει αντιπροσωπευτική λειτουργία, δηλ. εξάγει μια από όλες τις συλλαβές της λέξης. Έτσι οι λέξεις ή και μεγαλύτερες κωφότητες μπορούν να χωριστούν σε συλλαβές με βάση κριτήρια φωνολογικά (phonotactic or sequential, Hyman (1975:188)) και περιορισμούς που βάζει η ίδια η γλώσσα και που σχετίζονται με την κατανομή των φωνημάτων. Υπάρχει δηλ. στενή σχέση

ανάμεσα στη δομή της λέξης και τη δομή της συλλαβής. Με άλλα λόγια από την άποψη της ακολουθίας των φωνημάτων ισχύουν οι ίδιοι περιορισμοί για την αρχή και το τέλος της συλλαβής που ισχύουν για την αρχή και το τέλος της λέξης⁴. Παρόμοια έχουν γίνει προσεκτικές να βρεθούν καθολικά κριτήρια για τον καθορισμό της δομής της συλλαβής όλων των γλωσσών του κόσμου⁵.

8.2. Η συλλαβή στο ιδίωμα

8.2.1. Γενικά

Στα ΚΕΕ μόνο τα φωνήεντα (με εξαίρεση τις ημιφωνικές πραγματώσεις των /a, i, u/ (πθ. 2.4.3., 5., 7.) αποτελούν πυρήνια συλλαβής⁶, μδ-να τους ή κλεισιωμένα από σύμφωνα. Όπως έχουμε ήδη διαπιστώσει (2.8. και 2.9.) η συνδυαστική ικανότητα των φωνημάτων είναι μεγάλη. Για το λόγο αυτό ανάμεσα σε δυο φωνήεντα (που θα είναι σίγουρα οι πυρήνεις δυο συλλαβών) μπορούμε να βρούμε ένα ή περισσότερα ημίφωνα ή σύμφωνα. Τότε περιβιάς δημιουργείται το πρόβλημα: αυτά τα ημίφωνα ή τα σύμφωνα θα ανήκουν στην πρώτη συλλαβή ή στη δεύτερη, ή μήπως κάποιου ανάμεσά τους θα πρέπει να τοποθετήσουμε ένα όριο συλλαβής; και με ποια κριτήρια θα γίνει αυτό;

Το πιο συντηρημένο σχήμα συλλαβής στα ΚΕ, όπως είδαμε και σε όλες τις γλώσσες του κόσμου καθώς έδειξε ο H. Jakobson⁷ είναι αυτό που προκύπτει από την κανονική εναλλαγή συμφώνων και φωνηέντων: CV... Αν όμως ανάμεσα σε δυο φωνήεντα δεν παρεμβάλλεται ένα σύμφωνο, αλλά ένας δισημφωνικός ή τρισημφωνικός συνδυασμός, παρουσιάζεται το πρόβλημα του καθορισμού των ορίων των δυο συλλαβών. Στην περίπτωση

αυτή θα επικρατούσε, όπως προαναφέραμε (8.1.) τη δομή της αρχής και του τέλους της λέξης. Οι ΚΕ λέξεις όπως ξέρουμε (2.7., 2.8.1.1., 2.8.2.1.) αρχίζουν από ένα, δυο ή τρία σύμφωνα, τελειώνουν όμως μόνο σε φωνήεν ή φωνηεντικό συνδυασμό (2.9.) (πθ. περιθωριακές εξαιρέσεις όπως /ae/). Από τα παραπάνω προκύπτει ότι όλες οι συλλαβές στα ΚΕ πρέπει να είναι ανοιχτές. Κλειστή συλλαβή προκύπτει μόνο μετά από διδασαση ενός διουμφωνικού ή τρισυμφωνικού συνδυασμού, αν αυτός δεν απαντά σε αρχική θέση και επομένως δεν μπορεί να αρχίζει από αυτόν ΚΕ λέξη. Η δημιουργία, με τον τρόπο αυτό κλειστής συλλαβής είναι μια "αουδέκεια" καθώς όλες οι συλλαβές πρέπει να είναι ανοιχτές. Η δημιουργία ενός "μη κανονικού" τέλους συλλαβής είναι παράλληλη αυτή προτιμότερη από τη δημιουργία μιας "μη κανονικής" αρχής, γιατί οι περισσότερες γλώσσες επιτρέπουν μη κανονικούς συμφωνικούς συνδυασμούς στο τέλος παρά στην αρχή της συλλαβής, όπως έδειξε ο Ρολίτσον (1970:51) προσπαθώντας να προσδιορίσει τις καθολικές αρχές για τον καθορισμό της δομής της συλλαβής.

Πέρα πολύ επιβιβούν στο ίδιομα οι φωνηεντικές ακολουθίες και μάλιστα σε όλες τις δυνατές θέσεις (πθ. 2.9.). Η μεγάλη συνδυαστική ικανότητα των φωνηέντων επιτυγχάνεται με τη χρήση των ημιφώνων για τη θεραπεία της εσωτερικής χωσμότητας. Οι φωνηεντικοί αυτοί συνδυασμοί δισπώνται σε τόσες συλλαβές όσα και τα πλήρη φωνήεντα που περιέχουν. Όσο αφορά το ημιφωνικό στοιχείο το οποίο παρεμβάλλεται ανάμεσα σε δυο διαδοχικά πλήρη φωνήεντα, αυτό ανήκει στο δεύτερο φωνήεν και όχι στο πρώτο. Αυτό επιβάλλεται από την ίδια τη δομή των φωνηεντικών συνδυασμών καθώς οι καθόριστοι διφθόγγοι δεν επιβιβούν παρά ελάχιστα σε εσωτερική θέση (2.9.1.).

8.2.2. Σχήματα συλλαβών

Παραθέτουμε στη συνέχεια τα σχήματα συλλαβών που εμφανίζονται το ίδιομα σε όλες τις δυνατές θέσεις καθώς και σε μονοσύλλαβες λέξεις. Για τον εντοπισμό των σχημάτων των συλλαβών πήραμε υπόψη μας τη φωνητική πραγμάτωση των λέξεων. Παραθέτουμε χωριστά τα σχήματα συλλαβών των μονοσύλλαβων λέξεων, επειδή δεν μπορούν να θεωρηθούν ούτε αρχικές, ούτε τελικές και επειδή επιδίδουν πολύ στα ΚΕΕ οι μονοσύλλαβες (φωνητικά) λέξεις (Όπου Η: ημιφωνική πραγμάτωση κλειστού φωνήεντος, π.χ. 2.4.3., 2.4.5., 2.4.7.).

	μονοσύλλαβες	αρχικές	εσωτερικές	τελικές
*	/l/	/h-tu-te/	/a-u-ata/	/a-tal-a/
	"είναι"	"αίμας"	"ίσιος"	"αυτοδ(εξίρ)"
Θ	/bu/	/hi-ae/		
	"αυγό"	"δίντε"		
ΗΘ	/ib/	/ih-ae/	/a-ih-ae/	/tih-ua/
	"εγώ"	"φορδία"	"έλεγχος"	"χίθι"
ΣΘ	/ka/	/rh-ae/	/ar-eh-ka/	/a-eh-ae/
	"αυ"	"αριδία"	"αλωνάρι"	"στο σέλι"
ΘΣ	/aa/ "ας"			
ΘΣΗ	/hhi/			
	"βγαίνεις"			
	/hata/			
	"κατοίκια"			
	/hau/			
	"κατοίκι"			

	μονοσύλλαβες	αρχικοί	εσωτερικοί	τελικοί
HΘΕ		/iħe-na/	/a-uħe-taɾi/	
		"χτιμόνας"	"εροχίς"	
		/uħe-taɾu/		
		"ορσανός"		
ΙΘΘ	/uħi/	/uħi-ka/		/vi-taħi/
	"ρόβια"	"ουτίρα"		"δμάβα"
	/iħu/			/uħ-duɾu/
	"κίδυα"			"χίρος"
ΙΘΕ		/auɪ-tħħ-dza/	/a-ɾaɾ-əbəkɪ/	
		"κυλογιά"	"τίχυνό"	
		/uħe-na/		
		"αράς"		
ΙΘΘ		/taħ-ʔa/	/a-tħħ-ɾi-na/	/pa-γħ-lia/
		"φύχρα"	"τοπαί"	"αιγά"
		/puħ-ka/	/a-tuħ-miɾu/	
		"βίχτυ"	"ασταλίνα"	
ΙΘΦ		/ɾiħ-tə/	/a-aku-kħħtu/	/u-ɾia-kħħ/
		"κίηρωή"	"αόλια,φιδσίμο"	"αυί"
ΘΕΘ	/ɾpħi/			
	"ότομα"			
	/ħiɾaɾ/			
	"ήλλοι"			
	/ħaɾɾu/			
	"αριτόρι"			

	μονοσύλλαβες	αρχικοί	εσωτερικοί	τελικός
ΣΦΗΗ	/l̥hiu/			
	"μαύρος"			
ΣΦΗΗ	/r̥hi/			/a-d̥hi/
	"καλοδουα"			"ποιρζεις"
	/k̥h̥tu/			/a-k̥h̥tu/
	"εθφτεις"			"πιδνας"
	/k̥h̥u/			/ri-t̥h̥tu/
	"τυρ"			"ραφτίζω"
ΣΦΙΣ		/r̥h̥i-t̥-l̥a/		
		"ζολδχτενο"		
ΣΗΗΗ	/b̥h̥i/			
	"πινεις"			
	/b̥h̥u/			
	"πινω"			
ΣΗΦΣ		/r̥h̥i-t̥-k̥a/		
		"φφρη"		
		/r̥u̯h̥-t̥-t̥i-k̥a/		
		"φαλλτσι"		
ΣΣΗΗ	/u̯h̥i/			/u̯h̥-t̥h̥i/
	"δφυγα"			"ποδληρα"
	/u̯h̥i/			
	"ερχδσων"			

	μονοσύλλαβες	αρχικές	εσωτερικές	τελικές
ΣΣΘΕ		/pθn-dθ/	/a-αpθt-θθ/	
		"ζθθ"	"ιpθμαγθ"	
		/θqυl-dθθku/	/a-τυθt-θθ/	
		"ζουταίνθ"	"αpθpνα"	
ΣΣΘΘ	/θqυθ/	/θσθlθqθ/	/pθl-θθlθ-θθ/	
	"πpθc τα εθθ"	"ολθθλθpθ"	"πασαθlθ"	
		/θqυθ-tlθku/	/θl-pθlθ-θθ/	
		"σθθpθ"	"κασθθpουθ"	
			/θl-θkuθ-pιθu/	
			"ζουκασθlθ"	
ΣΣΘΘ	/θqυl/	/θθlθ-θθ/	/a-στθ-θθku/	/ll-θqθθ/
	"ελθpα"	"μουλθpι"	"αποθθlθ"	"κουθθlι"
		/θθlθ-θθ/	/θθ-θθlθ-θθ/	/θθ-θθlθ/
		"γυθαίνθ"	"καλυμθθθlθ"	"κθθu"
ΣΘΘΘ	/θθlθtθl/			
	"ακθpυlοι"			
	/θθlθu/			
	"τουλοθθθθ μθλλlοθ"			
ΘΘΘΘ	/θθθlθu/			/θθ-θl-θθ-θlθl
	"θθθουθ"			"καθθουθθθ"
ΘΘΘΘ	/pθθθlθl/			/θ-θθουθθl/
	"pθθουθlθ"			"αθγασθlθlθlθ"
	/pθlθθθl/			/θ-θουθθθu/
	"ουpουγθθθουθ"			"αθμepα"
	/pθθθu/			/θθ-θθlθku/
	"αpθθθθ"			"αουλοθθθουθθ"

	μονοσύλλαβος	αρχικός	συνθετικός	τελικός
ΣΗΘΗ				/ρου-φιου-αίητα/ "αρολαβαίνετε" /τῆε-αίηρου/ "φοδρους"
ΣΙΘΗ	/σιθίω/ "ελαγίδ"			
ΣΙΘΗ	/τιθήσι/ "πεινός" /τιθήτω/ "αδέρφια" /υλῆρου/ "πυτιδ"			/α-κῶ-σβασι/ "αγορῶξεις" /α-φιῆστω/ "φυλλῶδες" /σι-τιθήω/ "αέλιω"
ΣΗΘΗ			/α-γῆσῶ-γίω/ "αέλιοντι"	
ΣΗΘΗ		/ετιθή-ρω/ "αείρα" /σῆτιθή-ρω/ "ασσινύζει"	/α-κτιθή-ω/ "περιθωριασθ"	
ΣΣΘΗ	/σθίω/ "κοίταξα"			
ΣΣΘΗ	/σθίω/ "αρος να σκῆ"	/σθυθ-ρω/ "σθρουν" /θῆλῆθ-ρῆω/ "κουτσάινω"	/α-ετιθή-ω/ "σπυρῆα" /θῆ-σθυθ-ρω/ "ζεσθρουν"	

	μονοσύλλαβες	αρχικές	σωτερικές	τελικές
ΕΘΘΕΙΗ	/hrθθt:/			/a-θrθθdɔ:/
	"χελιδνας"			"χελιδνος"
	/θrθftɔu/			/θi-τθrθdɔu/
	"κουθθες"			"κουθθες"
	/θiθθgu/			/a-krθθku/
	"κλιθω"			"μεγαλιθω"
ΕΘΘΕΙΗ	/rθiθtu/			
	"κιδιο"			
ΕΘΘΕΙΗ	/θθiθpi/			/diθ-θθθθki/
	"γαθθτοι"			"ξθθθθθεις"
	/θθθθiθdɔu/			/di-θθθθiθdɔu/
	"κλιθθεις"			"αυθθθθεις"
	/θθθθθgu/			/i-θθθθθgu/
	"αυθθθθω"			"μθθθθθουθθ"
ΕΘΘΕΙΗ				/a-krθθθθku/
				"θθθθθθθθθθ"
ΕΘΘΕΙΗ	/θrθrθdɔ:/			/di-θrθrθndɔ:/
	"θθθθθθεις"			"ξθθθθθθθθθ"
	/θrθrθθdɔu/			/di-θrθrθθgu/
	"θθθθθθ"			"ξθθθθθθθ"
	/θθθθθθku/			
	"θθθθθθ"			
ΕΘΘΕΙΗ				/u-θθθθθθgu/
				"θθθθθθ"
				/u-θθθθθθθdɔu/
				"θθθθθθθθθθ"

Σημειώσεις-παραπομπές κειμ. θ.

1. κβ. Bollinger - Seare (1981:29-30)
2. Για την ιστορία της συζήτησης γύρω από τη συλλαβή βλ. Allen (1973²) και Fulgram (1970³).
3. Hartmann - Stark (1976:227), Σειτότος (1971:18)
4. Για άλλα κριτήρια εκτός από τα παραπάνω βλ. Σειτότος (1974:23)
5. κβ. Fulgram (1970³) και Hooper (1972:523-540)
6. Για τα μέρη της φωνολογικής συλλαβής βλ. Bollinger - Seare (1981: 29), Hartmann - Stark (1976:228), Hyman (1975:188).
7. κβ. Hyman (1975:18) και Kalsberg (1963:129)

9. ΜΟΡΦΟΛΟΓΟΛΟΓΙΚΕΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ

Στο πρώτο συνέδριο Σλαβολογίας (Πράγα 1929) ο μέγας γλωσσολόγος Ν.Σ. Τρυβετκόγ Ι, πρότεινε τον όρο μορφολογία (μορφολογολογία ή απλολογικά μορφολογία) που θα αποτελούσε ιδιαίτερο τμήμα της γλωσσικής ανάλυσης, θα ήταν διαφορετική και από τη φωνολογία (που μελετάει το σύστημα των φωνημάτων) και από τη μορφολογία (που μελετάει το σύστημα των μορφημάτων) και θα ασχολούνταν με τη "χρησιμοποίηση φωνολογικών διακρίσεων για σκοπούς μορφολογικούς". Ο μβλλον ποσής αυτός ορισμός διευκρινίζεται στη συνέχεια² με την παράθεση ενός παραδείγματος από τα ρωσικά. Αντίστοιχο παράδειγμα θα προσπαθήσουμε να δώσουμε από τα ΕΣΣ.

Στα σημειώνοντα /kibv/ "κόπος" και /kiz/ "κόποι" τα kib- και kiz- αντιστοιχούν στο ίδιο μέρος το οποίο υπάρχει στη συνείδηση του ομιλητή της γλώσσας ως kib/g, όπου τα v/g είναι η σύνθετη έννοια μορφωμάτων² που περιλαμβάνει δυο ή περισσότερα φωνήματα που μπορούν να εναλλάσσονται στα αλλομάρφα του ίδιου μορφήματος. Πρέπει εδώ να τονίσουμε ότι πρόκειται για εναλλαγές φωνημάτων και όχι αλλοφώνων, καθώς τα v και g είναι φωνήματα όπως προκύπτει από το ελάχιστο ζεύγος /kibku/ "ρωτάω" - /kikku/ "αλόκληρος, διαορθώνω". Δεν είναι ούτε το φωνητικό περιβάλλον ([j]) που αλλάζει το v του kibv σε g στο kiz, καθώς το v διατηρείται στο ίδιο φωνητικό περιβάλλον στη λέξη /kibikku/ "απορβύω αυγό". Τέλος δεν πρέπει να συγχέεται το φαινόμενο με αυτό που αργότερα (1936)³ ονομάστηκε ουδετεροποίηση (neutralization).

Με ανάλογα προβλήματα ασχολείται ο αμερικανός γλωσσολόγος L. Bloomfield⁴ χωρίς να αναφέρει τον όρο μορφοφωνολογία. Λίγα χρόνια αργότερα (1939) ο Bloomfield στην εργασία του που περιλαμβάνεται στο 'Etudes phonologiques néo-sciées à la memoire de N.S. Troubetzkoy' χρησιμοποιεί τον όρο Πορροφονεμικά προσπαθώντας να αποδώσει τον όρο που είχε χρησιμοποιήσει δέκα χρόνια πριν ο Troubetzkoy. Από τότε ο όρος αυτός καθιερώθηκε στην αγγλόφωνη βιβλιογραφία.

Στο άρθρο του 1929 ο Troubetzkoy διατυπώνει την άποψη ότι η μορφοφωνολογία θα φέρει πιο κοντά τη φωνολογία και τη μορφολογία. Αυτή η δήλωση αποτελεί ίσως το προμήνυμα της σύγχυσης που κερδίζεται να ακολουθήσει σχετικά με το αμριβές περιεχόμενο και το αντικείμενο της μορφοφωνολογίας. Πράγματι, όταν το 1934 ο Troubetzkoy⁵ πραγματοποιήθηκε το μορφοφωνολογικό σέστημα της ρωσικής, δημιουργήθηκε μεγάλη σύγχυση όσο αφορά τα όρια της μορφοφωνολογίας καθώς σχηματίστηκε η εντύπωση ότι φαινόμενα ουβετροποίησης μπορούσαν να αποτελούν αντικείμενό της. Η σύγχυση ενισχύθηκε από την έλλειψη του πρώτου, καθαρά φωνολογικού μέρους αυτής της εργασίας που κερδίζεται να γράψει ο H. Jakobson και το οποίο ποτέ δεν είδε το φως της δημοσιότητας. Όλη αυτή η κατάσταση είχε ως αποτέλεσμα οι σκεπές της Γλωσσολογικής Σχολής της Πράγας να μην ασχοληθούν ιδιαίτερα με τη μορφοφωνολογία ως ξεχωριστό στάδιο στη γλωσσική ανάλυση.

Κριτικά απέναντι και στους δυο (Troubetzkoy - Bloomfield) στέκεται ο A. Martinet⁶ υποστηρίζοντας ότι, καθώς είναι μεγάλη η σύγχυση που δημιουργείται όσο αφορά τα όρια της μορφοφωνολογίας και προδίδεται η γλωσσική πραγματικότητα αν θεωρηθεί το μορφοφώνημα άσχετο με

τις φωνητικές πραγματώσεις (δίοση του *Hispanfield*), είναι ελάχιστο το κέρδος που προκύπτει από αυτήν για τη γλωσσική ανάλυση. * Η μόνη δικαιολογία για την ύπαρξη ενός μορφολογικού μέρους πριν από την εξέταση των διδφορών τύπων με σημασία είναι ότι υπάρχουν ορισμένες εναλλαγές που επανεργούν πάνω σε όλες αυτές τις μονάδες ή τουλάχιστο σε ένα μεγάλο μέρος τους*⁷.

Υιοθετώντας την επιβίβαση του *Martinet* για τη σκοπιμότητα ύπαρξης χωριστού μορφολογικού κεφαλαίου σε συνδυασμό και με την παραπάνω δήλωσή του, δεν πρόκειται να δώσουμε μορφολογική ανάλυση του ιδιώματος παρά μόνο μερικές εναλλαγές φωνημάτων που έχουν μεταβλη συχνότητα και κανονικότητα στην εμφάνιση.

Α. Από την προσθήκη του μορφήματος [j] (αλλομορφο [jə]), "δεύτερο ενικό πρόσωπο" για τα ρήματα και "πληθυντικός αριθμός" για τα ονόματα, παρατηρούνται οι παρακάτω συστηματικές αλλαγές στα φωνήματα που βρίσκονται στα όρια των αντίστοιχων λεξιλογικών μορφημάτων (με άλλα λόγια προκαλείται ανακατάταξη όλου του συστήματος των συμφώνων).

1. Εμφάνιση υπεραιικών και ουρανικών στη θέση των χειλικών συμφώνων. Όπως έχουμε δει (2.3.2) η τάξη των ουρανικών στο φωνολογικό σύστημα των συμφώνων καταλαμβάνεται από τις ουρανικές πραγματώσεις των υπεραιικών πριν από μπροστινά φωνήεντα και τα ουρανικά /r/ και /ll/. Τις βδίες αυτές θέσεις καταλαμβάνουν και τα σύμφωνα που προδίδουν στη θέση των χειλικών μετά την προσθήκη του μορφήματος [i] ως εξής:

- ρ → κ [κ]
- υ → α [α]
- τ → κ [κ]
- υ → γ [γ]
- π → ρ [ρ]

κ

/αρκου/ - /αρκήκι/ /ταρκου/ - /ταρκήκι/ /κουκίδου/ - /κουκιδάκι/
 "αρκεύω" - "αρκεύεις" "τράγος" - "τράγοι" "κουτάς" - "κουτάς"
 /αύρου/ - /αύρηνι/ /λίκαρου/ - /λίκακι/
 "γυρεμίζω" - "γυρεμίζεις" "λάσπη" - "λάσπες"

/τρύβου/ - /τρύβη/ /βήκτου/ - /βήκη/ /αίχου/ - /αίχη/
 "λυσσάζω" - "λυσσάζεις" "γένη" - "γένια" "αδόντος" - "αδόντοι"
 /χέτου/ - /χέτη/ /λήκτου/ - /λήκη/ /ακύνου/ - /ακύνη/
 "βράζω" - "βράζεις" "χόρτο" - "χόρτα" "ακριβός" - "ακριβός"

/κίβου/ - /κίβη/ /κύτου/ - /κύτη/
 "θήκη" - "θήκες" "κουφός" - "κουφός"
 /κυθήνι/ - /κυθήνη/
 "αφέτημα" - "αφετήματα"

/αίχου/ - /αίχη/ /βύδου/ - /βύδη/
 "ασταλαγή" - "ασταλαγής" "κουτός" - "κουτός"
 /κυνήνι/ - /κυνήνη/ /γέου/ - /γένη/
 "κυνόβη" - "κυνόβη" "κουφός" - "κουφός"

/αἴτιμα/ - /αἴτιρι/ /ῥήμα/ - /ῥήρι/ /ἔτιμα/ - /ἔτιρι/
"καπνίζω" - "καπνίζεις" "βένδρο" - "βένδρα" "ἔτοιμος" - "ἔτοιμοι"
/αερίμα/ - /αερίρι/ /σζήμα/ - /σζήρι/ /νδοτιμα/ - /νδοτιρι/
"αερίζω" - "αερίζεις" "ζουμί" - "ζουμιά" "νδοτιμος" - "νδοτιμοι"

Η "ουράνηση" αυτή των χειλιανών, όπως ονομάστηκε, είναι πολύ σημαντική στα ΚΕ καθώς έχουν δείξει πολλοί μελετητές ως τώρα⁸. Για τη φωνολογική κρημνεία των ουρανικών φθόγγων που αντικαθίσταούν τα χειλιανά βλ.2.2.2θ.

2. Όσο αφορά τα οδοντικά:

t → ts

d → ds

θ → ts

δ → ds

n → p

l → l̥

/αἰθύμα/ - /αἰθύμα/ /εἴθε/ - /εἴθεμα/ /κίθημα/ - /κίθημα/

"ροηθώ" - "ροηθός" "αθερφός" - "αθερφοί" "λεπτός" - "λεπτοί"

/ῥήμα/ - /ῥήμα/ /σηῖμα/ - /σηῖμα/ /νύμα/ - /νύμα/

"μπορώ" - "μπορείς" "χοῖμα" - "χοῖμας" "αγαπητός" - "αγαπητοί"

/αἰθήμα/ - /αἰθήμα/ /ρωτίνος/ - /ρωτίνος/ /νίθημα/ - /νίθημα/

"ζώνω" - "ζώνεις" "γονιός" - "γονιός" "πρδσινος" - "πρδσινοι"

/ηλκίμα/ - /ηλκίμα/ /ηλκίμα/ - /ηλκίμα/ /κίθημα/ - /κίθημα/

"ηλεκίνω" - "ηλεκίνεις" "ηλκίμα" - "ηλκίμας" "ζεστός" - "ζεστοί"

/καίθηα/ = /καίθηαυ/

"καίθηα" = "καίθηαυ"

/ακρίδα/ = /ακρίδαυ/

"ακρίδα" = "ακρίδαυ"

/ριλικύδα/ = /ριλικύδαυ/

"ριλικύδα"- "ριλικύδαυ"

Το η αντικαθίσταται από η μόνο στα αρσενικά, ουσιαστικά

και επίθετα, π.χ.

/ηαυ/ = /ήρι/ /ρεήαυ/ = /ρεήρι/

"χρόνος" = "χρόνια" "λίγος" = "λίγοι"

/φρύαυ/ = /φύρι/

"μοφομηλιά" = "μοφομηλιάς"

/κώαυ/ = /κώρι/

"σκυλί" = "σκυλιά"

ενώ δεν ουρανώνεται στα θηλυκά ουσιαστικά καθότι και στα ρήματα, π.χ.

/τύαυ/ "τριχιά" = /τύρι/ /αθύαυ/ = /αθύρι/

"τριχιά" = "τριχιάς" "μαζεύω" = "μαζεύεις"

/ταπάαυ/ = /ταπάρι/ /αίρυναυ/ = /αίρυνι/

"πηγή" = "πηγές" "κατεβαίνω"- "κατεβαίνεις"

Το ι αντικαθίσταται από ἰ μόνο στα ονόματα, π.χ.

/αρήιαυ/ = /αρήι/ /ήλυ/ = /ήλι/ /θήλυ/ = /θήλι/

"τουλοόαυ"- "τουλοόεις" "αυτός" = "αυτοί" "δύεις" = "δύοι"

/κίχιαυ/ = /κίχι/ /αταήλυ/-/αταήλι/ /τυθύλυ/ = /τυθύλι/

"δίρμα" = "δίρματα" "αυτός" = "αυτοί" "περφηανός"- "περφηανοί"

ενώ δεν ουρανώνεται στα ρήματα, π.χ.

/αρθλιω/ - /αρθλιι/   /θ'λιω/ - /θ'λιι/
"λειπλήνω" - "λειπλήνευς"   "θρίσω" - "θρίσκευς"
/σε ακθλιω/ - /σε ακθλιι/   /υθλιω/ - /υθλιι/
"σημάνομαι" - "σημάνεσαι"   "γεμίζω" - "γεμίζεις"

3. Από την τθξη των ουριστιωδών μόνο το ε όταν βρίσκεται σε όριο μορφήματος γίνεται ε με την προσθήκη του μορφήματος {ι} :

/αιθου/ - /αιθιι/   /θου/ - /θιι/   /αρθου/ - /αρθιι/
"αθίω" - "αθίεις"   "μήνας" - "μήνας"   "παχός" - "παχός"
/υθου/ - /υθιι/   /ουλιου/ - /ουλιι/   /ύθου/ - /ύθιι/
"χύνω" - "χύνεις"   "αρμεγμένος" - "αρμεγμένοι"   "στραβός" - "στραβός"

4. Κυρίως αλλαγές παραμένουν τα παχιά ουριστιωδή και τα ουρανιωδή όταν προστίθεται το μόρφημα {ι} .

5. Όσο αφορά την τθξη των υπερωϊκώδ:

α. τα κλεισιδιά γίνονται ουριστιωδή:

κ → τε

q → dx

/σε κριθου/ - /σε κριθιι/   /υθου/ - /υθιι/
"αούρω" - "αούρεις"   "αγελάδα" - "αγελάδες"
/αθου/ - /αθιι/   /ούκου/ - /ούκιι/
"τρούω" - "τρούς"   "μπούει" - "μπούεια"
/ύθου/ - /ύθιι/   /φθου/ - /φθιι/
"γυλίνω" - "γυλίνεις"   "γουροόνη" - "γουροόνια"
/υθλιου/ - /υθλιιι/   /αυκου/ - /αυκιι/
"καυθώ" - "καυθός"   "λευός" - "λευός"

/αίθρου/	-	/αιθόρσι/	/τυρσίση/	-	/τυρσίσει/
"διαλέγω"	-	"διαλέγεις"	"μορμύγαι"	-	"μορμύγια"
/βάρου/	-	/βάρσι/	/τάρου/	-	/τάρσι/
"βάζω"	-	"βάζεις"	"οξιά"	-	"οξιάς"
/αθήθρου/	-	/αθιθόρσι/	/ρίση/	-	/ρίσει/
"σκαυρίζω"	-	"σκαυρίζεις"	"πουγγί"	-	"πουγγιά"

β. τα τριβόμικτα υπερωνικά παραμένουν αμετάβλητα, μόνο που πραγματώνονται ως ουρανικά (πθ. 2.3.2.)

x → [ç]

γ → [γ'], π.χ.

/κβου/	-	/κβσι/	/αγβου/	-	/αγβσι/
"αδύχου"	-	"αδύχους"	"αγύγι"	-	"αγύγια"
/ρβου/	-	/ρβσι/	/αηβου/	-	/αηβσι/
"αήχου"	-	"αήχους"	"αυύγι"	-	"αυύγια"

6. Τέλος τα συμπλέγματα:

ap → βt

at → βt

ak → βt

βk → βt

ng → ng [n.g] (απεικ. θηλ. ουσιαστική σε -α), π.χ.

/αγίθρου/ - /αγθόρσι/

"αγίνα" - "αγθάρης"

/αρθρετυ/ - /αρθρέστι/

"άρθριος" - "άρθριοι"

/ρθεκυ/ = /ρθέτι/ /οισκα/ = /οιόστι/

"ροσκάω" - "ροσκάς" "μύγα" - "μύγις"

/αθεκυ/ = /αθέτι/ /αθεκα/ = /αθέτι/

"κερνάω" - "κερνάς" "αλουάρι" - "αλουάριο"

/κιόκυ/ = /κιότι/

/υόκυ/ = /υότι/

"τοιμαόω" - "τοιμαός"

"μύδοικος" - "μύδοικοί"

/ρύνηα/ = /ρύνηαί/ /τύνηα/ = /τύνηαί/

"γέφυρα" - "γέφυρας" "μάτυα" - "μάτυα"

/κίληα/ = /κίληαί/

"κιοόγκι" - "κιοόγκια"

B. Από την προσθήκη των μορφημάτων

{θυ} "άρθιο ενικό πρόσωπο αορίστου"

{ου} "αόθητική μετοχή"

{τω} "αόθητική μετοχή και ρηματικό επίθετο"

προσθέτουν οι παρακάτω μεταβολές (αλλαγή) στα ρήματα με λεξιλογικό μόρφημα που λήγει σε θ (-α-, -αφ-, -αφ-, -αφ-, -αφ-, -αφ-) ή -αθ-.

/αίθημ/"διαλέγω" - /αίθηθου/"διαλέξα" - /αίθητου/"διαλεγμένος, διαλεχτός"

/κίθημ/"χάω" - /κίθηθου/"έχωα" - /κίθητου/"χωμένος"

/τρῆκυ/ "τραβῶ" - /τρῆρῆκυ/ "τράβηξα" - /τρῆρῆκυ/ "τραβηγμένος"

/πδτῆκυ/ "διωρῶνται" - /πδτῆρῆκυ/ "διώρθωσα" - /πδτῆρῆκυ/ "διωρθωμένος"

/εῖκυ/ "ρουφῶ" - /εῖρῆκυ/ "ροφῆξα" - /εῖρῆκυ/ "ρουφηγμένος"

/αδῆκυ/ "αυξάνω" - /αδῆρῆκυ/ "αδίησα" - /αδῆρῆκυ/ "αυξημένος"

/αεκίνῆκυ/ "κρύβω" - /αεκίνῆκυ/ "κρυψά" - /αεκίνῆκυ/ "κρυμμένος"

/ἐκίνῆκυ/ "κωρεύω" - /ἐκίνῆκυ/ "κωδριψά" - /ἐκίνῆκυ/ "κωδριψμένος"

/αλλῆκυ/ "αλείφω" - /αλλῆκυ/ "ἀλείφα" - /αλλῆκυ/ "αλειμμένος"

/στῆτῆκυ/ "σφίγγω" - (/στῆτῆκυ/ "σφιζα") - /στῆτῆκυ/ "στυνός"

/αῖνῆκυ/ "αλείφω" - /αῖνῆκυ/ "ἀλείφα" - /αῖνῆκυ/ "αλειμμένος, βούτυρο"

/τῆτῆκυ/ "σπάζω" - /τῆτῆκυ/ "σπασα" - /τῆτῆκυ/ "σπασμένος"

/διεφῆκυ/ "ἐξανατίζω" - /διεφῆκυ/ "ἐξανήλασα" - /διεφῆκυ/ "ἐξανηλασμένος"

/αερῆτῆκυ/ "χαλῶ" - /αερῆτῆκυ/ "χάλασα" - /αερῆτῆκυ/ "χαλασμένος"

/πύκῆκυ/ "αρμύγω" - /πύκῆκυ/ "ἀρμύξα" - /πύκῆκυ/ "αρμυγμένος"

/απύκῆκυ/ "μαδῶ" - /απύκῆκυ/ "μάθησα" - /απύκῆκυ/ "μαθημένος"

Γ) Σημειώνουμε τέλος μερικές δεχί τόσο συστηματικές περιπτώσεις
"συρανδιστων":

/ῆκυ/ "ἀσπρος" - /αἰθῆκεκυ/ "ασπρίζω" - ἐνδὲ /αἰθῆτῆκε/ "ασπρίζω αυτοδ"

/ακίῆκεκυ/ "ακριβός" - /ακίῆτῆκεκυ/ "ακριβαίνω" - ἐνδὲ /ακίῆτῆτῆκε/ "ακριβεία"

/ῆκυ/ "καλός" - /ῆκε/ "καλδ(επίρρ.)"

/vɛ́tseu/ "σκοτώνω" - /vɛ́tseuɾi/ "σκοτώνεις"

/pɛ́tɛtɛu/ "χωρίζω" - /pɛ́tɛtɛtɛu/ "χωρίζουμε"

/ékɛtɛ/ "μούχλα" - /pɛ́kɛɾiɛkɛku/ "μουχλιδικά"

/vɛ́lɛ/ "κοιλιά" - /vɛ́kɛɾi/ "κοιλιάς"

/kɛ́lɛ/ "ὄρμος" - /kɛ́kɛɾi/ "ὄρμος"

/ɛ́ku/ "βελόνι" - /ɛ́tɛu/ "βελόνια"

/ɛ́kɛu/ "αἶμα" - /ɛ́tɛu/ "αἶμα"

/mitɾika/ "θηλάζουσα" - /mitɾitɛu/ "θηλάζουσες"

Σημειώσεις - παραπομπές κειμ. 9.

1. N.S.Trubetzkoy (1929)
2. N.S.Trubetzkoy (1929:85)
3. Martinet A. (1936:46-57), N.S.Trubetzkoy (1936:29-45)
4. Bloomfield (1933)
5. N.S.Trubetzkoy (1934)
6. Martinet A. (1965:91-100)
7. Martinet A. (1965:98)
8. Κατοδής (1977:2.5.10), Λαζάρου (1976:180 , 219-224)

10. ΔΕΙΓΜΑ ΚΡΙΜΗΣΟΥ ΑΠΟ ΤΑ ΚΒΕ

Δίνουμε στη συνέχεια ένα μικρό δείγμα διαλεκτικού κειμένου από τους κυριότερους ομιλητές, τους Α.Μ. και Α.Ν.

Τα κείμενα δίνονται σε φωνητική (στην πρώτη σειρά) και φωνολογική (στη δεύτερη σειρά) καταγραφή, για να μπορεί ο αναγνώστης να επαληθεύσει τα πορίσματα της ανάλυσης, όπως εκτίθησαν στα προηγούμενα κεφάλαια.

Στη φωνητική καταγραφή υπάρχει καθεύ δπου ο ομιλητής διακρίνει το λόγο του δηλώνοντας μικρότερη ή μεγαλύτερη πάση. Ο τόπος των λέξεων δηλώνεται άσχετα αν πραγματώνεται ή όχι. Στη φωνολογική καταγραφή οι ουδετεροποιήσεις δηλώνονται όπως πραγματώνονται.

1. Πώς αποβουνοδοτώς η Α.Μ.

- [kɔstjɔusɪ̃] tɪnɔ]

-/kɔsu te ɪusɪ̃i tɪnɔ?/

-*Πώς αποβουνοδοτώς εσ;*

- [kɔstjɔusɪ̃] jɛv ɛxɔ]tɪnɔ]

-/kɔsu ɛɔ ɪusɪ̃i ɪɔv? ɛx ɪi tɪnɔ!..//

-*Πώς αποβουνοδοτώς εγώ; Αχ να, να!.. *

- [tɪlɔtɔrɔkɔptjɔ]

-/te ɪɔtɔ rɔkɔptɔ?/

-*Εε κήρον (έλεγον) νόχτα;*

- [trɔrɔkɔptjɔ,ɪɔtɔv nɔ,ɪɔtɔtɔ]trɔdɔtɔv ɪrɔɪrɔmɔɪɔtɪjɪ]

-/trɔ rɔkɔptɔ ɪɔtɔv nɔ ɪɔtɔv ɪi trɔ dɔtɔ.ɪrɔɪrɔ mɔɪɔtɪjɪ/

-*Για τη νόχτα ήμουνα,δεν ήμουνα να για τη μέρα. κήρον τα παραζι,δ*

[prɔmɔv]ɪrɔkɔdɔtɔtɔ]tɪnɔ rɔdɔɪmɔkɪb ɛv]ɔmɔɪɔtɪjɪdɔɪrɔ]

/prɔmɔɪrɔ,ke dɔtɔtɪ tɪnɔ,nɔ dɔɪmɔ ɛkɪb ɛv]ɔmɔɪrɔ dɪrɔɪrɔ/

την δουλι,ου λα, εσ,ήγαμε εσε εγχε παραζι ο γαυροδ μου

[mɪxɔɪdɔv rɔdɔv,ɛ]rɔɪrɔv te rɔdɔvɔv. *Ερχεται ο τδως εσε!*

/mɪxɔɪkɪ ɛɪ rɔkɪ nɔ dɔɪmɔ ɛɪ rɔdɔv. γɪnɔ tɪkɪ ɛkɪb/

*ο Μιχαήλης Ζοδής,ήγαμε να οαδόμε. *Ερχεται ο τδως εσε!*

[kapsalinoygóthitiratajark ómájaritnosápa autójaróairtáriq]

/ka psalinoygóthitiru tas iark. autó lia arítas ápa autó iark airtáritulo/

"σαν προσινογολούστερας του ήταν.-"Εδώ, έρε Αρίτου, σάφει, εδώ ήταν το σφειδί,

[fíniilénalrhéku pázátes aiýstairólititiru,jira,jhóba]

/fíno lína ai rhéku p azátes alia tas pólitu te truirisá pókes?/

"Έρχεται η Άννα του Πόσχου, μου λέει:-"Καλέ, τι πολύ σε γυροφέρνει ο Μόσιας;"

[sulvidzóθjgúθtirwatajón,járdila ózáθje pusisáiresjé]

/su lu vidzóθi gúθtirulo ataidiú vikrówelo ózáθe ió nu se ekirisiá/

"Δεν τον είδες τον προσινογολούστερα, είπα εγώ, δε σκεφτόταν"

[kounthrékakúrháwa ekazhédazipáte noθi,jámai{fákθjéwa]

/ka mounthréku ógháwa, e kazhéra de páte nu θiámu ei {fáku θiáwa/

"όχι κοιτάει ο κόσμος. Είχαθ' ε νίδα, δεν ήξερα να του κίνω λίγο"

[iáhtjathéwzjoiu,jeiléthéwa aléngaróθiáwa]

/iáhte atámdrialoi ei lu kréru alé na aruθiámu./

"τη δύσκολη τότε να τον σάφω, αλλά γινεράμασταν..." "

[fíniatunariatajarko lwáθjeθjjeθfcaisidáidixrúθtáθ]

/fíno atunaria ataiá rika luá θi ió θiáwa fciáwido de krúθtáθ/

"Έρχεται η Παναγία η μικρή, εφ'ε και εγώ λίγο φμιασθήα από τη Προεδρία"

[pandrjéθjúnosandóvínitu θeínódréθwθjéwa,jinissidóku]

/p andrjé θi unu nosandóvínitu θi se ndrérθe θiáwa gíno ei se ókuu/

"Έκανα και ένα μαντέ μου και ταπεινότητα λίγο καλέ να πω"

[sejajkqasda avjkkjnnkousurifftallialmdca]

/si ne alikpa mbka. avik si uno kusurino iftalia si mbka/

"να με (υπο)διαλέξει ο Μόκιος. Είχε και μια (υπό)ψη την Ευθαλία του Μόκιο"

[tsalriajalvrka fjatajkmjalikutejh aizrkakgkklk]

/tsal-risi si vrka si stak me alikuteik si zrkaka avik/

"τη Σήσινα του Σόκιο. Κι αυτή με καυσοταρούσε να μιλάει μαζί..."

[kkanovidkmalnkndadrka jpitrktsiprukainitakc]

/si kanda vidku alikda vrka j pitriktes prukainites tkai/

"Κι όταν βάλουμε την άλλη μέρα μου στέλνει προξενητές ο Τόκος"

[avgiasuaw thramondrkakjo mscipajkmjajkkjajk]

/si ne iusieu. thra mndriku io me akipakku si avik si avik/

"να αρραβωνιαστούμε. Τώρα κοιτάσα αγά,σκαπιστούν κι έτσι κι αλλιώς"

[dikarjnvrjkapikurku vrjkatienite asavjkatrápkadiyifka]

/de kari nu vraku pikurku vraku tikaito me avik strape ka de vifka/

"από όαν ήθελα κτηνοτρόφος ήθελα τεχνίτη,ας είχε ποδα σαν από γόφο"

[iatiknitrjkaw djapavgiasuaw jasiniθizmkajatajkli]

/ia tikaito vraku. diapē ne iusieu io sinizmkakale stakilo/

"σε τεχνίτη ήθελα...Υοταρα αρραβωνιαστήκαμε. Να το συνηθισμένα αυτό"

[tajadrkvkklj/l/l...dikkkatatajaraku tēptliviglavkkramja]

/tas adr vkk/l/l...de mēto tes iarku tu optale vija sukromia/

"που έκαναν οι καλιοί...Εαν έμορφη που ήμουν στις ογτώ ήρθε η παθερά μου"

[si,ðəðesənsə korjəðəjədi:li:jo kəməkətətətə:li:]

/si ð kətu sənə, korj dədiu de i:li ið kəu ekətəw tutə:li:ne/

"να της φίλης το χέρι. Εαν έδωσα και εγώες αγά,δωας εγείεις το κέρουνο"

[ətsjəstənsiə dila:kəzəns i:ji:ləji kədi:kətrəns]

/ətsiə stəsulo de la kəzəns i:ə - i:ə kə de tu kətrəns/

"το σρηουένο από το κελώναι,μάρη-μάρη σου από το κερώναι"

[ə:li:nətsə fə:rwə:dindra dəp:ri:ngəðə:ðə:k(ə)li stivə:tu i:li:kəli:stəw]

/ə:li:nətsə fə:re dində de p rɪngə dəi ðə:k(ə)li si te və:tu i:li ekli:stəw/

"αδούστη,δίχως δένια,δός μου άλλα δυο μένια να σε δώ. Εγώια εκεί"

[ənətə:gnətsə mərənətəmərənətsə əv:jə:we:we:kəkrəpɪrɪfəns tē:ðərənsəw]

/ənətə snətə mərənətsə mərənətsə. əv:jəw unə səkərə pɪrɪfəns tē:ðərənsəw/

"μαζουμένη-μαζουμένη,μαραμένη-μαραμένη. Είχα μια κούρπ κερήσανη,τοιδρμυνο"

[əli:erɪtəs əkətə:trətɪ:ðjəns əwəli:ja nətətɪ:ðjənsəwbrə:stə əkətə:trətə]

/əli:erɪtəs ə əkətə:trə te θi:ns əwə li:ə snətə te θi:ns əwbrə:stə əkətə:trə te/

"-Εκεί Απίου,εμ τινέξου λίγο,εδώ κολέ,αποσημάσου λίγο δρθίο,τινέξου"

[jə kətəpə:zənsi:jə əwətənsəwli:tu pə:ədunə:ðə:kwətə:ri:ðə:trikə:li:əw]

/ið kətu p dənə ið əwətu nə əwli:tu p nə ədunəi. əwətə:ri:ðə:trikə:li:əw/

"Εγώ έσο μου είνε αυτή,τέσο πιο κολέ μαζουτήμα. Τέτοις ζωή κερδουμ"

[əwtə:ri:we:li:tu nətə:ti:we:li:manə:ngi:ə]

/əwtə:ri: nə stə:tu nə stə:tu de nə nɔ:li:/

"τέτοις ξέρουμε,δεν ξέρουμε από πιο κέρ"

[xaitólielulá /dóstejunaedzólalimb/ákre yíne vaxingájtínj]

/tas télu luá / dóttee una dzúe ali eb/ákre yíne va yíni éi tíne/

"τι τέλος έπαιρναν. Δέει μια μύρα στη γυναίκα του: "Έλα,θε ρέεις και συ"

[áseandziaképri valipáitámedáñw nuna/álasakédipe]

/áseandze le kápri va le paítánu dadónu nu va le alakénu dipu/

"σήμερα στα γόδια,θε τα βουκίζουμε μαζί,θε θα τα αφήσουμε καθόλου"

[valivarligéñw rvidámetáipátwata/jáliképri líóúaira]

/va le varligéñu si vidéñu tee pátu stáikie kápri le dúaira/

"θα τα κυλάσουμε να δομε τι καθίνουν αυτá τα γόδια. Τα αφήνω"

[xambliátwarózbjhápe lívarligéñwakió nu/álasaké]

/xamblió tu aró si bió ápe le varligéñu aklió nu le alaké/

"κάνω στο ποτάμι να κινούν νερό,τα κύκλωσαν,θέν τα άφησαν"

[akliójuljev/jávarligéñwtraéjnu/úge ómeképre]

/aklió ió le avlió varligéñu traéi nu /úge una kápre/

"εκεί που τα είχαν κυκλώσει για να μη φύγουν,μια γίδα"

[xarjódáivakéñtwaséñka wéaklió wéaklió pridinápó/j]

/xari de de o akétee wéñka wé aklió wé aklió pre de xarpi/

"σαν δένει και την κινεί η μύρα,εδά-εκαί,εδά-εκαί από πίσω"

[xápidritunaxóvewáñndru pridinápó/j/pikurárló]

/xe kídre tu una gúne nándru pre de xarpi éi pikurárló/

"χώνεται σε μια τρύπα μέσα,από πίσω κι ο βοσκός"

[Ejnbjnuptémbarénu tórazódu ljadónaképrilijára]

/Ei nbi nu ptéu ei baréu tóra ei vódu la adúne képrile síara/

"και εμείς δεν μπορούμε να ζήσουμε. Τώρα να βεις.Μαζεύει τα γόδια το βόδι"

[ljadóttilenékou ζζότοjaltébiniku pirilenujhtaképrile]

/le adútes la nánu ζ ζζόtes eiu tétáiniku pirilenuiá te képrile/

"τα πόδια στο γόδι,λάδι του τοβλιγκοι-Παράλαβε τα γόδια σου"

[kamáinjá akaidóelaképri vajfúgu vdzilvaparatai]

/ka náne iá nu se dúku la képri vai fúgu vdzil lu aparatai/

"γιατί εσύριο αγό δεν πάει στα γόδια,θα πάγω. Ήρυνε,τον κροτίτσι"

[adútejakénu Ejbarjvadiejtíndjakitókénu]

/adútes akénu Ei kari de de se tínda akilé akénu/

"πόδι στο στήρι και σαν βίτσι και ζαρκάνας σαν στο στήρι"

[nuajtejájvukédlv Eiojbezdóvoképte trikóradokéle]

/nu se teiá iuvá dígu Eidiá dzúe nuképte trikóre dzálele/

"δεν πηγαινε πουθενά. Κατότων μέρα νόχια. Είρασαν οι μέρες"

[evjktótogrégnikumbákrina kínuvajdrénu]

/eviké tótu ngrépe ku ebááre se kómu vai adrénu/

"είχε ένα γαργάρι με τη γυναίκα του.-Εδώ θα κόνουμε"

[kónvavbarénu zbitelatejá zbitelirgalénde]

/kónu vai barénu se bitel atak se bitelra alénde/

"εδώ θα ζήσουμε,τράβισαν αυτό,τράβισαν τα άλλα"

[nósiáðájuwáðíw uníðw ðkázðwðjðrtwðwá]

/nu se áðku iwéð díw unu líw ðkázðw ði ártw ðwá/

"δεν άδω κουθενά. Ένας λύκος κουτούς και τυφλός ζούσε"

[ðjððjnuwajwððw wá wajwðwððjðð] kuðúttíle]

/ði nái nu wai ðwðw wá wai ðwðw ði nái ku wúttíle/

"και μες δε θα ζήσουμε; Εδώ, ^{θα} ζήσουμε και μες. Με τα πολλά"

[unwajðwððkázðw skíðjuðwðwá víðwíwngíw]

/unw skíðw wéázðw se skíð iw ðwðwá víðwí wu wíw/

"ένα βράδυ η γυναίκα του εκεί που κοιμόταν είδε ένα όνειρο"

[táiwjéðw tíwíðkewkíð laungórtwepðw]

/tew si víðw tu unu lóku skíð iw unu órtw pte gíðw/

"τι να δει σε ένα μέρος εκεί σε μια αγλαδία από κήτω"

[jarkuntéððíwíðíllíw ðiázáw stjídúwajkúðwðwðttó]

/iark unu téðlíw de líw ði á záwaw si te óúwí ku ðwðwðttó/

"ήταν μια καουράκι με λίρες. Και της είπαι θα πας με τον άντρα σου"

[wíiwóðwðw ðpíwgaléðwðwðw ázáwajwðwðwðttó]

/si iw skíwaw ðpíw skíðw de líw á záwaw a ðwðwðttów/

"να τις βγάλεις. Σημερώνει η άλλη μέρα,λέει στον άντρα της"

[wéðwðwðjwðwðwvíðwíjtuwíw ðjwðwllíkwúttów]

/wéðw ði wéðw víðwí tu wíw ði na si iw skúttów/

"Αυτό κι αυτό είδε στο όνειρο,άφηε να τις βγάλουμε"

[arómavjádakáwa kaðjçibçarwástri]

/ai nu na viðe kënu kaði kibe anuástre/

"να μη μας δει κανείς.- Αν είναι διαός μας"

[vaylingwátsaiaingre vre híde ejangetáçrçakib]

/va yíne suátsa eingre vre híde se angetáçre akib/

"θα πθουν ελό μνας.-Θρα,διντε , μίλωσαν αναί"

[zbráre teiváçklu núnjaiskólipwódingáee kumóitile]

/zbráre teivá çlu nu se miré dipu de nçáee ku súitela/

"μίλησαν,τίποτα αυτός,δεν κουβιόταν καθόλου από το σπίτι. Εε τα πολλά"

[ebçáçree aiatsékuçrçaké aiatsékuçrçakib]

/ebçáçre sa se stéç katre sué se stéç katre akib/

"η γυναίκα του κλάστηκε προς τα δω,κλάστηκε προς τα κει"

[dóvaidçdúçejalpréftu aiatikéio préftio]

/dóva de ç dúvée aiu préftu aiatikéio préftulo/

"αήγε και είνε το μυστικό στον πανδ. Ο πανός"

[dikarçilédixwéere dúteiprçakúntalu] lóvawéçpe]

/de kari lo de wúéere dútee pre akúntalul lo una éçpe/

"μόλις ήρε είδηση,αγαφνας κρυά,αήρε ένα τουσί"

[wupé içafib iteiliidiskupiriakib ejadçrçranepáçrtiteç]

/wupé lo efib ítai lo diskupiri akib se adçrçre wupáçrtiteç/

"δωσάρε,τις βρήςε. Μόλις τις ομασάμαρε αναί έγιναν φίδια"

[əjuzɪrɪapɪrɪpɪrɪftɪu əlɪmɛkɔ lɪkɔpɪrɪfɪnɔɛʒjɔnɔjɛlɪu]

/ɔɛ uzɪrɪ pɪrɪ pɪrɪftɪu ə lɪ mɛkɔ lɛ kɔpɪrɪ fɪnɔ ɛi fɪnɔ ɛlɪu/
"όργανον αέρα στον κορμό να τον φέρει. Το σκάφος αυτός αμέσως."

[ənɔlɪtɔpɪlɔ bɪrɔ zɔbɔdɪstɪnɪvɔzɔdɪrɔ pɔzɪmɔbɔtɪkɔtɔ]

/ɔnɔlɪtɔ pɪlɔ bɪrɔ ə lɪ vɔbɔdɪ tɛɛ vɔ zɔdɪrɔ pɔzɪmɔbɔtɪkɔtɔ/
"απόλυτο πύλο βρε ει νόμος τες να ζ αέρου παζουμπούκωτα"

[lɪzɪ lɪkɔdɪtɔjɔkɔkɔulɔjɛzɪj əvɪkɔnɔkɔkɔɛkɔrɪtɔ]

/lɛ zɪ lɛ kɔdɪtɔ əkɔkɔ lɛ ɛzɪ əvɪkɔ nɔkɔkɔɛkɔrɪtɔ/
"τα κάρφια και τα πύλα στο σπίτι τους. Είχαν ένα σπίτι χωματό"

[kɔnbɔxɪrɪkɔrɪtɔ bɔgɔbɔnɔkɔkɔpɪrɪftɪuɔjɔɛjɛkɔ]

/kɔ nɔnɔ bɔxɪrɪ kɔrɪtɔ bɔgɔ nɔnɔ kɔkɔnɔ pɪrɪftɪu ə lɪ ɔɛjɛkɔ/
"με ένα τζάκι κοινό. Έβαλε ο κορμός ένα σκαμνί για να φέρει."

[ɛjɪjɔrɔkɔdɪpɪrɪbɔxɪrɪ kɔrɪjɔjɛdɪdɪlɪjɔrɔkɔ]

/ɛi lɛ ɔrɔkɔ ɔɛ pɪrɪ bɔxɪrɪ kɔrɪ dɪdɔ ɔɛ lɛ ɔrɔkɔ/
"και τα έπιλε από το τζάκι. Δεν έδωσε και τα έπιλε"

[əjɔmbɪlɪbɪkɔlɔdɪjɪlɔ əjɔdɪrɔrɔlɪrɔ ɔ zɪdɪrɔjɔɛbɪzɪrɪɔj]

/ɔɛ ɔmbɪlɪ bɪkɔlɔ ɔɛ ɪlɔ ɔɛ ɔdɪrɔrɔ lɪrɔ ɔ zɪdɪrɔ ɔ ɔbɪzɪrɔ ɔɛl/
"γέμισε ο τόπος από αυτό. Έγιναν λίρες. Εί είλε στη γυναίκα του"

[nɔtɔdɪrɔʒjɔ kɔkɔʒjɔpɪrɪgɔrɔkɔtɪrɪ vɔjɪngɔrɔkɔ]

/nɔ tɔ dɪrɔʒjɔ ɪkɔ kɔ kɔʒjɔ ɔɛbɔtɪrɔ vɔ jɪnɔ ɔnɔ/
"όχι σου είλε αγά ότι αν είναι βινός μας θα πίνουν από;"

E I N A K A E A R S E O N

Enupé kasátráti a-a-i-o-u, p-b-f-v-a, t-d-θ-δ-n-l-r, ts-dz-s-z,
ts-dz-s-z, p-č, k-g-x-γ.

	a	ápire 81	afikra 35,67
		apórtu 81,156	afikra 67,100
abri 165		apórtaw 156	áfia 159
absta 103		apúarte 24,157	afis 159
absta 123,143,151		apúru 24	afik, ee 140,141
hi 147		apurtái 106	afikdra 100,175
afikre 128,171		apúku 81,152	áfii 142,164
kide 123,171		apústai, te 184	áfli 100,142,184
aištúru 151		apúku, me 100,184	afrikú 100
ku 121		apriedóru 123	avik 165
áú 121		apriúde 105	avikra 30
auk 145,161,166		apriúdu 100	avina 30
auštari 128,145,166,	aprubkú 100		avóštari 117
172	aprušpia 100,123		avó 140
auštaw 128,144,146,	apúkre 152		avultuškú 105
166	apók 102		avdšiku 102
áú 121	apókru 152		švdu 102
ámbrá 118	ápox 102		avššie 102
ámbrá 118,123,171	ápox 102		avikšku 100,125,134
ámbrá 118	ápox 102		avikškuo 134
ámtu 187	šhura 81,171		vdršku 103
ámsu 187	šhurela 142		avdrá 138,141
ámš 185	šhuršdu 82		avdrá 125
ámšu 105,187	afšendi 81		avdráš 103
ámgu 187	afukra 24		avvustu 103
aurišš 107	afuškre 81		ámbru 81
ávril 187	afúru 24,182		ámru 81
áú 122	afuškú 20,81,82		amúde 105
áúšulo 147	afurpia 107		amúdu 81
ápálo 185	afúpi 187		amiršdu 39,43
apšš 183	afikta 31		apšš 81
ápšlo 81	afikša 29,31,35		auu 30,66,164

amukaitšäje 82,123	häie 137	sihäi 184
ambštrullia 104	häie 125,137	sihgu 66
ambšäju 104	šäietä 82,104	sišetä 82
amburtšä 106	šäieturi 104	sišš 141
amburtšäku 106	šäyiašäku 103	siššš 83
ambutšäku 82	šä 141	sišššre 82
ambükšia 118	šäku 37	sišštu 186
šäktu 104	šäku 34	sišštu 186
äbu 31,125	šäku 107	siššzi 185
ätündzia 104	šäkryä 107	siššu 66,185,186
ädäpu 33,153	šävedire 82	šäietä 187
ädäptu 187	šäkritšä 82,101	šäiku 187
ädäpšä 81,187	šäkiräšäku 103,106	šäimä 187
ädävözi 174	šäštri 117	šäiöxia 103
ädävöpu 103,187	šäšya 185	šäiku,se 152
ädäre 72	šäšyi 185	šäinga 105
ädäru 32,153	šä 30,66,141,183	šäinga 70,187
ädäši 173	šäššia 118	šäikutšäku 82
ädäpši 81	šäšštu 118	šäru 82
ädäpšre 81	šäššäru 118	šäktu 39
ädäpšä 153	šäšš 103	šäi 125
ädävözi 185	šäššä 185	šäimä 82
ädäšä 136	šäšššri 82	šäunäšäku 105
ädäšäle 136,142	šäššä 185	šäudžäku 82
šä 145	šäššku 118	šäba 185
ädäšre,se 72	šäššikšä 118	šäba 185,145
ädäšre 82	šäštri 100	šäba 105
ädäni 183	šäštru 82	šäššä 185
ädänu 142,183	šäššu 32,34,38,82	šäšššä 156,178,187
ädäpu 33	šäššutu 34	šäba 185,178,187
ädäku 33	šäššä 141,142,143,144,166šäifä 105	
ädäšä 31	šäššä 143	šäta 140,142,143,165
ädäšre 31,101	šäššä 136	šäta 140,163
ädäšä 153	šäššäle 136	šäšä,se 73
ädäšä 82	šäššä 39,41	šäšre 107,152
ädäre 82	šäššä 35,39,41,184	šäš,se 187

alobou,na 152	arôu 42	arobôile 136
alobi 73	arospandzôtu 103	arobôni 142
alitea 172	arostôbu 103,129,166	arobônu 107
aliva 29,106,181	arokle 83,125	arôe 106
aliva 29,82	arô 143	arobôu 153
alivi 181	ariâpine 135,172	arôu 33,153
aligêsku 106,107	ariâpinele 135	arobôli 107
aligi 139,178	ariâte 32,72	arobôku 107
aligine 108	ariâte 35	arôli 137
arôua 136	ariâitaina 136	arobru 106
arôua 37,129,136	ariâitaina 82,136	arou 44
arôpa 25	arina 142,143	arôu 44,142,
arôpu 33,181	arina 35	arôli 125
arôfe 157	arizu 39,43,70	arobôu 153
arôvda 102	arôpuna 82	arôvna 107
arôvda 163	arôru 70	arôvdu 107
arôde,ai 32	arôto 166	arôu 125,188
arôdu 32,66,82,163,182	arôvêgu 172	arôvle 138
arôde 32,145	arôu 125	arôvli 82,183
arôtea 26,32,72,150,157	arôvôu 153	arôvli 183
arôvda 182	arôpu 25,153	arôvle 125,143,171
arôki 181	arôvtea 102	arôvli 125,138,140
arôli 125,165	arôvôu 102	arôvli 125
arôu 31,125	arôviraôtu 81	arô 161,171
arôvta 82,156	arôva 33	arôvda 174
arôvda 67	arôva 66,68	arôvku 82
arôvi 156	arôvni 82	arôvdu 33,82
arôvsku 123	arôvôku 47,83	arôvna 43
arôvi 125	arôvônu 101	arôvnu 33
arôvi 129	arôvôku 47,83	arôvna 174
arôvôu, 153	arôvira 83	arôvru 187
arôvôu, 163	arôvku 25,33,153	arôvru 176
arôvdu 66,68,153	arôvpa 33	arôvru 187
arôvda 42,87	arôvôku 82	arôvru 103,187
arôvda 82,105	arôvôku 107,171	arôvna 103
arôvôku 150	arôvli 107,136	arôvna 182

asópá 182
asprókánda 117
astára 44
astágu 103
astángu 68,103
astarára 160
astárhá 83
astángu 68,103
astápu 103
astrakásku 117,174
astriáka 175
astúatalui 104,125
astúatu 187
astútu 187
astútu 187
astútu 106
astútu 106
astútu 172
astútu 135
astútuá 135
astútu 45,87
astútu 82
astútu 26
astútu 103,174
astútu 26,103
astútu 103
astútu 26
astútu 103
astútu,na 83,154
astútu 104
astútu 33,182
astútu 143
astútu 83
astútu 182
astútu 154
astútu,na 154
astútu 140,144
astútu 44
astútu 104
astútu 104
astútu 104
astútu 142,185
astútu 185
astútu 140,141
astútu 102
astútu 102
astútu 102
astútu 104
astútu 154
astútu,na 154
astútu 135,165,183
astútu 135,160
astútu 83,186
astútu 135
astútu
astútu 135
astútu 83,118
astútu 125
astútu 173
astútu 83,150,164
astútu 171
astútu 60,141
astútu 150
astútu 150
astútu 82,150
astútu 66
astútu 140,150
astútu 136
astútu 81,136
astútu 137
astútu 137
astútu 156
astútu 163,188
astútu 40,157
astútu 82
astútu 118
astútu 118
astútu 175
astútu 83,104
astútu 142
astútu 101,138,140,141,147
astútu 128,145
astútu 101,176
astútu 175
astútu 176
astútu 183
astútu 136,183
astútu 136
astútu 103
astútu 180
astútu 101
astútu 83,106,172
astútu 141
astútu 107
astútu 82
astútu 50,181
astútu 83
astútu 83
astútu 28,50,155
astútu 155
astútu 156
astútu 156
astútu 101
astútu 157
astútu 104,156
astútu 181
astútu 45
astútu 183

ayapitukápe 103	batanu 140,165	iméne 143
ayááti 185	batiane 103	iméñ 140
ayáhepe 30,103,136, 185	báti 171	iane 67,141,166
ayáhepea 137	báti	ianu 67,107
ayáhepea 101	bákaipna 100	inátea 141
ayáizu 83,101	bákaipna 100	indra 67,118,140
ayápa 137	bákaipnu 100,134	indráku 176
ayápe 30,137	bákaipnulo 134,143	indru 67,118
ayápe 83	bákaippi 100	isubulo 143
ayápe 83,185	bákaube 135	isunáta 141
ayápi 185	bákaubele 135	isunire 141,143
ayunásku 82	bátri 135	isuniri 143
ayupinásku,ee 83	bátriáti 135	istorie 141
ayunádyia 102,118,175	bátru 117,134	istorii 143
ayunápeásku 102	bátrulo 134	isáfa 101
ayrándraia 102		isáádu 103
áya 102		izba 141
ayádu 102	i 121,161,171	izba 103
ayrii 102	i 144	izuru 103
ayripáde 100	iape 142,171	izé 140,141
áyu 50,102	iana 72	izira 83
	iará 122,145	izáti 107,172
	iarba 26,106,181	izápnáka 100
	iarne 107,122,142,172	izárefu 104
	iarne 140,142,145	izáripásku 117
	iake 103	izátu 104
	ia(u) 121,145,171	
	ia 72,142,145	
átimu 31,182	iavé 122	
átipi 100,182	ipárya 107	
ádu 171	ipápeária 102	o 141,147,160,165
átimu 31,82	ibráte 100	oi 121
álu 141,183	iftixábe 102	ou 121,171
áru 136,141,181	ifxarístus 102	ou 65,141,184,185
áruá 136	ifxarístusásku 102	oulo 138,140,142,143
ádu 171		oum 140

bedzu 33,106,172	Ótro 100	uskóre 152
bedzulo 141	Ódizeo 101	uskómu 152
bezu 107	Ódu 164	Óše 137,141
beu 142	una ₁ 143,144,147,161, 163,166	Óše 137
béna 101	Óno ₂ 163	ø
béšl 136	unu ₁ 138,140,147,161, 163,164,166	pašéno 173
béšlšl 136	Ónu ₂ 66,163	paparššle 106
béšlu 101,134,139,143	Óngšle 137	pšpu 25
béšulo 134	Óngšle 110,137	pšte 34,31
betufi 143	uršéšl 101,136	pašéate 135
u	uršéššle 136	pašéatele 135
uše 72,131,137,142	uršéššle 101,143,172	pšde 25,31,33,79,171
uše 137	urššpe 106	pšna 72
ušue 121	Órda 106,143	pšna 66
uššipi 132,165	Órda 140	pašššle 105
ušre 140,144	Órdinu 106	pšngu 174
ušrfanu 106,141,172	uršére 41	pšle 24
ušrfanulo 142	uršére 106	pšlee 107
ušrdra 106	urššmu 106	pšre 33
ušpe 72,122	urššre 41	paššre 137
ušpíteš 145	uršššteš 140	paššre 126,137
ušbru 81	urššška 106	pšri 173
ušbrulo 141	Órre 141,142	pšru 66
ušbura 142	Órre 106	pšsku 186
ušdžšteš 102	urššpu 106	pššti 136,174,186
ušlštu 143	uršuršle 106	pšštišl 135
ušlštulo 143	uršurššle	pššle 83
Úmble,ai 118	ucyle 107	pššlu 25
Úmbl 184	uššle 145	paššle 172
ušblš 118	úšure 82	pššpi 79,107
ušblšmu 176	uššku 82,152	paššle 81
ušblššmu 176	uššššle 100,103	pašššmu 100
Úmblu 110,184	uššre 142	pašššš 100
ušblš 143	uskštu 103	paššre 137

padūras 137
pans 66,147,161
pāns 25,79,137
pāns 137
pāndika 105
pāndza 105
pangansitu 105
pālita,la 4
paltārs 105
paltāku 105
paltirs 105
parikšini 82
parinde 182
parindza 182
parišōvs 103
partibaku 106
paršiba 107
paršilits 107
paršrs 45
patib 40,42,45
patišōrs 123
pašē 40,45
paxnis 101
pānurs 82
pānurs 105
pāru 66,77
pāštās 104,138,158
pāštās,ī 135
piāns 37
piāšts 156
pietas 174
pits 32,40
pitēdza 155
pitēdzu 155,173
pitiādzē 156
pitrbku 175
pitriks 140
pitrbndu 100
pitrbndza 176
pišupinaku 82
piņgu 79
piliikšōs 183
piliikšōdz 183
pirpiršns 106
piršika 106
piršoku 82
pitšs 32,40
pikšrs 104
pikštri 104
pišs 185
piš 185
pištusēku 104
pišs 163,182
pištu 79,182
pišdže 105
pišks 106
pištās 11
pištai 11,184
pišku 11,184
pištās 182
pišpi 182
pišrts 11,25
pišrks 107,123
pištšs 42
pišks 172
pišpa 105
pišdzi 43,185
pišngs 25,185
pišngs 185
pišngi 43,186
pišriku 79
pištāls 106
pištālsku 106
piškārs 107
pišns 92
pišrs 92
pišrs 92
pišs 92
pišs 92
pišutš 90
pišvns 90,100
pišis 129,166,175
pišts 90,172
pišngs,ai 24
pišngu 90,165,176
piššns 81,90
piš 125
pišs 129,137
piššs 137
pišins 90,123
pišvds 102,174
pišgu 66,90
pišndzu 33
pištšs 90
pištštu 90
pištšts 176
pištšks 174
pišnds 160
pišns 33
piššpre 100
pištšs 90
pištš 90
pištšpi 71
pištšsēku 102
pištšsiktās 175
pišns 90,183
pištšpi 70,183
pišts 92
pišns 66

pašnu 92,183
pašpi 183
pašvate 146
pašva 68,92
pašvachvate 92
pašvau 92
pašvohku 92
pašvorku 91
pašvite 91
pašvitu 176
pašvto 92,134,164
pašvtole 134

b

baba 27
babadžanu 83
babadžku 104
baba 26,27
baba,ei 31
baba 24
baba 26,31
bakona 106
barka 157,181
bardi 43,185
barka 186
bardi 43,46
bardiulo 163
baku 46
baku 83
baku 26,27
baku 46,79,185
baku 79,156,181
bardi 186
bakuohku 106
baku 123
baku 106

baku 174
baku 81
baku 104
bakuohku 104
baku 5
baku 164
baku 79,118,173
baku 83
baku 26
baku 163
baku 83
baku 147
baku 104
baku 26
baku 79
baku 173
baku 129,145,173
baku 123
baku 125
baku 129,166
baku 79
baku 105
baku 106
baku 134,138,140
baku 134
baku 125,172
baku 125
baku 137
baku 79,106,137
baku 156
baku 106
baku 186
baku 43,157
baku 129
baku 131
baku 131,145

baku,se 126
baku 100
baku 102
baku 28
baku 11,79
baku 145
baku 26,163
baku 27
baku 161,163,187
baku 107
baku 106
baku 83
baku 107
baku 11,68
baku 11,68,184
baku 82
baku 27,28
baku 11,26,184
baku 101
baku 101
baku 83
baku 104
baku 91
baku 91
baku 24,91
baku 103
baku 91
baku 91
baku 26
baku 91
baku 91
baku 91,156,176
baku 164
baku 157
baku 26,91

bā ^h nda 91	fāku 86	frāku 91
byāśa 92,138	fuāna 27	frītai 41
	fuārtika 106,173	frīdzānu 82
f	fudāia 79,183	frīdzi 41
	fudā ^h i 183	frīka 91
fāpta 28	fūna 26,28,183	frīkūlta 139
fāpta 24	fūni 183	frīgu 66
fāru 28	fustutire 106	frōnima 91
fāta 42	furnīdzi 185	frunimāta 91
fātai 41	furniga 185	fāka 92
fādzi 41,186	fūdzi 43	fā ^h na 28,91
fāka,ai 27,42	fuā ^h na 83	fā ^h ngu 91
fāku 28,66	fūgu 28,43,183	fāśāta 92
fāgu 79,185	fāzārtika 92,101	fārietā 92
fātsuri 79	fāzāku 92	
fandāna 105,183	fāzāima 92	v
fandāni 183	fāza 92	
fāra 27,68,79	fāzāpāku 92	va ₁ 148,161
fāšāra 26	fāšāburu 91	va ₂ 160
fāšā 27	fāva 91	vātam 81,188
fātu 79	fāidāna 91	vātra 100
fāsa 28	fāiru 91	vāta 24,29,188
fāta 138,141,147,160, 165	fāiāra 91	vāru 29
fāta 136	fāta 81,81,182	vātauni 188
fārtika 173	fāta 26,163,175,182	vāšāna 186
fārtiāna 133	fāta 187	vāka 29,138
fāra 70	fāra 187	vāka 26,27,29,79,184
fārtāku 79	fārtā 187	vāta 104
fārtāku,sa 139	fārdāra 185	va ₁ 141,160
fārtāru 83,163	fārdāra 91,136	va ₂ 160
fārtāru 142,143,160	fārdāra 136	va ₃ 160,161
fārtā 45	fārdāra 185	vātri 136
fāta 28	fārdāzi 43	vātrila 136
fāra 68,70	fārdāra 186	vātai 184
fā ^h u 27,79	fārdāzi 43,186	vā ^h uri 79,188
	fārdāzi 187	vārdāka 83

vallēni 82	virvirīšdra 106	vāpau 91
vāra 27	virziškus 130	vāpita 91
vāru 79	vīstaki 172	vāpitu 93
varlāšku 106	vīpa 138,144,160	
varligāri 83	vīpitu 37	"
varligādrū 83	vīgāšra 101	
varšaku 82	vīgāš 141	m 148
varkšaku 104	vīgāšmu 101	ma 161
vāduē 73,126	vīyia 102	māika 163,172
vādui 73	vīyia 102	māna 26,30
vāduu 73,126,134,165, 172	vīyie 102	māna 148
vāduula 134	vāmbiru 104	māla 79
vārdrā 155,182	vāpū 79,105	māra 30,139,143,157
vāru 164	vāru 28	mātes 136
vārši 184	vukma 27	mātsala 136
vātes,ai 139	vūlpa 79,105	māksa 26
vātes 30	vāra 91	maštu 83
vādra 141,165	vāri 91	māks 27,29,30,66
vādra,ai 148	vāpēšaku 91	mašunīslu 125,174
vātku 29,79	vāvāitu 91	māri 79,143,156
vāškāi 155	vātkā 91	maši 129
vāškāu 49,142,155	vātkai 91	mašus 137
vāškāi 142,143	vātnu 163	mašus 131,137
vāškāu 49,101	vātkata 91	māna 67
vākrāde 156,182	vātki 142	maustīru,la 4
vākrdra 26	vātku 91	māna 26,67
vākrve 107	vātk 140	mautšdra 106,157,1
vāškāe 141	vātkra 91	mautšdra 155
vāškāe 156	vātku 91	mātei 164
vāša 35	vātkā 26	maukāte 101
vāpitu 37	vātku 91,164,182	maukātes 101
vāndiku 79	vātkma 162	mašā 27
vāndi 173	vātri 138	māšti 68
vāndra 105	vātri 93,125,164,165, 173	maškāi 104
vāle 35	vātri 173	maškātāra 104
		māšku 79

tikre 37	trasi 161	däre 33
tikre 31	trastu 104	dastai 79,184
tikre 28	trägu 187	dasäre 32
tiftäre 102	tra 143	danganbaku 79,106
tine 148,163	trander ^g kuo 100	de 138,139,141,147,161,...
tindru 164	traŋ 91	dödu 174
tindir ^g i 139	trakebaku 104	derte 79
tindö,si 69	trätai 175	dide 145,160
tindo 31	träku 91	dipöni 183
tindu 32,39,70,79	tripeäna 102	dipönu 183
tindiräduw 105	trime 66	dipriäre 174
tise 31	triteänu 91	dindo 31,33
tiyäne 83	tritaik 145	dindaw 163
tiynisäku 102	trikö 138	dirinu,me 79
to 160,161	triköi 144	diopb ^g u 103,163
töra 32,40	tröpu 91	diap ^g äku 115
törtu 31,32	truireäku 123	diap ^g änu 153
törnu 31	tröpu 24,32	diar ^h äpte 141
törtai 184	truhäku 91	diar ^h äku 103
törku 32,79,184	trübe 26	diar ^h äku 103
tu 72,138,147,161	trübu 24,91,181	diar ^h äku 103
tüme 104	trundukaku 123	diar ^h äku 187
tüme 104,187	trundui 126	diar ^h äku 187
tümö 187	trundui 129	diar ^h äku 103,187
tüte 138,141	trügi 181	diar ^h äku 176
tütu 163		diar ^h äku 117,176
tünde 69	d	diakukäpuru 174
tündu 70,79,187		diar ^h äku 117
tutäine 83	däus 129	diar ^h äku,me 103
träke 93,164	dävamu 81	diar ^h äku 101
träke 164	däne 33,40	diar ^h äku 120
trägu 91	däke 105,184	diar ^h äku 176
träptu 187	däke 31,79	diar ^h äku 175
träpöu 187	däke 31,33,39	diar ^h äku 120
träne 66	dädönu 82	diar ^h äku 101
trandäfile 166	däne 26,33	diar ^h äku 101

dirig ^h inktu 117	šike 34	na ₂ 160,161
diršišu 103	ššiu 79	nāri 79
dišk ^h idza 176	šulauitu 79	načndru 123
dišk ^h idu 117	šike 91	napšrtika 81
dši 33,40	šripšale 91	napši 79
dšru 32	ššru 91,164	nauglša 105
dšruo 148	š ^h šus 28,91	naškāndza 103
dšru 79,166		nālu 37
dšryd 156	š	nāgure 79,83
dukra,ai 33		nāhus 137
dukra 157	ššakalu 79	nāhus 130,136,145,171
dukra 157	šankla 32	niapkātu 103
dūpa 25	šanklu 31,79	nāru 35
dumuzlike 101	ššes 34,79	nābra 128
dumidzbu 107,125	šištu 35	nāulšes 137
dulusdza 139	šitšino 147	nāulšs 123,125,137
dūtes,ae 147	šike 31,34,35,36	nāptšutu 79,102
duššānu 101	šikupšru 79	nāvāryitu 81
dūpšus 136	ššru 29,32,36	nāviškata 141
dūpšus 79,83,129,136,143ššes 79	šūkra 35	nāviškatele 160
dūka 25,26	šuršaku 36	nādubisrēitu 100
dūka,ai 147	šukimle 79	nāngrunātu 118
dūku,ae 33	šrāma 36	nāng ^h āiu 118
društāikla 91	šrasme 91,101	nāškne 46
š	šyiaškту 93	nāke 35
ššes 31,34,35,79	š	nāi 73,163
ššru 28,32,34,35		nāu 73,165
ššuršaku 79	šafūkra 141	nādz 156
ššru 79	nāns 30,33,36,37	nādu ₁ 79
ššes 28,34	nāns 34,36,37	nādu ₂ 151,156
šškes 31,34,145,163	nāsturu 79	nāstisu 102
ššuršaku 104	nāke 30,31,66	nāstini 102
ššuršru 104	na ₁ 140,160	na 138,140,141,143,148...
ššuršru 79	na ₂ 160	našpte 102,123
		našda 157
		našda 157

nubhite 81	ngarilimbiri 81	laxnó 101
numáǵu 79	ngarilimu,me 107	la ₁ 180
nudhái 151	ngihtiku 94	la ₂ 180,181
nudhau 151	nguh 125,174	lahu 66
nudhara 151	ngúra 46	lãrdzi 79
nudhau 81,151	ngustãre 94	lãski 181
nũka 66	nguskrãdzu 117	lahoku 123
nũku 33	nglih 175	laí 125
nduonũoku 94,101	nglõ 115,174	laihãno 128
ndõrma 94	ngrãpe 115	laíi 129
ndisãoku 94	ngrãpu 115	lapõde 182
ndõplikú 94,100	ngrubpe 175	lapõdra 182
ndra 115	ngrõnu 115	lãna 140,147
ndrãptu 187	ngũãtãu 115	landidzã 138,141,147
ndrãpõu 187	ngũãgu 176	landidzãi 125
ndrãbu 27,178	ngũãdu 182	lãndzitu 79,82,105
ndrãdzi 155	ngũãnu,me 115	lardria 186,150
ndrãgu 27,155,178,187	ngũãdda 141,176,182	layarãoku 83
ndriãge 156,174		le 138,160
ndrãpu 94	I	lãu 69,79,151
ndzapãri 81		liãna 34
ndzarãoku 94	la 139,147,161	lipãoku 102
ndzãrnu 94	lãa 72,181	liãba 79,104
ndziãrna 175	lãi 73	liãbe 104
ndzãrna 94	lãiu 129,139,166,173	liãõũu 151
ndzãpu 94	lãu 38,73,125,172	lituryia 137
ndzãra 46	lãpte 79,135	lituryia 125,137
ngãpu 25	lãptele 135,160	liivãu 81
ngãliku 94	lãve 29	liõde 31,33
ngãltãu 105	lãu 66	lingra 118
ngãna 140	lãie 36,38,67	lingra 118,174
ngãtõu 25	lãre 38	liãbri
ngaldzãkã 157	lãre 33,34,36	liãbru 38,40,45,83,151,156
ngaldzãhãte 157	lãrga 107	liãũãra 157
ngaldzãoku 94,156,174	lãrgu 150	liãurãdra 83,151
ngaldzãõti 156	lãrpe 72,181	liãũãra 101

liikithru 81,104	teäpu 25,42,181	dzäku 80
liik 147	teal- 161	dzäku,ei 147
liybe 104	teal-Mitri 161	dzämu 26,80
lo 141,142,160	teal-Fiöryi 161	dzinöökü 80
lobude 79	teäre 39,41,42,80	dzöa 136
lömu 69	teäki 181	dzöa 80,126,136,144
luki 129,145	teäyi 80	
luäre 35	teäre 25	e
löpu 134	teäni 142	
löpule 134	teänu 68,80	ea 160,181
löna 73	teangäru 42	ekital 174
lönia 73	tee 147,161	ekiku 123
lundzime 79	teämu 80	ekpu 80
löngu 70,138	teäpa 138	essekäze 104
lutöökü 83	teäpe 32,39,172	esöökü 103
lököme 49	teäre 41,42	esitee 105
lökäku 101	teäru 68	esre 39,41,43
lökäku 101	teängu 32,39	esre 44,137
löäku 101,134	teäru 80	esrea 137
löäpulo 134	teäna 101	esru 35,42
lurime 49	teäkrike 147	eszma 101
	teäyriše 82	esku 28,66,163
r	teäpe 80	esna 188
	teäpöte 80	esretai 80
räna 34,37	teätauänu 106	esvöre 81
rätee 80	teäteäpöte 82	esnatöa 138
rävi 80		eslaqire 83
rände 80	dz	esndze 80
ribiäb 80,81		esru 107
röbulu 80	dzäma 26,42,43,182	esäktu 150
ruaföte 80	dzäde 43	esäutlike 150
	dzäde 33,39	esäöplulo 163
ta	dzätse 80	esxpisöku 101,188
ta ₁ 160	dzäru 80	esü 125
ta ₂ 148,161	dzäpi 182	esmu 69,151
	dzätse 147	esöte 80,104

abla 62	aurphi 125	atirpu 126
abri 155	aurpe 24	atithea 83
abku 66	aurpu 161	aturnara 93
ai 161	aurki 161	atraps 114
aibana 107	aurqinu 107	atrabu 114
aikra 41,44,156	augu 28,33,187	atrau 114
aifaba 104	augaitu 101	atrau 187
aifuna 104	auxada 83	atratu 187
aimitheu 151	apka 93	atratu 176
aindillu 125	aptes 93	atrandzi 176
aindraba 118	apndiku 93	atringu 187
aingru 80	apli 184	atrabu 83,114
aingisaku,ne 105	aplu 93,184	atrama 114
airma 125	apindzuru 93,185	atraminu 114
airts 106	apiakua 157	atpa 91
ai 160,161	apihi 155	atpa 91
aba 125,137	apma 93	aiba 91,181
aba 137	aputu 82	aiba 181
abu 69,80	apaba 114	aiuta 91
aba 35	apaha 114	akpa 25
aba 66	apina 114	akpa 25
aba 35,46,151,159	apridaru 114	akpa 93
abri 156	apra 93	akraminu 107
abu 156	aprittu 93	akrampe 105
akra 44,67,157	apridna 93	akrakaku 93
akra 67,157	apungu 93	akrakira 107
auibaku 128	apula 107	aktu 93
apu 25	aprandaku 114	akuratu 93
aputu 187	apridara 114	aktu 31,93,156,184
apku 107	atku 93,125	akli,ta 184
apma 25	atpa 83	aklu 31
apta 25,31	atpabaku 102	aklu,ne 184
amsakra 105	atmaria 93	aktu 156
ava 31,69	atatu 125	akpu 44
aurari 151,159	atirpa 106,175	akpu 44
aurinu 80	atirpuaku 93,106	akuta 157

akuaite 157
akumbiakte 187
akumba 181,187
akutira 67
akutira 67,93
akung'akaku 187
akung'qi 181
akivvu 114
akrupaakaku 114
ak'asa 93
ak'asa 93

z

z'ara 42,43
z'ara 45
z'akata 39,80
z'ari 80
z'arir' 123
z'apuakaku 80
z'aleakaku 165
z'arzarika 106
z'ay'aru 42
z'aru 80
z'iv'akaku 103
z'iv'ay'aru 103
z'impasakaku 80,107
z'ara 29,36
z'ar'ara 80
z'ara 43
z'ar'lu 80
z'ar'xi 107
z'ar'y'ib 125
z'ar'ru 93
z'ar'ura 146
z'arurat'aru 93,164

z'ar'ki 115
z'ar'akaku 157
z'ar'ak'ata 157
z'ar'akaku 114,156
z'ar'ak'ati 156
z'ar'ki 115
z'ak'itaa 105
z'ak'itaa 93
z'ak'itai 93
z'ar'angaakaku 93
z'ak'itu 93
z'ak'it'u 91,106
z'ak'ina 91
z'ak'itiku 174
z'ak'ila 187
z'ak'ila 187
z'ak'ila 91,106,187
z'ar'apar'akaku 93
z'ak'ipa 91
z'ak'ipa 185
z'ak'ki 91
z'ak'ia 92
z'ak'aru 93
z'ak'ir' 93
z'ak'ula 93
z'ar'asa 68,115
z'ar'asa 68,115
z'ak'akaku 115,176
z'ak'ia 115

ta

tak'akaku 105
tak'ak'aku 40,45,80
tak'ak'ia 80
tak'ak'iku 107

tak'ak'ab 100
tak'ak'aba 80
tak'ak'ak'ak'ara 4
tak'ak'ak'aru 175
tak'ak'aru 40,45,80
tak'ak'aru 32,40,107
tak'ak'aru 25
tak'ak'ak'ia 100
tak'ak'ak'ika 118
tak'ak'aru 163
tak'ak'aru 25
tak'ak'ak'aku 45
tak'ak'ak'aku 80

da

dak'ak'ara 27,43
dak'ak'ak'ina 80
dak'ak'ara 33,40,46
dak'ak'ak'ara 104
dak'ak'ak'ia 105
dak'ak'aru 80
dak'ak'ak'ia 80,107
dak'ak'ia 33,40
dak'ak'ara 45,148
dak'ak'aku 80
dak'ak'ak'ani 81
dak'ak'ak'ak'ata 27,81,163
dak'ak'ak'ak'ak'ina 80,125
dak'ak'ak'ak'ak'ak'ina 125

ta

tak'ak'aru 28,35,40,47
tak'ak'ak'aku 80,83,106
tak'ak'aku 80,159

Šedza 163	Šódeyi 161	káiru 174
Ši 140,146,161	Šuláku 36,46	kápu 42,163
Šidómu 159	Šúku 80	kápre 161
Šidá 125,145		karé 87
Šilváre 105	ʃ	kafinó 81
Šidró 141		káfta 160
Šidrói 83,159	ʃ 160,161	káftu 24,102
Šidúme 80	ʃára 30,37,46,80,157	káftu 102,141
Šóputu 80,151	ʃélu 30,37	katasétei 82
Šóla 28	ʃéri 155	kathoxio 103
Šóʒe 71	ʃéru 107	katóróme 106
Šuputiku 151	ʃérukuri 80,107	káde 25,138
Šumóru 80	ʃiláku 123	kádu 33,80
Šúʒe 47,71	ʃítu 48	kadólu 82
Špiru 93,164	ʃíku 80,161,164	káde 101
Štáyi 93	ʃo 160,161	kádu 101
Šti 148	ʃórizu 80	káru 36
Štu 93		káre 49,52,188
Štrigópi 83,115	ʒ	káru 33,36,161
Štáka 93,164		kálula 138
Škópu 93	ʒ ₁ 147,160	káide 105
Škórtu 93,134	ʒ ₂ 160	káidu 182
Škórtulo 134	ʒ ₃ 160,161	káitai 184
Škóru 115	ʒ ₄ ,ai 148	káiteiru 105
Škáópu 115,156,161	ʒá 38	káidra 105,182
Škáóki 156,161	ʒántre 80	káiku 184
Škáópa 157	ʒáre 48	kári 148
Škáópa 157	ʒáre,ai 106	káru 49
Škáópiku 115,175	ʒáre 80,100	káre 172
	ʒápi 129	káde 173
ʒ	ʒítu 38,48,80	kátápaʒé 100
	ʒundáru 80	káti 161
ʒá 29,40,45,46,47		káru 138,173
ʒáru 29,48,80	k	káʒi 32
ʒóngu 80		káku 45
ʒóvu 181	ka 161,171	kakuriziku 82

ka 161	katašiu 82	ku 138,143,146,161,163
kašuri 80,188	kadžu 138,141	kua 136
kapšuru 100	kadžio 82	kua 125,136
kapasabaku 102	kašara 157	kupio 25
kapatišre 118	kašeri 155	kufšri 81
kapšipu 102	kšpi 103	kofu 181
kavyš 103	kašastšru 103	kofka 102
kanišše 147	kšptu 80	kufkiššaku 102
kamblišre 174	kšru 49,69,153	kufkšia 102
kantššie 105	kašči 103	kuvštes 81
kati 161	kikptinu 102	kšmu 139
kštu ₁ 164	kiktra 100	kumštu 107
kštu ₂ 164	kiktra 123	kutie 25
kutšš 103	kikšle 38,52,183	kutlška 100
kutra 161	kikre,ei 42	kulištra 117
kanšue 181	kikre 38	kuliššu 80
kanšyi 181	kikreš,ei 106	kulukšštu 104
kšne 183	kišngs 186	kulpšnu 105
kšndiku 80	kišngi 186	kuršiu 129
kališše 82,183	kifššaku 102	kuršii 125
kalištes 183	kištu 80	kurššne 106
kalubališke 81	kišil 125	kšrva 24,29,106
kaldšre 105	kišiu 153	kšrva 29
kaldšri 105	kišda 103	*kurnšta 107
kaldarš 105,134,138	kiši 70	kškra 117
kaldaršbio 134	kišti 186	kškra 117
kaldšra 105	kikku 186	kškri 117
kaltššipe 106	kiku 49	kškru 117
kalkšpu 106	kšre 28	kutšššre 102
karvšne 106	kšdu 80	kutšššre 102
karvanšri 7	kšru 45,69	kušššbišre 101
karvanšru 164	kšsu 153	kukliššu 101
karlišdru 107	kšši 70	kšxi 181
kartššiliu 106	kššu 153	kutššmu 153
kartššinu 106	kššre 28,52,185	ktšdru 93
kutšš 42	kšxi 185	ktinutššfu 93,100

klāpe 92	g	grāsu 66,92
klāki 92		grūngs 92
klāstus 82	ghe 126,137	grūngis 125,134,139
klitlūru 83	ghes 137	grūngiols 134
klīstis 92,151	ghou 181	gāhtas 92
klīstis 92,181	ghibins 89	gāhtu 92
kluvjātsku 103	ghrduri 106	
klutlātsku 151	ghvi 181	x
klūdi 181	ghi 89	
krapatōrs 92	galvanis 105	kasbiā 174
krāpu 69,92,150	garvohāu 81	xāls 49
kripiā 150	gahtins 89	xārs 44,72
kriphau 150	ghes 89	xārs 35,51
kriphāts 24	gins 50,80,136,161,167	xāks 81
kriphāts 92,150	girs 82,163	xarē 82
kriphau 150	ghlu 80,151,156,183	xāpai 102
kripatōrs 150	ghāli 156,183	xāpuri 81
kriphāts 24	guāls 33,49,50,157	xāls 105
krāpu 71	guāls 157	xarātsku,ms 43
krāpu 32,69,71	guvāts 83	xarātsku 43,106
krūns 92	guvāts 89	xarāli 106
kašrs 93	gulātsku 50,151	xarātsku 107
kašri 93	gulirs 151	xarāls 81
kaufnāts 93,100	gulilātsku 101	xārs 49,155,163
kašrs 153	gulilātsdru 101	xārs 81,181
kašdru 93	guzgūni 103	xārgi 181
kaifārs 81,93	gūns 27	xāhrs 100
kaifāri 81	glārs 92	xāhrs 100
kailliyōusātsku 104	glabāts 92	xārs 44,156
kaumbātsku 118	grāsu 66,92,184	xārs 106
kaumbāts 93	grāsi 184	xārs 106
kāhāts 93	grāns 92	xārsku 81,100
kāhāts 126,137	grāli 125	xārs 100
kāhāts 129,137	grāu 92,125	xārs 100
kāhāts 92,175	grāks 123	xārs 51,145
kāhāts 92	grāndins 92	xārs 188

xiku 45,49,188	yirminbau 151
xigu 49,142,143,186	yiyingra 81
xidfa 81	yipe 81
xidra 44,50,72	yurnutakruwi 81
xina 28,47,81	ynbau 92
xuifafa 181	ylaktra 92
xuifaxi 181	ylendyiu 92
xime 93	ylindz6 164
xuifata 92	ylinsakku 92
xidra 92	yrakata 92
xruifilakta 92	yraksa 36
xidra 92	yrapsakku 92
xidra 92	yrilu 92

Y

yamb6 118
yaru 48,49,51
yasturu 81
y6ngi 81
y6t6u 81
y6dzu 30
y6ru 49,81,151
yle 73
yli 73
yla 73,125,134
ylain 134
ylifa 102
yine 36,50,161
yinu₁ 51,148
yinu₂ 51
yinu,si 160
yingle 118
yiltakku 106
yirminakku 151

διακριτικός/distinctif

είδη/valeurs 54,55,74,159,160

λειτουργία/function βλ. λειτουργία

μονάδα/unité βλ. μονάδα

χαρακτηριστικός/trait 18,23,53,54,56-58,60,61,73,74

διαφωνηματικός 53,61

διαχρονικός/diachronique

φωνολογία/phonologie 17

χαρακτηριστικός/trait 17

δίγλωσσος/bilingue 13,14

δίφθογγος/diphthongue 72,73,122,124,126,127,165

ανοδικός/ascendante 122,124,130,131

καθοδικός/descendante 122,124,126,127,170

διφωνηματικός/diphonématique 29

διχελικός/bilabial 25,27,30,54,55,59,60,63

δυναμικός τονισμός/accent(βλ. και τόνος) 150,160

εγκλιτικός/obclitique 159,160

ελάχιστα ζεύγη/paires minimales 11,14,18,19,24,70,159,170

ιδανικά/idéales 18

εναλλαγή/commutation 40,73,170,180,185

κριτήριο/critère de la 18,24

πλαίσιο/cadre de la

ένηχο/sonnante 70,72,88,90,94,96,97,100,104,107,108,110,111,114-120,

134-136,139,142,153,163,164

επισταλοθητικός/continu 28,30,35-38,44,45,47,48,51,52,61

έρρινο/nasal 27,30,34,37,41,48,54-56,58,60-62,64,65,84-86,88,120

- ημιφωνική/semi-vocalique 68, 73, 122, 126, 130, 134, 137, 141, 142, 169-171
- ημιφωνα/semi-voyelle II, 124, 166, 169, 170
- ουρανική/orale 16
- ημιφωνοποίηση/semi-vocalisation 142
- πληρής/complete 16, 27, 30, 34, 36-38, 41, 43, 45, 46, 48, 50, 52, 54-60, 62-64, 96, 97, 112, 116, 120, 163
- πληρδότης/complétude 12, 53, 56, 59, 97, 112, 116, 120
- θέση/position
- αρχική/initiale 19, 69, 70-72, 77, 79, 84, 86-89, 97, 112, 113, 116, 121, 126, 127, 129, 149, 150, 170
- έπαινη/inaaccentuée 68, 70, 72, 97, 146, 150, 152
- επιτελική/antérieure 19, 69, 70, 72, 77, 81, 85-89, 112, 113, 120, 121, 126, 127, 129, 149, 150, 170
- μεσοφωνηεντική/inter-vocalique 70, 72
- τελική/finale 68-70, 72, 73, 86, 87, 121, 126, 127, 129, 130
- τονίζουσα/accentuée 70, 71, 97, 150, 152
- ιδιόλεκτο/idiolecte 10, 11
- ισόγλωσσο/isoglosses 149
- καταγραφή/transcription 14
- φωνητική/phonétique 16, 189
- φωνολογική/phonologique 189
- κατανομή/distribution 24, 60, 41, 84, 150, 169
- ελλειπτική/lacunaire 84, 85
- κατάτμηση/segmentation 53
- κλειστό σύμφωνο/sonne occlusive 25-27, 30, 32, 34, 37, 39, 40, 41, 48-50, 54-65, 88, 95-98, 109-112, 115, 116, 118, 119, 120, 154, 163, 164, 184

- κλειστό φωνήεν/voçelle fermée 16,67-71,73-75,87,126,130,146,152-156,171
- κάρωση / αγγ.raising 11,146,149,150,153,154
- λειτουργία/function
- αντιπαρετακτική/contrastive 150,168
  - διακριτική/distinctive 23,24,158,162
  - κορυφωτική/culminative 158
- μεσοδοντικός/interdental 38,39,55,59,60
- μεταφωνία/metaphonie 11,155
- μήδεν/izéro 39,40
- μονάδα/unité
- διακριτική/distinctive 19,168
  - φωνηματική/phonématique 76
  - φωνολογική/phonologique 23,76,162,168
- μόνημα/monème 162
- μονοφωνηματικές/monophonémiques 39-41,73
- μόρα/mora 158
- μόρφημα/morphème 135,136,168,178,180,184,186
- μορφολογία/morphologie 178,179
- μορφολογικός/morphologique 136,146,147,178
- μορφογένημα/morphogénème 178,179
- μορφοφωνολογία/morphophonologie 178,179
- μορφοφωνολογικός/morphophonologique 11,178-180
- οδοντικός/dental 38,39,55,56,60,62-64,84-86,162
- ομιλητής/locuteur 1,11,14-16,76,178,189
- ορθοεία/démarcation 11,162

- ορθοτιμῶ ἀσημῶδια/alignées d'orthographe
ἀρνητικῶ/négatifs 162,167
θετικῶ/positifs 163
προσῳδιῶ/prosodiques 166
ουδέτεροποίηση/neutralisation 18,24,84-86,97,112,138,146,159,179,179,
189
οὐρανιῶ/palatal 48,52,56,58-60,62,64,65,84-86,98,112,136,137,157,180,
182,184,185
οὐράνωσι/palatalisation 182,184,187
παλλόμενα/vibrant 38,56,62,64,88,98
παράδειγματικῶς σχέσεις/relations paradigmatiques 23
παχῶ συριστικῶ/consilant 39,41,46-48,57-60,62-65,84-86,97,98,112,136,
137,157,163,164
πλευρικῶ/lateral 38,48,56,62,64,65,84-86,98,97,98
πληροφορητικῶ/informateur 13-16
προκλιτικῶ/proclitique 147,160
προσφιβόμενα/affriqués 39-43,45,46,57,58,72
προσῳδία/prosodie 11,23,158
σημαινόμενα/signifiés 18
σημαίνον/signifiant 18,19,23,76,121,133,144,159,179
στιγματικῶ/sonoranté 25,27,32,34,42,43,46,49,50,61
στρουκτουραλισμῶς (δογματικῶς)/structuralisme 17
συγχρονικῶ/synchrone 17
ἀνάλυσι/analyse 1,17,18,22

- συλλαβή/ syllabe 88, 135, 150, 152, 156, 158, 159, 161, 166, 168-171
- ανοιχτή/ ouverte 19, 170
- διονη/ diosynématique 161
- αρχική/ initiale 171, 172, 173-176
- εσωτερική/ intérieure 171, 172, 173-176
- κλειστή/ fermée 170
- πυρήνας/ noyau de 77, 169
- τελική/ finale 155, 171, 172, 173-176
- συμφορησά 11, 15, 133, 144, 162, 165
- σήμενο/ cerné 24, 25, 27, 30, 33, 34-38, 41-52, 59, 60, 64, 65, 72, 76, 77, 80, 97, 98, 108, 112, 114-116, 118, 120, 134, 138-139, 148, 153, 163, 165, 169, 170, 180
- συμφωνιακός/ consonantique
- συστήμα/ système 19
- φώνημα/ phonème 40, 53, 56
- συνταγματικός σχέσις/ relations syntagmatiques 23
- σφρισηκός/ affrillant 39, 41-45, 57, 59, 60, 62-65, 84-86, 97, 98, 112, 163, 184
- συστοιχία/ corrélation 41, 63, 65
- τάξις/ ordre 40, 41, 59, 60, 65, 97, 98, 111, 112, 116, 120, 163, 180, 184
- τίμπος/ timbre 16
- τονική ενόχηση/ unité accentuelle 135, 158, 159, 162
- τόνος/ accent 16, 77, 86, 144, 152, 159, 160, 166, 168, 169
- δυναμικός/ accent 19, 158, 159, 161
- τριβόμενος/ fricatif 16, 20, 30, 35, 36, 39-41, 44, 45, 47, 48, 51, 52, 54-65, 68, 96, 97, 109-111, 115, 116, 118-120, 164, 165
- υπερωικός/ vélaire 49-52, 56-60, 62-65, 180, 184, 185

φωνιακάδ/sonorisaire 65

πρακτικάδ/αγγ. observent 88,90,92,94-98,100,102,104,106-112,114-120,
163,164

φωνήεν/voyelle 11,18,66-77,86,87,121,123,124,127,131,137,138-145,
147-149,155,166,167,169,170

ανοιχτόδ/ouverte 16,67,73-75,150

επιδημιόσδ/ouverture intermédiaire 67,69,71,73-75,146,150,155-157

κεντρικάδ/centrale 16,67,68,74,75,87

κλειστόδ/fermée βλ. κλειστόδ φωνήεν

μπροστινάδ/antérieures 16,53,69,70,74,75,146,150,155-157

πίσινδ/postérieures 16,71,74,75,87

στρογγυλάδ/arrondie 67-71,74

φωνηεντική ακολουθία/succession vocalique 72,144,145,165,166,170

φώνημα/phonème 14,18,23-54,61-64,66-74,76,133,138,158,162,168,169,
170,180

φωνηματικάδ/phonématique 23,53,158

είτα/égalité 18

μονάδα/unité βλ. μονάδα

πλαίσιο/cadre 23,158

σύστημα/système 76

φωνητικάδ/phonétique 18,23,24,53,57,58,63,65,133,137,138,160,171,
180

φωνολογία/phonologie 170,179

διαχρονικάδ/diachronique 17

λειτουργικάδ/fonctionnelle 17

- φωνολογικός/phonologique 24,133,139,168,179,182
    ανάλυση/analyse 10,11,16,17,23
    αντίθεση/opposition βλ. αντίθεση
    αίτια/causes 72,76,86
    διάκριση/distinction 178
    καταγραφή/transcription βλ. καταγραφή
    μονάδα/unité βλ. μονάδα
    ορισμός/definition 53,56,73,74,76
    περιγραφή/description 53
    σύστημα/système 18,61,64,65,180
- φωνοτακτικός/αγγ. phonotactic 168
- χειλικός/labial 54,55,60,62-64,112,120,163,180,182
- χειλοδοντικός/labio-dental 28,30,55,59,60,63
- corpus 11,13,14

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αβέρωφ Κ., 1948, Η πολιτική πάλευση του Κουρσοβλαχικού ζητήματος, Αθήναι.
2. Allen W., 1973, Accent and Rhythms, Prosodic Features of Latin and Greek: A study in Theory and Reconstruction, Cambridge Studies in Linguistics, 12, Cambridge University Press.
3. Ανδριώτης Ν., 1955, "Περὶ της αρχῆς των βορείων γλωσσικῶν ιδιωμάτων της Νέας Ἑλληνικῆς", Ἑστῆρις Ἑταιρείας Ἑυζαντινῶν Σπουδῶν, 10.
4. Avram A., (Βιβλιοκρισία για τοι Caraciu-Paricioescu, Fonομορφολογία Αρωαῖνῆ, Bucurεsti, 1968), Studii si cercetări Linguistice XXI, 1970.
5. Βακαλόπουλος Α., 1969, Ιστορία της Μακεδονίας (1554-1855), Θεσ/νίκη.
6. Bloomfield L., 1933, Language, New York.
7. Bolinger D. and Sears D.A., 1961, Aspects of Language, Harcourt Brace Jovanovich, INC., New York.
8. Browning H., 1972, Η ελληνική γλώσσα μεσαιωνική και νέα (μετάφραση Δ. Σπηριόπουλου), Εκδόσεις Παπαδήμα, Αθήνα.
9. Capidan Th., 1925, "Elementul slav în dialectul aroaῖn", Analele Academiei Române, Memoriele Secțiunii Literare, Seria III, 11, pag. 4, Bucurεsti.
10. Capidan Th., 1927, "Romanii romani", Dacoromania IV (1927).
11. Capidan Th., 1932, Aroaῖnii, Dialectul Aroaῖn, Bucurεsti.

13. Caragiu-Marilescu M., 1968, *Φωνολογία αραβική*, București.
14. Galametz I., 1906, *Dictionar macedo-român*, București.
15. Βενιολίδης Χρ., 1951, *Η Πίνδος και τα χωριά της Σαββαίου-Γρεβενών-Σαμαρίνας*, Αθήναι.
16. Hănciu A., 1936, *Arăbescul: comerț, industrie, artă, expansiune, civilizație*, Γορζαβί.
17. Hartmann R.R.K. and Stork F.C., 1976, *Dictionary of language and linguistics*, Applied Science Publishers Ltd, London.
18. Hezideakis G.W., 1892, *Einleitung in die neugriechische Grammatik*, Breitkopf-Härtel, Leipzig.
19. Hooper J.B., 1972, "The syllable in phonological theory", *Language* 48(1972).
20. Hymes L.R., 1975, *Phonology: Theory and analysis*, Holt, Rinehart and Winston, New York.
21. Ιερή Μητροπολίς Γρεβενών, 1984, *Βίος και Ακολουθία του Αγίου Οσιομάρτυρος Δημητρίου του Νέου του εκ Σαμαρίνας*, Γρεβενά.
22. Κατσής Ν., 1977, *Ελληνικές επιδράσεις στα Κουρδικά (φωνητική - μορφολογία)*, Θεσ/νίκη.
23. Λαζάρου Α., 1976, *Η Αραβική και οι μετέ της ελληνικές σχέσεις αυτής*, Αθήναι.
24. Lyons J., 1968, *Introduction to theoretical linguistics*, Cambridge University Press, Cambridge.
25. Malberg H., 1963, *Structural Linguistics and Human Communication. An introduction into the Mechanism of Language and the Methodology of Linguistics*, Berlin: Springer-Verlag.
26. Μαργαρίτη-Ρόμα Μ., 1985, *Φωνολογική ανάλυση του Επισκοπικού Ίδρυματος*, Θεσ/νίκη.

27. Martinet A., 1936, "Neutralisation et archiphonèmes",
Travaux du Cercle Linguistique de Prague, 5 (1936).
28. Martinet A., 1939, "Un ou deux phonèmes?" Acta Linguistica I (1939).
29. Martinet A., 1955, "Économie des changements phonétiques",
Traité de phonologie diachronique, A. Francke, Bern.
30. Martinet A., 1956, La description phonologique, avec appli-
cation au parler franco-provençal d' Hauteville (Savoie),
Droz, Genève και Minard, Paris.
31. Martinet A., 1963, "Morphophonemics", PHONOLOGY.
32. Martinet A., 1968, La linguistique synchronique, Études et
Recherches, Presses Universitaires de France, Paris.
33. Martinet A., 1976, Ετοιχεία Γενικής Γλωσσολογίας (μετάφραση
Αγ. Χαράλαμποςκουλου), Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Θεσ/νίκη.
34. Meillet A., 1929, Bulletin de la Société de Linguistique
xxix (1929).
35. Mihailescu St., 1901, Dicționar Macedo-român, București.
36. Miklosich F., 1887, Rumänische Untersuchungen I, S. Macedo-
rumänische Sprachdenkmäler, Wien.
37. Mirambel A., 1978, Η νέα ελληνική γλώσσα (μετάφραση Σταμ.
Καρατζά), Θεσ/νίκη.
38. Μουρίη Ο., 1984, Κλειδιά για τη Γλωσσολογία (μετάφραση Άννας
Αυστασιδου-Συμεωνίδη), Μορφολικό, Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα.
39. Μπαμπινιότης Γ., 1977, "Το πρόβλημα της χρονολόγησης των κωφέ-
σεων στα βόρεια νεοελληνικά ιδιόματα", Α' Συμπόσιο Γλωσσολογίας
του Βορειοελλαδικού χώρου, ΙΜΧΑ, Θεσ/νίκη.
40. Μπουμπούκης Α., 1982, Το ρήμα της Αρμενικής. Μορφολογική
ανάλυση, Αθήνα.

41. Νικολαΐδης Κ., 1909, *Ετυμολογικόν Λεξικόν της Κουτοβλαχικής Γλώσσας*, Αθήναι.
42. Ντίνκας Κ., 1980, "Το τοπωνυμιακό της Επαρχίας Γρεβενών", *Μακεδονικά Β'* (1980).
43. Ντίνκας Κ., 1985, "Η κώμωση-αποβολή στα Βόρεια νεοελληνικά ιδιώματα και στο Κουτοβλαχικό ιδίωμα της Επαρχίας", *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα, Τμήμα Γλωσσολογίας Φιλοσοφικής Σχολής ΑΠΘ*.
44. Paescu G., 1925, *Dictionnaire etymologique macedoroomain*, Iasi.
45. Papahagi P., 1909, *Scritorii Aromânii sec. al XVIII (Cavalioti, Gouta, Danil)*, București.
46. Papahagi P., 1912, "Din trecutul cultural al Aromânilor", *Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Literare*, 35 (1912).
47. Papahagi P., 1925, "Qualques influences byzantines sur la sacédo-roumain ou aromain", *Revue historique du Sud-Est Europeen*, 2 (1925).
48. Papahagi P., 1927, *Macedoromânii sau Aromânii*, București.
49. Papahagi P., 1933, *Aromânii, Creați și folklor-Ethnografie*, București.
50. Papahagi P., 1974, *Dicționarul dialectului Aromân*, București.
51. Papahagi P., 1935, *Aromânii Mesopotamiei și comerțul venețian în secolele al 17-lea și al 18-lea*, București.
52. Pulgram E., 1970, *Syllable, word, nexus, cursus, The Hague: Mouton*.
53. Pușcariu S., 1937, "Essai de reconstruction du Roumain Primitif", *Πρόν τόμο του Pușcariu, Etudes de linguistique roumaine*, Cluj.
54. Sandfeld Kr., 1930, *Linguistique Balkanique*, Librairie E. Klincksieck, Paris.

55. Σαρφέντης Θ., 1961, "Η Δυτική Μακεδονία εις τους χάρτας από του $IH' - IH'$ αιώνος", *Ημερολόγιο Δυτικής Μακεδονίας* II, Κοζάνη.
56. Saussure F. de, 1979, *Μαθήματα Γενικής Γλωσσολογίας* (μετάφραση Φ. Αποστολίδου), Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
57. Σειδίτος Μ., 1971, *Ετοιχεία Γενικής Γλωσσολογίας* (Πανεπιστημιακές σημειώσεις), Θεσ/νίκη.
58. Σειδίτος Μ., 1974, *Φωνολογία της Κοινής Νέας Ελληνικής*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
59. Συμπενίδης Χ., 1966, "Σομαρλίνα", *Μακεδονικά* 7 (1966).
60. Tagliavini G., 1972, *Le Origini delle lingue neolatine*, Bologna.
61. Trubetzkoy N.S., 1929, "Sur la morphologie", *Travaux du Cercle Linguistique de Prague* (1929).
62. Trubetzkoy N.S., 1934, "Des morphologische System der russischen sprache", *Travaux du Cercle Linguistique de Prague*, 5 (1934).
63. Trubetzkoy N.S., 1936, "Die Aufhebung der phonologischen Gegensätze", *Travaux du Cercle Linguistique de Prague* 6 (1936).
64. Trubetzkoy N.S., 1949, *Principes de Phonologie* (μετάφραση του J. Cantinneau), Klincksieck, Paris.
65. Mace A.I.B. and Thompson M.S., 1914, *The nomads of the Balkans*, London.
66. Weigand G., I(1895), II(1894), *Die Aromunen, ethnographisch-philologisch-historische Untersuchungen*, Leipzig.
67. Weigand G., 1924, *Die Aromunen in Nord Albanien*, Jahresbericht des Instituts für russische Sprache, XVI, Ethnographie von Makedonien, Leipzig.